

Пролетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 24 (2915)
16 чэрвеня 1978 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Выдаецца з 1912 г.
Цана 8 кап.

Вясновая квецень

Фотаэціюд І. АБРАУЦА.

ПІСЬМЕННІКІ У ШКОЛЕ

Днями Міністэрства асветы БССР арганізавала семінар для пісьменнікаў на тэму «Новае ў сучаснай школе». Удзельнікі яго наведалі 122-ю сярэднюю школу г. Мінска і міжшкольны навучальна-вытворчы камбінат працоўнага навучання і прафесійнай арыентацыі навучэнцаў Кастрычніцкага раёна. З расказаў аб метадах і прынцыпах правядзення вучэбнага працэсу ў школах выступілі загадчык Кастрычніцкага райана Н. Трафімовіч, дырэктар міжшкольнага навучальнага камбіната У. Ганчароў, дырэктар сярэдняй школы № 122 І. Савовіч.

Семінар пісьменнікаў узначальвала першы намеснік міністра асветы БССР Г. Канцава. У семінары прынялі ўдзел многія пісьменнікі, што пішуць для дзяцей і юнацтва, у тым ліку Б. Сачанка, В. Вітка, А. Якімовіч, А. Васілевіч, Э. Агняцвет, М. Гамолка і іншыя.

На здымку: пісьменнікі ў кабінце беларускай літаратуры 122-й мінскай школы.

УНІВЕРСІТЭТ ПАТРЫЯТЫЧНАГА Выхавання

Індаўна вучні школ Цэнтральнага раёна г. Гомеля сабраліся ў гомельскім Палацы культуры бытавога абслугоўвання насельніцтва на чарговыя заняткі народнага ўніверсітэта ваенна-патрыятычнага выхавання «Патрыёт». Герой Савецкага Саюза Г. Н. Дзенісева, В. Ф. Мухін і П. С. Страналаў расказалі прысутным пра масавы геранізм і мужнасць савецкіх воінаў у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Універсітэт «Патрыёт» створаны наля двух гадоў назад па ініцыятыве райкома ЛКСМБ, райана і райкома ДТСаАФ Цэнтральнага раёна для вучняў 9—10 класаў усіх школ раёна. Ветэраны вайны і працы вядуць тут вялікую і плённую работу па патрыятычнаму выхаванню падрастаючага пакалення. Рэгулярна выступаюць удзельнікі Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі і Вялікай Айчыннай вайны, дэманструюцца цікавыя дакументальныя фільмы аб сённяшніх будніх воінаў нашых савецкіх Узброеных Сіл.

Сустрэкаюцца слухачы ўніверсітэта і з лепшымі людзьмі нашага горада, настаўнікамі моладзі. Так, напрыклад, цікава прайшлі сустрэчы з Героем Сацыялістычнай Працы, слесарам-зборшчыкам Гомельскага заводу вымиральных прыбораў П. Т. Дземчанам і дэлегатам XXV з'езда КПСС, швацкай-матарыстнай Гомельскай фабрыкі імя 8 Сакавіка М. А. Плескай.

А. ЖЫЖНЕУСКІ.

ПЛЕНУМ ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

14—15 чэрвеня ў ДOME літаратара ў Мінску праходзіў чарговы пленум праўлення Саюза пісьменнікаў рэспублікі, прысвечаны беларускай літаратуры для дзяцей і юнацтва.

Уступным словам работу пленума адкрыў старшыня праўлення СП БССР Максім Танк. З дакладам на пленуме выступіў сакратар праўлення СП БССР Барыс Сачанка, а садакладамі — старшыня бюро секцыі дзіцячай і юнацкай літаратуры Павел Кавалёў і галоўны

рэдактар часопіса «Бярозка» Васіль Зубінак.

Ішла гаворка пра сучасны стан беларускай дзіцячай літаратуры, яе задачы ў святле рэспубліканскага XXV з'езда КПСС, пастановы ЦК КПСС «Аб мерах па далейшым развіцці савецкай дзіцячай літаратуры» (1969) і пастановаў ЦК КПСС аб агульнаадукацыйнай школе.

Справаздача аб рабоце пленума будзе надрукавана ў бліжэйшых нумарах штотыднёвіка.

ПРЭМ'ЕРЫ ДВАЦЦАЦЬ ВОСЬМАГА...

Паўстагоддзя назад маладая беларуская кінематографія ўпершыню выпусціла на экраны краіны тры мастацкія стужкі аднаго года. Гэта было незвычайным для фабрыкі Белдзяржкіно, як тады называлася студыя. Грамадскасць з цікавасцю сустрэла паказ фільмаў «У вялікім горадзе», «Яго правахадзіцельства» і «Кастусь Каліноўскі». Розныя па тэматыцы і па ідэяна-мастацкаму ўзроўню, яны сведчылі аб становленні творчых сіл нацыянальнага экраннага мастацтва і занялі прыметнае месца ў тагачасным рэпертуары.

Кінематографісты рэспублікі адзначаюць гадавіну прэм'ер 1928 года творчымі канферэнцыямі і сустрэчамі з гледачамі, у часе якіх адбываюцца рэспектыўныя прагляды старых кінакарт і гутаркі аб іх аўтарах і выканаўцах, паказы новых стужак члываршчыкаў «Беларусьфільма». Такія мерапрыемствы ўваходзяць у планы

дзейнасці СК БССР і Бюро прапаганды кінамастацтва да 60-годдзя Беларускай ССР і Кампартыі Беларусі.

ШТОДНЯ ЯНЫ Ў ЭФІРЫ

Ці не таму, што мы прызываліся да цудоўнага відэазапісу, да хітра зманціраваных тэлеперадач, кожная «жывая» трансляцыя ўспрымаецца намі як урачыстасць? Але гэты канцэрт гучаў па-святочнаму не толькі таму, што Беларускае тэлебачанне транслявала яго з філарманійскай залы. Ён праходзіў пад юбілейным знакам 60-годдзя БССР і Кампартыі Беларусі.

Яго ўдзельнікам стаў адзін з самых папулярных калектываў рэспублікі — эстрадна-сінфанійны аркестр Белтэлердыё пад кіраваннем заслужанага артыста БССР Барыса Раксанага. На сцэну выходзілі спеваісткі Н. Багуслаўская, Н. Гайда, Т. Раўскай, Ю. Смірнова, А. Падгайскай, М. Багданова, Л. Ісупава, В. Ільчичы. Выконваліся песні інструментальныя п'есы беларускіх аўтараў, музына братаў народаў.

КОЖНУЮ КНІГУ—НА ЎЛІК

Не так даўно Дзяржаўная кніжная палата БССР пераехала ў новы Дом кнігі на Парнавай магістралі са сваім багатым архівам рэспубліканскага друку. Тут працягваецца работа над падрыхтоўкай новых тэм «Летапісу друку БССР», рытухуцца карткі для бібліяграфічных каталогаў, апрацоўваюцца новыя паступленні кніг.

Можна нагадаць, што Кніжная палата — адзіная ўстанова ў рэспубліцы, якая вядзе статыстыку друку, што самыя поўныя і падрабязныя звесткі па друку можна атрымаць толькі тут.

Статыстыка друку ажыццяўляецца на базе кантрольнага экзэмпляра, які паступае ў палату ад усіх паліграфічных прадпрыемстваў. Дзякуючы гэтаму, у нас можна даведацца, колькі кніг выпушчана на беларускай і іншых мовах, колькі — для дзяцей школьнага і дашкольнага ўзросту і г. д.

У палате на кожнага беларускага пісьменніка маецца картатэка, у якой можна прачытаць аб тым, якія і колькі кніг выдадзена аўтарам у Беларусі, у іншых рэспубліках, а таксама за мяжой. Такія ж картатэкі складзены на пісьменнікаў братаў народаў ССРР і замежных, якія выдаваліся ў Беларускай ССР.

Да 70-х гадоў статыстыка друку насіла рэгістрацыйны бібліяграфічны характар. Вынікі распрацовак пры гэтым не маглі задавальняць кнігавыдавецкую практыку (не былі распрацаваны колькасныя вымірнікі не аб'ёму).

Бурны працэс развіцця выдавецкай справы паставіў перад статыстыкай адзіную задачу — забяспечыць поўны і дакладны ўлік кніжнай прадукцыі па ўсіх яе паказчыках. Статыстыка замацавала сувязі з выдаўцамі. Паступова працэс цэнтралізацыі статыстычнай кніжнай справы ахопіў практычна ўсе этапы руху кнігі (планаванне — вытворчасць — выпуск — распаўсю-

джанне — выкарыстанне) і дзейнасць усіх устаноў, якія вядуць статыстыку друку.

Асноўны патрабаванні да статыстыкі друку — гэта паўната і выдатнасць распрацовак, дыферэнцыраванне вядучыя колькасныя і якасныя паказчыкі і іх узамасувязі, супастаўленне статыстычных даных. А гэта залежыць ад паўнаты паступлення кантрольных экзэмпляраў у палату. На жаль, некаторыя кіраўнікі паліграфічных прадпрыемстваў не хочуць разумець, што кантрольны экзэмпляр у палату трэба дасылаць абавязкова і своечасова. Знаходзяцца іх нават такіх, што здзіўляюцца: «Навошта вам столькі кніжак? Куды вы іх падзенце?»

Кантрольны экзэмпляр у палату павінны паступаць з першага тыражу, да выхаду кнігі ў свет. Бо колькі разоў бывала так, што кніжка з'явілася ўжо на паліцах кнігарань, а ў Кніжную палату паступае праз месяц ці болей. Гэта датычыць і некаторых кіраўнікоў рэспубліканскіх устаноў, якія павінны забяспечваць нам кантрольны экзэмпляр аўтарэфератаў дысертацый.

Патрэбна ўсім ведаць, што Кніжная палата БССР — цэнтр інфармацыі па друку рэспублікі, што змест і вынікі выдавецкай дзейнасці павінны дакладна і поўна адлюстраввацца ў яе матэрыялах, якімі карыстаюцца ЦСУ БССР, Дзяржплан і іншыя дзяржаўныя ўстановы. Статыстычныя даныя Кніжнай палаты выкарыстоўваюцца не толькі для планавання і прагназавання развіцця выдавецкай справы, але і для ўстаўлення аптымальных судзіснаў выпуску асобных відаў літаратуры, для ажыццяўлення істананіраванай палітыкі ў галіне кнігавыдання.

Л. РАБУШКА, заг. аддзела статыстыкі друку Дзяржаўнай кніжнай палаты БССР.

МІНСКУ ПРЫСВЯЧАЕЦА

Набор паштовак, прысвечаных гораду-герою Мінску, выпусціла выдавецтва «Планета». На 12 здымках, вынананых Б. Круцно і Г. Усламавым, адлюстраваны найбольш славутыя куткі беларускай сталіцы.

У «ВОПРОСАХ ЛИТЕРАТУРЫ»

У пятым нумары часопіса «Вопросы литературы» пад рубрыкай «Жыццё, мастацтва, крытыка» выступіў з вялікім артыкулам па праблемах дакументальнай літаратуры «У сааўтарстве з народам» Алесь Адамковіч.

Успамінамі аб творчых пошуках і задумах, якія суправоджалі працу над раманамі «Сяна пры дарозе», «Вечер у соснах» і «Сорак трэці», дзеліцца Іван Науменка.

Крытык Міхась Тычына рэцензуе кнігі Рыгора Барозіна «Кніга пра пазію» і «Звенні».

ПРЭМ'ЕРЫ

Магілёўскі абласны драматычны тэатр паказваў прэм'еру спектакля па п'есе І. Дварэцкага «Праводзіны». Спектакль паставіў рэжысёр В. Унукаў, сцэнаграфіі мастака В. Гараднікова.

На здымку: Сяргей Мікалаевіч Старасельскі — заслужаны артыст БССР А. Рудакі, Лідзія Гарчанова — заслужаная артыстка БССР С. Кліменка.

Фота А. ГОЛЬША.

СУСТРЭЧА З ПАЭТАМ-ЗЕМЛЯКОМ

Калі чатырохсот чалавек — вучні, педагогі, рабочыя, служачыя — запоўнілі тэатральную залу Лагойскага раённага Дома культуры, дзе адбыўся творчы вечар вядомага беларускага паэта і перакладчыка Ніла Гілевіча.

Уступным словам адкрыў і вёў вечар сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Іван Чыгрынаў. З прывітальным словам да літаратара звярнуўся сакратар Лагойскага райкома партыі Георгій Аляксеевіч Бутрын. Ён адзначыў, што гэты вечар — адно з мерапрыемстваў, прысвечаных 60-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі і 900-годдзю Лагойска. Цэла сустрэты прысутныя, выступіў Ніл Гілевіч. Ён гаварыў аб сваіх творчых планах, падзякаваў землякам за гасціннасць, прачытаў свае творы.

А. ЛАЗОВІЧ.

У «ЗВЕЗДЕ ВОСТОКА»

Рубрыка «Пісьменнікі — дзецям» — пасталінная на старонках часопіса «Звезда Востока», органа Саюза пісьменнікаў Узбеністана. У пятым нумары яна

прадстаўлена творами беларускага паэта Станіслава Шушкевіча. Яго вершы на рускую мову перанялі К. Рабрыхін і М. Красільнікаў.

НА ЭКРАНЕ — ЛЕУ ТАЛСТОЙ

Кінавечар, прысвечаны 150-годдзю з дня нараджэння Л. М. Талстога, адбыўся днём у рэспубліканскім Доме кіно. Присутныя пазнаёміліся з дакументальнымі і мастацкімі фільмамі, незнаёмымі масаваму глядачу.

Вялікую цікавасць выклікала рэжысёрка «Дакументальны фільм пра Льва Мікалаевіча Талстога», у якой сабраны ўсе нізавыя пісьменнікі, зробленыя пры яго жыцці. Гэта — радзіла, непаўторныя, а таксама сабрана каштоўныя кінадакументы аб Талстым, які збегла і сабрала жонка вядомага рускага кінапрадпрыемальніка Ханжонкава,

якая доўгі час працавала ў Дзяржфільмфондзе СССР. На вачыя была паказана тансамакарціна «Адыход влікага староца», створаная ў 1912 годзе, але не выйшаўшая на экраны. У ёй раскажаецца аб апошнім перыядзе жыцця Л. М. Талстога — уцёкі яго з Яснай Палыны, хвароба на станцыі Астапава і смерць. Пазнаёміліся прысутныя і з адной з першых экранізацый рамана Л. М. Талстога «Анна Карэніна».

Адкрыла вачар і пракаменціравала гэтыя карціны доктар філалагічных навук Е. Бондарава.

ДНЯМІ — У МАСКВУ

Асобы Вялікага акадэмічнага тэатра оперы і балета Беларускай ССР развіталіся ўчора з роднай сцэнай — да пачатку новага сезона. Днём калектыў выязджае ў Маскву. Сярод 10 спектакляў гастрольнага рэпертуару — арыгінальныя беларускія творы: «Джардана Бруна» С. Картэса, «Ціль Уленшпігеля» Я. Глебава, «Сівая легенда» Д. Смольскага і лепшыя работы тэатра мінулых сезонаў — «Стварэнне свету», «Барыс Гадую» і іншыя. Гастролі ў

сталіцы пачнуцца 21 чэрвеня ў памяшканні Вялікага тэатра Саюза ССР і прадоўжацца ў Крамлёўскім Палацы з'ездаў.

СЕМ ПРЫВАБНЫХ

А Ф І Ш

Знаёмства абяцае быць прыемным — падобную думку выказваюць усе, хто ўпершыню спыняецца ля гастрольных афіш Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета «Эстонія». Мінчане з павагай вывучаюць візітную картку талінскіх гасцей, якіх днём прыме беларуская сцэна. Відаць, нават самага пераборлівага папярэдняга му-

зычнага тэатра не пакіне раўнадушным абвешчаны рэпертуар. Тут — найкласічныя «Жызэль» і «Травіята» і ўпершыню пастаўлены на савецкай сцэне «Аціла» Д. Вердзі і «Турак у Італіі» Д. Расіні. І невядомы мінскаму слухачу сучасныя творы, ад назваў якіх пацуль што павялае загадкаваасцю: балеты «Антоній і Клеапатра» Э. Лазарава, «Гісторыя Ансельма» Л. Сумера, опера «Сірано дэ Бержэран» Э. Тамберга.

Строгія, лананічныя талінскія афішы абяцаюць нам сустрэчу з самабытнай эстонскай музыкай, з высокай выканаўчай культурай артыстаў тэатра: Ц. Куузіка, Х. Крума, М. Войтэс, Т. Хярма, Э. Эркіна...

НАШ СУЧАСНІК — КУПАЛА

культуры БССР, вядомы беларускі пісьменнік Аляксей Кулаўскі: «Няма таного кутка ў нашай рэспубліцы, дзе б не ведалі Янку Купалу і Якуба Коласа, дзе б не чыталі, не пераказвалі па памяці іхнія творы, дзе б не спявалі песні на тэксты іх вершаў. У сувязі з набліжэннем стагоддзя з дня нараджэння нашых класікаў літаратуры паўстае задача яшчэ больш шырокай папулярызаванай іх неўміручых твораў ва ўсіх рэспубліках Савецкага Саюза, у краінах сацыялізму і ва ўсім свеце. І ў гэтых адносінах з'яўляецца значна больш з'яўляецца той факт, што юбілей Купала і Коласа ўключаны ў міжнародны календар ЮНЕСКА і даты іх нараджэння будуць адзначацца ва ўсіх краінах свету».

Ля мікрафона — народны мастак БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Анатоль Анікейчык, лаўрэат Ленінскай прэміі Юрый Градаў. Гэта дзякуючы іх працы Купала назаўсёды прапісаўся ў адным з самых прыгожых паркаў Мінска, і помнік яму стаў упрыгожаннем беларускай сталіцы.

А ў парку ўжо гаспадарыць паэзія. Выступаюць лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола рэспублікі Генадзь Бураўкін, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Янкі Купала Мікола Аўрамчык, адзін са старэйшых беларускіх паэтаў Станіслаў Шумкевіч, заслужаны работнік культуры БССР Аляксей Бажко...

Эстафету ад сучасных беларускіх паэтаў прымае сам Купала. Вершы народнага песняра чытае артыст Мікалай Казімін. Гучаць радкі, якія ўжо даўно сталі класічнымі. Праходзіць час, падростаюць новыя пакаленні, а ўладная сіла слова сёння, гэтансама як і дзесяці гадоў назад, абуджае сэрцы, трывожыць розум.

...Купалаўскія дні, прысвечаныя 60-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі і 96-й гадавіне з дня нараджэння народнага песняра, толькі пачаліся. Працягам іх стануць вачары, сустрэчы з пісьменнікамі, творчыя справаздачы літаратараў, якія адбудуцца ў розных кутках рэспублікі. Завершацца яны традыцыйным рэспубліканскім святам паэзіі ў Віязыцы.

Зноў надзвычай ажыўлена, людна было ў мінулыя індзею на цэнтральнай алеі мінскага парку, які носіць імя народнага песняра Беларусі Янкі Купала. Сюды, да помніка паэту, сабраліся сотні мінчан і гасцей беларускай сталіцы, прыйшлі воіны Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі. Традыцыйнае свята «Палымнае слова паэта», якое Саюзам пісьменнікаў рэспублікі, Літаратурным музеем Янкі Купала, Рэспубліканскай базавай бібліятэкай Белсаўпрофа праводзіцца тут у пачатку чэрвеня пяты год, аб'яднала людзей розных узростаў і прафесій, шчыра захопленых талентам песняра.

Пра невычэрпнасць і неўміручасць купалаўскага слова, пра вечную жыццядайнасць яго паэтычных крыніц гаварыў сакратар Цэнтральнага райкома партыі Мінска Мікалай Аляксандравіч Залеўскі. Яго думкі бы працягвалі дырэктар музея пясняра, заслужаны работнік

ПРЫНЯТЫ ў САЮЗ ПІСЬМЕННІКАў

БОНДАР Таіса. Паэтэса, перакладчыца. Нарадзілася ў 1945 годзе ў г. п. Рудзенск. Закончыла Мінскі дзяржаўны педагагічны інстытут замежных моў, настаўнічала. Член КПСС.
Друкуецца з 1970 года. Выдала кнігі паэзіі «Захалпенне» (1974) і «Анно ў восень» (1977).

ЛУКША Валянцін. Паэт, публіцыст. Нарадзіўся ў 1937 годзе ў Полацку. Закончыў Полацкі лясны тэхнікум і завочную Вышэйшую партыйную школу пры ЦК КПСС. Працуе галоўным рэдактарам Галоўнай рэдакцыі літаратуры і драматычнага вшчання Беларускага радыё. Член КПСС.
Літаратурную дзейнасць пачаў у 1956 годзе. Аўтар кніг «Гарады нараджаюцца сёння» (1964), «Наша полацкая прафесія» (1966), «Атава» (1969), «Аркестр» (1972), «Сповідзь» (1973) і іншых.

ВЕЧАР Аляксей. Паэт, перакладчык. Нарадзіўся ў 1905 годзе ў вёсцы Машчыцы цяперашняга Слуцкага раёна. Доктар біялагічных навук, прафесар, акадэмік АН БССР. Працуе загадчыкам лабараторыі біяхіміі і малекулярнай біялогіі Інстытута эксперыментальнай батанікі імя В. Ф. Купрэвіча АН БССР.
Літаратурную працу пачаў у 1927 годзе. Аўтар паэтычных кніг «Кола дзён» (1930), «Зварот да слова» (1977), пераклаў паэму А. Пушкіна «Домік у Каломне».

НЯКЛЯЕУ Уладзімір. Паэт. Нарадзіўся ў 1946 годзе ў Сморгоні. Закончыў тэхнікум электрасувалі, педістытут, завочна вучыцца ў Літаратурным інстытуце імя М. Горкага. Працуе старшым рэдактарам Галоўнай рэдакцыі літаратуры і драматычных праграм Беларускага тэлебачання.
Друкуецца з 1972 года. Аўтар кнігі «Адкрыццё» (1976).

ВОРАНАУ Мікола. Пэраінік. Нарадзіўся ў 1936 годзе ў вёсцы Віры Гарадоцкага раёна. Закончыў сярэдняю школу рабочай моладзі. Працуе супрацоўнікам шматтыражкі Аршанскага льнокамбіната «Трыбуна наватара».
Літаратурнай працай займаецца з 1965 года. Аўтар кнігі апаўданаў «Ветраны дзень» (1976).

ЧАРГІНЕЦ Мікалай. Пэраінік, Піша па-руску. Нарадзіўся ў 1937 годзе ў Мінску. Закончыў Вышэйшую школу трэнеру Беларускага дзяржаўнага інстытута фізічнай культуры і Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт імя У. І. Леніна, з'яўляецца намеснікам начальніка Упраўлення ўнутраных спраў Мінскага гарвыканкома. Член КПСС.
Літаратурную дзейнасць займаецца з 1963 года. Вышлі кнігі «Чацвёрты след» (1973), «Трывожная служба» (1975), «Следства працягваецца» (1977).

ЧАСОПІСЫ ў ЧЭРВЕНІ

«ПОЛЫМЯ»

Нумар адкрываецца кнігай Л. І. Брэжнева «Адраджэнне».

З новымі творамі выступае народны паэт Беларусі М. Танк. Паэзія прадстаўлена тансамавершамі Хв. Жычні, К. Шавель, У. Карызыны.

Пад рубрыкай «З літаратурнай спадчыны» змешчаны накіды, планы, запісы няскончаных раздзелаў рамана народнага пісьменніка Беларусі І. Мележа «Завей, снежань». Публікацыю падрыхтавалі Л. Пятрова-Мельнік і А. Адамовіч. Каментарый А. Адамовіча.

Друкуецца артыкулы Л. Дзяцова «Адзінства правы і абавязкаў», А. Шыпаркова «З любові да роднай зямлі» (штрыхі да партрэта мастака І. Стасевіча), В. Жураўлёва «Сюжэт, па-

дзе, героі» (прытча ў рэалістычным кантэксце), М. Арочні «Эпічны свет Куляшова», заканчэнне нарыса І. Дуброўскага «На новыя кругі».

Кнігі «Сучасная беларуская драматургія» С. Лаўшуна, «Чырвоныя сумкі» Я. Шабана, «Маці і сын» К. Каліны рэцэнзуюць Д. Бугаёў, Ю. Свіржа, Л. Дайнека.

«МАЛАДОСЦЬ»

Кніга Л. І. Брэжнева «Адраджэнне» адкрывае нумар.

З лірычным рэпартажам «Пачатак» пра будаўніцтва і рабочых саўгаса «Адраджэнне» Ганцавіцкага раёна выступае Н. Гілевіч.

Друкуецца вершы В. Гардзея, М. Міччанкі, М. Мішчанчука, В. Хаўратовіча.

З празаічных твораў чытач пазнаёміцца з

аповесцямі М. Тычыны «Аперацыя» і В. Гілевіча «Дом, да якога вяртаемца», апаўданаў Л. Левавіча «Апошні аўтобус».

Змешчаны нарыс В. Жуна «Паміж двух эксперыментаў», дакументальная хроніка У. Скапы «Зямля камунараў», фотарэпартаж В. Ждановіча «Вечар у «Сюзор'і», а таксама нарыс Э. Лук'янскага «Кропля крыві на сцягу» ў перакладзе з латышскай мовы, які на традыцыйным конкурсе «Дружба» атрымаў першую прэмію.

Пра вядомую беларускую балерыну, народную артыстку БССР Л. Бржаўскаю раскажае Т. Мушыньскі «Вера ў святло».

М. Аўрамчык дзеліцца ўражаннямі ад сустрэч з К. Чорным, З. Бядулем,

А. Куляшовам — «Старонкі памяці».

«НЕМАН»

«Кніга жыцця» — так называецца падборка вершаў народнага паэта Беларусі М. Танка ў аўтарызаваным перакладзе В. Спрычана, якой адкрываецца нумар. Паэзія прадстаўлена тансама творамі М. Цялічкі.

Чытач пазнаёміцца з апаўданаў В. Казько (пер. аўтара), М. Воранава (пер. У. Кудзінава), Л. Калодзежнага (пер. І. Клімашэўскай), Т. Крэйскавай, А. Станюты, з аповесцю А. Сопата «Аляксей Чарняк».

Нарыс К. Грыгор'ева «У сто сорак сонцаў...» прапануецца пад рубрыкай «Да 60-годдзя Беларускай ССР».

А. Казловіч выступае з нарысам «Пара ісці».

У раздзеле «Запіскі, успаміны, дакументы» публікуюцца фрагменты нарысы А. Платонава «Дарога на Магілёў», артыкул У. Дз'якава «Новае

аб продках Гіёма Апалінара», заканчэнне мемуараў А. Мазанік «Помста» (літаратурны запіс А. Кейзарава).

Кнігі «Мне трэба ехаць» Л. Арабей і «Звенні» Р. Бярозкіна рэцэнзуюць Н. Валадковіч і В. Бечык.

Як заўсёды, у нумары ёсць падборка «Учора, сёння, заўтра».

«БЕЛАРУСЬ»

Часопіс працягвае публікаваць матэрыялы на сустрэчу 60-годдзю Беларускай ССР і Кампартыі рэспублікі. З артыкулам «Квітнее роднае Прыямонне» выступае першы сакратар Гродзенскага абкома КПБ, Герой Сацыялістычнай Працы Л. Г. Іляцоў.

Змешчаны апаўданаў М. Даніленкі, Г. Папова (пер. з рускай мовы Т. Мартыненкі), урывак з новай аповесці Р. Някал «Цана жыцця».

З паэтычных твораў чытач пазнаёміцца з вершамі В. Лукшы, У. Фаміна, М. Губернатарова,

В. Хаўратовіча, Р. Барадзіла, С. Грахоўскага.

Друкуецца таксама нарысы Я. Пушкіна «Удасканаленне», Т. Сцяпанчука «Адвагі пасланец», артыкулы П. Кавалёва «Шматпрофільны вучэбны», доктара юрыдычных навук А. Галаўно «Закон, ухвалены народам».

Пад рубрыкай «Успайны, дзённікі, дакументы» прапануецца нататкі К. Цітова «Мае сустрэчы з Купалам».

Пра дом адпачынку «Беларусь» раскажае І. Кармалітава ў нарэспубліканскай «Для мацірон і дзяцей».

І. Сіманюскі выступае з памфлетам «Ініцыятыва навіварат».

У артыкуле «След, панінуты жыццём» А. Мальдзіс раскажае пра вядомага ўсходнаўсходнага Расіі, нашага земляка Восіпа Кавалеўскага.

Вершы класіка венгерскай літаратуры А. Адзі перакладзі М. Калачынін і М. Хведаровіч.

Змешчаны наротнія рэцэнзіі на новыя кнігі, ёсць гумар, сатыра.

САЮЗ НАТХНЁНАЙ ПРАЦЫ І ПЯРА

Тамара ПЯРКОЎСКАЯ

Кастусь ЖУК

Ян толькі канчаецца першая змена, з праходнай Мінскага трантарнага завода выліваецца шматтысячны паток людзей. Задаволеныя працоўным днём, рабочыя спяшаюцца дамоў, да сваіх сем'яў. А многія — на вучобу ў школы, тэхнікумы і інстытуты, шмат хто — на заняткі ў музычную школу або на трэніроўкі ў спартыўныя секцыі. А вось электразваршчык цэха кабін Кастусь Жук і рабочы ліцейнага цэха Алесь Пісарык, кантралёр экспертна-эдачнага цэха Анатоль Майсееў і інжынер аддзела капітальнага будаўніцтва Тамара Пяркоўская, работніца прэсавага корпуса Тамара Рудзюк і інжынер аддзела галоўнага зваршчыка Анатоль Вашурнін ідуць у рэдакцыю аб'яднанай газеты «Трантор», каб пачытаць таварышам па працы свае новыя творы. Бо людзі гэтыя не толькі добра працуюць, але і спрабуюць свае сілы ў літаратуры: пішуць вершы, аповяданні, гумарэскі, нарысы. А ў рэдакцыі іх ужо чакаюць літкансультант, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Анатоль Вярцінскі і рэдактар газеты «Трантор» Зіновій Шарамець.

Літаб'яднанне «Полымя», вядомае сваёй шматлінасцю, згуртаванасцю і поспехамі, прыцягвае да сябе не толькі работнікаў трантаразаводскага вытворчага аб'яднання, але і маладых літаратараў з пасёлка трантарабудаўнікоў і з горада.

У нонную трэцію сераду месяца ў кабінце рэдактара газеты ідзе шчырая размова пра паэзію і прозу, пра літаратурныя і жыццёвыя праблемы.

Мікола ВЯРШЫНІН,
старшыня бюро трантаразаводскага
літаб'яднання «Полымя».

Алесь ПІСАРЫК

ТРАКТАР ПЕРШАЙ ЗМЭНЫ

А трактару ракоцацца,
ён — раніцы равеснік.
І мне самому хочацца
Яго на поле весці.

Араць барозны хлебныя,
Не звадаўшы прастою,—
Мне самае патрэбнае
Было хвілінай тою.

І праца плёнам значыцца,
Дужэю з ёй штолета.
І мне канвеер бачыцца
Дарогай на палетак.

У ЛІЦЕЙЦЫ

У вагранцы нахштальт санцабліку:
Па жлобах метал цурчыць.
Ваграншчык праводзіць заліўку,
Злуецца чыгун і гурчыць.

А поруч чарнеюць апокі.
Адліты для трактара мост.
У цяльняшцы юнак сінявокі
Лье вар, нібы з корчыка мёд.

ВЯЧЭРНИЦА

Рабочая моладзь са змены ідзе,
Вясна, як дзяўчына, вячэрніца.
Схадзіць бы з сяброўкай кіно
паглядзец —
Адказвае мне: «Я — вячэрніца».

Увесь вечар адзін на балконе
стаю.

Яна ж на заняткі з партфелікам.
Датуль крыўдаваў на сяброўку
сваю,
Пакуль сам не стаў я вячэрнікам.

СПАДЧЫНА

Н. ГІЛЕВІЧУ

Колькі ў небе зарніц
Светлай стужкай не вышыта, —
Столькі кропель з крыніц
За жыццё мной не выпіта...

...Нібы пчол цесны рой
У душы — песні матчыны...
Не хачу я другой
Спадчыны.

ЖЫВУ СЯРОД РАБОЧЫХ

У клопатах да ночы
Жыццё маё праходзіць.
Жыву сярод рабочых
І тут сяброў знаходжу.

Натруджаныя спіны —
Канвееры паўсталі,
Разлічаны хвіліны
На кожныя дэталі.

Ад стомленасці часам
Бывае, ньюць рукі,
Ды ідуць вышэйшым класам
Валы з вясёлым гукам.

Гараць шчасліва вочы.
І ружавеюць твары.
Перадавы рабочы,
Ты — лепшы мой таварыш!

Мне многа патрэбна паспець:
Лугі аблісці на святанні,
Лясы і палі паглядзец
І з любым паспець на спатканне.

Марскую пазнаць глыбіню,
І ў неба узняцца ў ракеце.
І трактару даць чысціню,
Што ёсць, наймацнейшую ў свеце.

Каб сеяў, араў, малаціў,
Ды так, каб паданні складалі,
Каб якасцю свет пакарыў
Мой конь беларускі са сталі.

НА ПАВЕРЦЫ

У маладым наўленні спраў
Нам быць заўсёды,
Ля сэрцаў нашых ледастаў
Не стрэне згоды.

Ці стальвар, ці качагар —
Адны імкненні:
Без лішніх дум, без лішніх мар—
У наступленне.

І не металу ў печах бляск —
Гарачых сэрцаў.
Ледзь дзень асветліць небагляд—
Мы на паверцы.

Хістае стома у бакі
Не нашых хлопцаў.
Нам крочыць, пэўна, і ў вякі —
Да локцяў локці!

РАСТОЧНИЦА

Здаваўся завод ёй волатам.
Хвіліна была святочнаю.
У цэху праменняў золата
Заглядвала ў вочы расточніцы.

І неяк няёмка дзеўчыне
У новым было халаціку.
Смяяліся хлопцы здзекліва:
«Ёй з дзецьмі б гуляць
у садзіку...»

У дзён не прасіла літасці,
Майстэрству як след вучылася.
Са славай — яе вялікасцю —
Не згледзела, як заручылася.

Марк СМАГАРОВІЧ

РОЗДУМ

АБ НАДВОР'І

Даўно пасевам сонца трэба,
Сумуе па цяплу абшар.
Па тыдню беспрасветна неба
Зацягнутае поўсцю хмар.

Ухутваюць бабулі ўнукаў,
Дакор іх чуецца з двара:
— Ва ўсё ўмяшалася навука,
Чакай тут ад яе добра...

Я выйшаў на балкон адразу,
Зірнуў на неба і на дол.
І вось, нібыта па заказу,
Заззяла сонца навакол.

І прыламаліся праменні,
Праткнуўшы хмары, як мячы,
Нібыта сонца ў задуменні
Аблакацілася, маўчыць.

ВЯТРЫСКА

Вясне за ўсе справы
Адкланяўся нізка,
Гуляе ласкавы
Свавольнік-вятрыска.

На лузе раздолле:
Гне кветкам галовы,
Рачулцы ў прыполе
Нясе пах мядовы.

Здымае суквецце —
З каліны хусцінку...
Рачулка смяецца,
Жуе чарацінку.

Ніна ЗАГОРСКАЯ

Нідзе няма такіх бяроз,
як на маёй Радзіме,
такіх русявых доўгіх кос,
такіх азімін.
Калі ж згрызот
тугая повязь —
я да бяроз
іду на споведзь.
Нідзе няма
такіх бяроз,
як у маёй Айчыне!
Ад іх так светла галаве,
ад іх так светла галаве,
што проста — немагчыма!..

КАВАЛЬЧУКІ

Кавальчукамі звалі мамін род...
Мой прадзед кавалём быў.
Сярпы кавая,
падковы,

падкоўваў коней,
каваў нарогі —
і на ворагаў мячы...
Прыйду на Сталавіцкую гару —
дзе прадзед мой спачыў,
ніколі не расказа,
як ён кавая мячы...
Маўчыць...
І толькі ў соснах звоняць
мячы.
Яны — ягоны гнеў і яго боль.
Мой прадзед кавалём быў...
...А зараз брат — каваль.
Умельства прадзеда ўвабраў...
Хоць ён за лёс кавальскі свой
мо аднаго каня і падкаваў.
Кую ён коней
чатырохколавых.
А век дваццаты
прагрэсам звоніць.
І хутка гоняць
тыя «коні»
па бездарожжы і па асфальту —
мой брат заўсёды
кую без фальшу!
Кую, як прадзед
мой кавая.

«ЖЫВАЯ творчасць мас, — пісаў У. І. Ленін, — вось асноўны фактар новай грамадскай». Сёння шырока масы працоўных сталі свядомымі будаўнікамі свайго жыцця, свайго шчасця. Няма такой дзяржаўнай, гаспадарчай ці грамадскай справы, якая здзяйснялася б без энергіі і энтузіязму чалавека працы. Па-ранейшаму застаецца для ўсёй літаратуры надзённая задача мастацкага даследавання характару гэтага чалавека, сцвярдзення сацыялістычнага тыпу жыцця, якое выяўляецца ў канкрэтных дзеяннях, думках і адчуваннях працоўных той ці іншай сферы.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» побач з публіцыстычнай серыяй «Рэспубліка, час, людзі» выпусціла зборнік пад назвай «Сучаснік», задуманы як штогадовае выданне. У ім — дзевятнаццаць нарысаў пра людзей нашага часу. Закрануты многа якіх бакі працоўнай дзейнасці савецкага чалавека.

Зборнік уключае творы, напісаныя ў 1976 годзе — на пачатку дзесятай пяцігодкі, адразу пасля XXV з'езда КПСС, які паставіў перад грамадствам шмат задач, а найперш, як стратэгічную, задачу павышэння эфектыўнасці вытворчасці, няўхільнага росту якасці прадукцыі, якасці ўсёй практычнай дзейнасці савецкіх людзей. Аднак жа галоўныя тэндэнцыі часу ў кнізе не вылучаны, і таму відэаочная выпадковасць многіх нарысаў надае зборніку характар устойлівай аднастайнасці.

Большасць нарысаў «Сучасніка» ўсё яшчэ ў палоне традыцыйнага дэманізму і першых пасляваенных гадоў, калі верх брала апісальнасць. Нарысам, калі гаварыць увогуле, нестася аналітычнасці, даследчасці.

Агульная загана большасці нарысаў адна. Правіла «бачу (чую) — пішу» павінна было б выконваць задачу толькі адпраўнага пункта для далейшага даследавання заўважаных з'яў жыцця. На вялікі жаль, далей гэтага адпраўнага пункта многія аўтары і не ідуць (М. Вышыньскі, К. Камейша, В. Дайліда, В. Макаравіч, У. Правасуд).

Пераход да наступнага этапу: «ведаю — пішу» — не ва ўсіх аўтараў аднолькава плённы. Часцей за ўсё гэтае «ведаю» абмяжоўваецца пераказам біяграфіі героя («Шэмент і барозны», «Чалавек вясны», «Спакою не трэба», «Палескі Марэсьеў»), выкладам службовай характарыстыкі («Алказны рэйс», «Добры дзень, полесі», «Такі звычайны дзень»). Паколькі героі нарысаў звязаны з вытворчасцю, дык і ў біяграфіях, і ў службовых характарыстыках «тэхналогія» справы бярэ верх над «псіхалогіяй» асобы.

І толькі тады, калі аўтар адольвае яшчэ адзін этап: «адчуваю — пішу», з'яўляецца сапраўды хваляючы, часам даволі напружаны, па-мастацку завершаны твор («Шахцёрскі брыгадзір» А. Кулакоўскага, «Клопат надзёны» І. Дуброўскага, «Зорка на зямлі» В. Казько).

Нарыс А. Кулакоўскага «Шахцёрскі брыгадзір» адкрывае не проста цікавага чалавека, а самабытную асобу, якая жыве актыўным творчым жыццём, усё роўна, на рабоце ён ці ў часе адпачынку. Апантаны ілюзіяй укаранення аўтаматычнага кіравання падземнымі камбайнамі, брыгадзір Янчэўскі і ў сні бачыць электронную механіку на службе цяжкай шахцёрскай працы. Калі ж гаварыць аб агульнай — нарыс узнімае праблему саюза навукі і працы, паказвае сённяшняга рабочага, які думае па-

дзяржаўнаму, жыве агульна-народным клопатам.

У нарысе І. Дуброўскага «Клопат надзёны» героем выступае старшыня калгаса, не проста ўзрадаваны, як гэта часцей за ўсё паказваюць нарысісты, багаццем і магутнасцю тэхнікі. Не, ён яшчэ і заклапочаны няроўнымі крокамі тэхнічнага прагрэсу. Аўтар з глыбокай дасведчанасцю імкнецца ўзняць адну з надзённых праблем усталявання новых форм гаспадарання, больш высокай канцэнтрацыі вытворчасці, узяць на прыкладзе галоўной (не «галоўнай» як напісана ў кнізе!) гаспадаркай калгасна-саўгаснага аб'яднання, што вырасла на асушаных балотах

валынасці як складальніка (В. Мыслівец), так і рэдактара (М. Ваданосаў). Тады не трапілі б сюды ардынарныя накіды біяграфій людзей працы, падобных адна на другую, як сіямскія блізняткі. Нарыс ні бы і не ігнаруе чалавека. Але ж і не дае яго ў сённяшнім змесце. Схема пераважае над жывой пласцю, анкета над развіццём характару асобы.

«Дарыць людзям святло і шчасце» — так вызначае А. Андруховіч змест жыцця вядомага на ўсю рэспубліку Кузьмы Іванавіча Шаплькі, які вось ужо больш за трыццаць гадоў узначальвае калгас «Чырвоная змена» Любанскага раёна. У нарысе «На беразе Арэсы-ракі»

рамі, адносінамі чалавека да свайго занятку.

Нарыс-портрэт самы пашыраны ў беларускай публіцыстыцы жанр. Аднак і да яго, калі мець на ўвазе сабранае ў першы выпуск «Сучасніка», можна прад'явіць высокі рахунак. В. Праскураў заявіў ужо аб сабе як журналіст, што ўмее ў нарысе стварыць унутраную драматургію характару, падаць развіццё закранутай праблемы. На гэты раз, узяўшыся ўсправіць партрэт знатнага меліяратара-экскаватарчыка Віктара Шапавала, які здолеў выканаць 12 гадавых нормаў, аўтар карыстаецца мала пераканаўчым прыёмам. Ён пасадзіў свайго героя на цэлую ноч у кабіну экскаватара, бо лье дождж, і той вымушаны «перабіраць» усю сваю біяграфію. А пра тое, як даліся экскаватарчыку 12 гадавых планаў, па сутнасці, не сказана нічога.

Многае з напісанага, як ручайкі, што бягуць па каменні: вада чыстая, варухлівая, неглыбокая і залішне заманлівая. Шматслоўе — вось адзін з галоўных недахопаў кнігі. А гэта — ад беднасці думкі і яшчэ большай беднасці, нават убоства пачуццяў. Яны, адны і тыя ж, скроеныя па шаблону, вандруюць з нарыса ў нарыс. Аўтары не абмяжваюць сябе пошукамі хоць бы новага «адзення» для даўно вядомых фактаў, заняганых думак і заштампаваных пачуццяў. Ілюстрацыйнага шмат у кнізе, і гэта зніжае яе вартасць, нават той шырокі па ахопу сферы дзейнасці чалавека абсяг, што складае змест «Сучасніка». Адбор аб'ектаў адлюстравання не выклікае нярэчання, хоць не зразумела, чаму абдызена зусім Гродзеншчына?

Арганізуючая роля складальніка і рэдакцыі выдавецтва «Мастацкая літаратура» магла б быць больш адчувальнай і больш адказнай, асабліва на стадыі рэдагавання. У кнізе шмат банальнасцяў, якой пры пільнейшым воку рэдактара, можна было пазбавіцца. Напрыклад, у нарысе М. Малейкі «Млечны Шлях» чытаем: «Абрабляць зямлю, вырашчыць і абраць ураджай сёння ёсць на чым. Але адной тэхнікі яшчэ недастаткова — патрэбны глыбокія веды, вопыт і, галоўнае, любоў да зямлі». Альбо ў нарысе А. Андруховіча «На беразе Арэсы-ракі...» сустракаем такое: «Размаўляеш з калгаснікамі — і яшчэ раз упэўніваешся, што нельга не павяжаць тую справу, якую кожны дзень заняты гэтыя людзі». Вышэй за такія прымітыўныя абарульненыя мала хто з аўтараў узямаецца.

Не вызначаюцца многія нарысы і высокай патрабавальнасцю да слова. Нават у А. Кулакоўскага засталася не выпраўленае такое адкрыццё ў беларускай мове: «выслухаў уважліва, з глыбокім радзеннем» (стар. 48). «Радзенне» — гэта руплівасць, а новатвор «радзенне», мусіць, ад дзеяслова «радзец», станавіцца рэдкім. Альбо «аратарская практыка» (стар. 51), маецца на ўвазе «прамоўчая», умение гаварыць прамовы, але ж не араць зямлю.

Здзіўляе, чаму так непатрабавальна паставіліся ў выдавецтве да першага выпуску выдання, якое мусіць стаць штогадовым, а значыць, павінна мець сталую рэдкалегію з пісьменнікаў і журналістаў аўтарытэтных і працавітых, а галоўнае зацікаўленых у высокім аўтарытэце «Сучасніка». Ён павінен насіць адметны рыс будучага перыядычнага выдання — мець шырэньні ідэіта-тэматычны абсяг і найразнастайнае, быць дасканала адрэдагаваным і ўзорна аформленым, стаць сапраўднай трыбунай публіцыстыкі як аператыўнага і зацікаўленага выказніка грамадскай думкі, яе выхваляўца.

Уладзімір ЮРЭВІЧ.

ЧАС ЛЮСТРУЕЦЦА Ў ЧАЛАВЕКУ

паўз Ясельды. Праблема гэтага мае выхад на канкрэты чалавечы змест: каб адна гаспадарка не стала ўтрыманкай другой, каб і вада, што знікла ў выніку глыбокай меліярацыі, вярнулася назад на поле, у студні ля хат. І старшыня калгаса, і сакратар райкома партыі, і проста калгаснік, бацька вялікай сям'і — усё яны ахоплены агульным клопатам, аднак жа і строга індывідуалізаваны разуменнем кожным свайго абавязку ў гэтым агульным.

В. Казько не так ужо і часта звяртаецца да жанру нарыса, але яго ўклад у зборнік самы адчувальны. Нарыс «Зорка на зямлі» напісан як глыбока псіхалагічны партрэт чалавека, што здолеў узвысіцца над сваймі бядой і перамагчы яе, бо судзіць сябе на вышэйшай мерцы жыцця. Аўтар ідзе па ступенях духоўнага ўзвышэння сласара-інструментальчыка завода «Гомсельмаш» Мікалая Сюскіна.

З дзяцінства марыў Мікалай пра мноства герайчных прафесій, а сапраўдным героем стаў з напіллікам у руках і наждаком пад рукамі. Першы сласар краіны — гэта высокае рабочае званне. Але ж да гэтага было пераадоленне неперладольнага. На будоўлі, дзе Сюскін працаваў начальнікам участка, на яго завалялася панель, якую падняў крап, і «ўціснула яго ў зямлю, прыкрыла сабой, як надмагільная пліта»...

В. Казько і ў жанры нарыса застаецца мастаком. Ён ідзе дарогай унутранага судакранання з праблемамі, якімі заняты народ і дзяржава. А гэткае судакрананне дае пісьменніку той зарад грамадзянскасці, без чаго мы не можам гаварыць пра высокае мастацтва.

Прыклад В. Казько заслужоўвае шырокай падтрымкі, асабліва маладзёжымі за яго пісьменнікам, для якіх вельмі важна быць заўсёды падключанымі да высакавольнага напружання часу. З маладзёжышага ж пакалення пісьменнікаў сярэд аўтараў не толькі гэтага зборніка, але і нашых перыядычных выданняў у раздзеле нарыса мала каго сустрачеш. Дык ці варта здзіўляцца, калі ў свой час на пленуме СП БССР, прысвечаным рабоце з творчай моладдзю, ніхто ніводным словам і не ўспомінуў, што існуе такі жанр, як нарыс, што ёсць мастацкая публіцыстыка, якая памагае аўтару па-сапраўднаму падужыць у эстэтычным і грамадзянскім сэнсе, скараціць тым самым шлях да прафесіяналізацыі.

Запрашэнне ў «Сучаснік» журналістаў павінна было б ісці па лініі большай патраба-

бсць удалая спроба вырвання з анкетных дадзеных пра чалавека, зірнуць на факт ва ўпор і ў рэтраспектыве, спыніцца і падумаць.

І ўсё ж шмат у нарысе агульшчыны, прымітыўных разважанняў над тым, як ідзе зараз у калгасе новае будаўніцтва, як мяняюць аблічча былыя Сарачы, ператвараючыся ў спадарожніцу вялікіх гарадоў... Вось тут бы і завастрыць канфілікт, выйсці на роздум пра шляхі забудовы, якія не ўсімі калгаснікамі аднолькава прыхільна прыняты... Дык жа не, пераважае «газетная» справаздача, звычайная інфармацыя змест паглыблення ў псіхалогію чалавека, таго ж Кузьмы Іванавіча Шаплькі. Мала пералічыць справы, якімі заняты старшыня, трэба іх паказаць у галоўных праявах, у адносінах да гэтых спраў людзей, а іх — да праблем, якія ставіць жыццё.

Лёс былога партызана-разведчыка Паўла Канопліча, які, нягледзячы на інваліднасць першай групы (без абедзвюх ног), садзіцца на трактар, даваў найшырэньшы магчымасці У. Правасуду ў нарысе «Палескі Марэсьеў» стварыць партрэт чалавека выключнай стойкасці і мужнасці. Але на ўсім працягу нарыса не адчуваеш ні ценю хвалявання за чалавека, усё жыццё якога — подзвіг». Трэці этап творчасці «адчуваю — пішу» застаецца выключаным, а гэта не далі магчымасці звычайную інфармацыю перавесці ў эмацыянальны план, каб раскрыць сапраўдныя якасці чалавечага жыцця, якія вымяраюцца не толькі матэрыяльнымі, але і духоўнымі, маральнымі, гуманістычнымі вартасцямі.

Духоўны змест чалавека. Ён прывабіў увагу У. Ліпскага, які свой нарыс «Лёгкіх дарог не шукаю...» напісаў у адметнай манеры, як споведзь сына перад любай маці. Адчуваецца працягласць назірання аўтара за чалавекам і таму яго жыццё выглядае аб'ёмна, ледзь не фізічна адчувальна. Толькі пракідаюцца часам залішне рытарычныя, «адкрытыя» воклічы-абарульненні.

Побач з гэтым творам можна было б паставіць нарыс М. Кярногі «Такі звычайны дзень» пра Героя Сацыялістычнай Працы токара Дзмітрыя Чарвякова, калі б не малапісьменны пераклад з рускай, на якой заўсёды піша аўтар. Часам нарыс перагружаны тэхніцызмамі. Гэта вынік таго, што журналіст даследуе галоўным чынам тэхналагічны бок справы, яе эканамічны змест і мала цікавіцца маральнымі факта-

КНИГАПИС

А. АДАМОВІЧ. Кузьма Чорны. На рускай мове. М., «Художественная литература», 1977.

«Урок творчасці» — такі падзаглавак гэтай манаграфіі мае не выпадакова. Сапраўды, гэта не падрабязны нарыс жыцця і творчасці Кузьмы Чорнага, напісаны вядомым прызямкам, літаратурназнаўцам і крытыкам Алесем Адамовічам, «а ўсёго толькі працятанне класіка з пункту гледжання інтэрэсаў і праблем беларускай літаратуры шасцідзсятых — сямідзсятых гадоў».

Глыбіня пранікнення ў творчую лабараторыю К. Чорнага, паралель з лепшымі дасягненнямі рускай класічнай літаратуры, страшная публіцыстычнасць у сцвярдзенні свайго пункту гледжання спалучаюцца ў А. Адамовіча са шырай улюбёнасцю ў Чорнага — чалавека, грамадзяніна, літаратара.

Кніга выйшла на беларускай мове яшчэ ў 1972 годзе. Дзяр аўтарызаваны пераклад зрабіла З. Кракмальніківа.

І. ВІШНЕУСКІ.

А. ВАСІЛЕВІЧ. Одно мгновенье. Апаўднанні. На рускай мове. М., «Советский писатель», 1977.

Вядомая беларуская пісьменніца, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Алена Васілевіч з аднолькавым поспехам выступае і ў дзіцячай, і ў «дорослай» літаратуры. Яе творы, асабліва тэтралогія «Пачакай, затрымайся», атрымалі прызнанне самага шырокага чытача. Думаецца, з цікавасцю будзе сустраць і аднаго з выбранных апавяданняў пісьменніцы, якія ў аўтарытэтных перакладах Т. Смалінскай і Г. Ашанінай выйшлі ў выдавецтве «Советский писатель».

Б. САКОЛЬСКИ.

П. МАКАЛЬ. Дотык да зямлі. На рускай мове. М., «Советский писатель», 1977. Арыгінальнай з'явай у сучаснай беларускай літаратуры з'яўляецца творчасць Пятруса Макаля, паэта, які ўжо на самым пачатку свайго дзейнасці заваяваў сабе шырынь прыхільнікаў. Сведчанне ўзросшага майстэрства аўтара, яго паглыблення ў народныя вытокі, у тое спрадвечнае, што было з чалавекам заўсёды поруч — вершы паэта, якія з'явіліся ў апошнія гады.

З пазыі П. Макаля, па-сапраўднаму зямной і пачалавечы мудрай, інтэлектуальнай свайго эстэтычнай напоўненасцю і сацыяльнай грамадзянскай скіраванасцю, мае зараз мажлівасць шырока пазнаёміцца ўсе саюзны чытач у зборніку, што нядаўна выйшаў у Маскве.

Пераклад на рускую мову Б. Спрындана. Е. ДРОМІН.

Сучаснік. Зборнік нарысаў. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1977.

ГОРКА, АЛЕ цяпер мы будзем гаворыць пра Антона Бялевіча — «біў». І — «пісаў». І — «выдаваў». Зборнікі, кніжкі. Цяпер, калі і з'явіцца яго выбранае або збор твораў, то склад і паслядоўнасць вершаў і паэм на тых старонках вызначыць не Антон Бялевіч. Складальнік. Рэдактар. Камісія па снадчыне... А «Сонечны гадзіннік» назаўсёды застаецца апошняй кніжкай, падрыхтаванай і выдадзенай пры жыцці паэта.

Трымаеш кніжку ў руках, і прыгадваеш яго — нашага Антона Бялевіча. Як ён дастае кнігу з кішэні, разгортвае і кажа: «Тут я табе надпісаў. Не крыўдуй. Прачытаеш, пазвані...» Ты бярэш кніжку, ведаючы адно: гэта — працяг яго па-народнаму простага, малюўчага, то сумнаватага, то гарэзлівага, часам памітынгаваму публіцыстычнага, а часам зусім жартаўлівага гаворкі аб жыцці. У ім, у жыцці, ён адчуваў і пільна заўважаў праявы характара і драматызму. Бачыў колеры. Чуў пах і водар. Падхопіваў пачутае на прыдзе хаты ў роднай Дуброўцы, апетай ім з сыноўнім пачуццём, або ў партызанскім краі на Віцебшчыне, куды ён, вызвалены па стану адароў ад вайскавай службы, накіраваўся па закліку сэрца, або па бурным сходзе ў Саюзе пісьменнікаў ці ў сяброўскай гамане.

У кожнага з нас ёсць дарагія нам старонкі Бялевічавай паэзіі, якія пачынаюць адгукацца ў памяці адразу ж, як толькі мы прамовім ці пачнем імя паэта. Хтосьці ва прозвішча «Бялевіч» адразу пачуе трагедыянае, пакутам і прасвятленнем душы паэта ўбачанае... Убачанае? Так. Хоць «Смерць Маланні» мае ўсе рысы народнага падання. І — паэтычнай балады, напісанай на гарачых слядах падзей. Верш, здатны захапіць напамінае непасрэднасці, і ў нечым «летанісны».

**А вецер халодны ад рэчкі
Павелу на твар ёй, на свечку,
І свечка міргае, міргае...
Маланя той вецер глытае,
А рэчка ўсё больш прыганяе;
Усіх на вятроў не глынеш,
Вятрам няма мер, няма меж...**

Так і ідзе яна са свечкай пад наведзенымі на яе аўтаматамі гітлераўцаў, спадзеючыся дайсці, данесці тую свечку. Так і ідзе яна ў памяці тых, хто аднойчы прачытаў гэты радкі і быў узрушаны прадаў жыццёвага здарэння і сапраўды былішняй веліччу радкоў.

А нехта іншы на покліч «Бялевіч» адгукнецца, можа быць, такім па-музычнаму святочным і па-жыванісмаму савітым гімнам характара, які так натуральна выліўся некалі з-пад пера паэта:

**У нашай сонечнай хаціне,
Здаецца, сцены расцвілі:
То колер жоўты,
Колер сіні,
То матылі ўсё,
Матылі...**

Ах, якая яна неабдымная, гэтая хаціна Бялевіча, колькі ў ёй прасторы!

Магчыма, нехта прыгадае амаль палемічна-завостранае пытанне паэта: «А чаму пра салаўя мне пісаць не можна?», на якое ён сам жа і адказаў, запрашаючы нас, заклікаючы — не абмінаць жыццёвае жыццё ў навакольным свеце:

**Вось ён свішча пры шашы
У нухтах раніты,
Толькі той, хто без душы,
Чалавек аджыты,
Не супыніцца на міг,
Не навострыць вуха.**

І гэты максімалізм: маўляў, калі ты не спынішся, каб паслухаць птушыны спеў, дык чалавек ты, значыцца, без душы! — таксама яго, Бялевічаў. Ён часта бываў катэгарычным. І часта наўным. Хаця лепш падкрэсліць адзін з сінонімаў «наўнасці» — ён быў непасрэдным. Помню, аднойчы нехта з паэтаў «шторы на Нарачы» параўноўваў з шалёным танцам... «балетмайстра».

— Ты хочь аднаго разу бачыў таго балетмайстра? — пытаўся Антон Пятровіч. — Не! Яго наогул можа бачыць толькі арыст балета на рэпетыцыях. Чытач нават і не падазрае, чым той наогул займаецца. Да таго ж яму, гэтаму балетмайстру, як і трэнеру, неабавязкова трэба ўмець танцаваць лепш за ўсё... Выходзіць, параўнанне нікчэмнае. От узяў сабе ды і ўстаў у радок назву пасады з афішы тэатра...

А. Бялевіч. Сонечны гадзіннік. Вершы, пераважна аповяданні, паэма. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

Такія заўвагі звычайна рабіў уголас, безапеляцыйна і канчаткова: «Глультава!».

Ганарыўся сяброўствам з А. Твардоўскім, з А. Пракоф'евым. Не стрымліваў слязу, калі раскаваў, як незадоўга да смерці яго прыняў зусім хворы Аляксандр Трыфанавіч і, не адкрываючы вачэй, прамовіў: «Антон... Я цябе адразу пазнаю — і на паперы, і па голасу...» Не мог раскаваць падрабязнасцей той сутрачы. І адчувалася, што ён надае абагульнены сэнс гэтым словам А. Твардоўскага: «Пазнаю...».

У беларускай сучаснай паэзіі яго голас пазнаеш адразу. Цяпер, калі гартасеш кнігу «Сонечны гадзіннік», зноў і з боль-

зменчання ў гэтай кнізе, якая стала развітальнай...

Мабыць, ярчай за ўсё звініць у ёй замільванне прыродай, дыялог з роднай зямлёй. Гэты настрой трымаецца на мяжы сентыментальнасці, і паэт не саромеецца такога пачуцця, калі чуе пошум дубоў ці шлох птушыных крылаў.

Вось у вершы «Циферблат зямлі» ён піша аб тым, як вясна «абудзіць пад бяростам сок; на такавішчы затакуе глышці — шыкоўны жапішок. І коцікі вярбы ў запішку такімі стануць, як чмялі; і зварухне сухую шышку травінка першая; з раллі радочки выскачаць авёсу, пакажа вускі ячмень...» Здаецца, па-дзіцячы радуецца праявам жыцця гэты

шай вострыней адчуваеш менавіта гэта — адметнасць. Прычымповую. Нават дэманстравальную. Такім А. Бялевіч хацеў быць. Іншым ён і не згадзіўся б быць.

Прыгадваю яго «Смерць чайкі». Здаецца, таксама стыхія вяды, як у тым вершы пра Нарач. І таксама наваліцца. І гіне птушка: «у моры, як сонца, яна дагарала, закончыўшы спрэчку з малаксамі». Спачатку гэта — замалёўка таго, што сапраўды было ў Дубултах, дзе аднаго разу А. Бялевіч прадаў у ДOME творчасці імя Я. Райніса. Прачытаем заключную страфу:

**І трохі зайздросцілі тыя ёй, можа,
Што бурай загнаная ў сховы
сасонніка.
А гэта трыкала, згарала прыгожа
На хвалі агністай, трымаючы сонейка!**

З рэальнага факта, што звярнуў на сябе ўвагу, паэт то больш ёміста і метафарычна, то менш уніясла, але свядома і па-мастацку рупліва будаваў верш. Ёсць у яго спадчыны творы, дзе пераважае апісальніцтва, ёсць прамерна «падрабязныя», з элементам «празаізмаў». Ён і сам гэта ведаў. Ці не таму А. Бялевіч так адкрыта і даверліва пазначаў жанры сваіх твораў: фельетоны, вершаваныя аповяданні... І такімі ж, як у нарысе або карэспандэнцыі, пачаткамі мог адкрываць паэму:

**Сяло расце, сяло ў разгоне
На мірным нашым рубяжы.
Іно ў Нарэліцім раёне,
Амаль што з Польшчай на мяжы.
(«Запольская чараўніца»).**

Калі я назваў гэты зачаток твора правільным, Антон Пятровіч нахмурыў і сказаў: «Для беларусаў суседства з Польшчай — гэта гістарычны лёс. Не паэтычным такі факт не можа быць. А як напісана ў мяне, хай чытач мяркуе...» І гэта, гістарычную сутнасць і філасофскі сэнс фактаў, ён адчуваў добра. Нават тады, калі і спадзяваўся, што чытач сам зразумее, што за яго радком, за страфой, які пласт жыцця, гісторыі.

Назваўшы «Сонечны гадзіннік», як гэта пазначана тут, кнігай развітальнай, мусу падкрэсліць, што сам А. Бялевіч, зразумела, і не здагадваўся, быццам яна можа служыць своеасаблівым запаветам паэта. Што ў ёй ёсць адбітак высокага натхнення і пэўнай супярэчлівасці творчай практыкі, калі задума твора часам і не атрымлівала ў яго вартага мастацкага ўвасаблення. Не сказаць пра гэта нельга. Бо і сам А. Бялевіч наўрад ці прыняў бы судзілыя фіміям у свой адрас за гэты зборнік. Панегірыкі ён адозніваў ад сапраўднай сімпатыі. Здаралася, што яго няро «замахваўся» на нешта больш важнае і паэтычна адметнае, чым атрымлівалася потым, і сляды такой працы ёсць таксама ў «Сонечным гадзінніку». Я не думаю, што з цягам часу, складаючы «Выбранае», А. Бялевіч перабіе бы ў яго літаральна ўсе творы,

шасцідзесцігадовы чалавек! «Жанішок», «коцікі», «травінка», «радочки», «вускі» — гэта ж лексіка зыхапага, гэта слоўнік душэўна ўзрушанага сэрца.

Верш «На сходзе буслінам» мае такі кранацыйны аспект у паказе таго сходу: «На кушыне, як на трыбуне, ён стаў, шыбаты, і клякоча...» Калі б не гэтае падобранне ўсёшлівае «шыбаты», то «трыбуна» магла б тут выглядаць данінай гумару, як кажуць, «зніжэннем» уніяслага вобраза. А ў спалучэнні «трыбуна», «шыбаты», «клякоча» зноў жа тая Бялевічавая замільванасць!

Мне вельмі падабаецца па-фальклорнаму несенная задума верша «Сіла», дзе паэт атаясамляе сілу чалавека (свайго «я») з сілай дуба, які «да сонца чубам выраста»:

**Яго зямля карміла
і паіла,
Таксама гадавала і мяне;
Яго вайна жалезам
не разбіла,
Яна мяне таксама малаціла,
Таксама ацалеў я на вайне,
Бо нам зямля дала
таную сілу —
Пярэўная навала не сагне!**

Вершы яшчэ б малюўчысці, якая прыхавала б некаторую зададзеную тэзіснасць, і ён бы прагучаў зусім па-бялевічаўску. Ды толькі і ў рэдакцыі, у якой ён увайшоў у «Сонечны гадзіннік», прысутнічае тая духоўная зпатаванасць чалавека з прыродай, якая была і застаецца адной з характэрнейшых рысаў лірыкі А. Бялевіча. Ён заўсёды адчувае сібе часткай прыроды, а прыроду — светам, зразумелым і адкрытым чалавеку. Таму ў яго, калі «ў дуброве вецер свішча», то і «выбігае ў поле». І на гэтым паэт не спыняецца, ён адчувае: «А там свежае іржышча ветру ногі коле» («Вецер»). Прачытаўшы такое, раптам адчуваеш быццам сам накалоў ногі на ржышчы!

У такіх вершах кранаюць душу і абуджаюць асабліва давер размоўныя інтанацыі. Песня — і гутарка; песня — і нібы звычайны маналог. Прачытаем такое месца з верша «Асенні роздум»:

**На дубе новых жалудоў
Убачыць восенню хачу я,
Дык не выступвай мне гадоў,
Самотны дзяцел. Чуеш?...
Чуе!
Не стунае ў пажоўнлы ствол...**

Колькі тут жыцця, у гэтай інтанацыі: «Чуеш?... Чуе! Не стукае...» Пытанне. Паўза. Радасны адказ. І каментарый з шчырай эмоцыяй.

І яшчэ адно важна помніць: для А. Бялевіча прырода — не храм. Колькі ў яго падрабязна напісаных і паэтычна адчуленых сцянак — на раллі, у кузні, у майстэрні ганчара, на касавіцы. Прырода — гэта і само характара, і тая сфера, дзе яно ствараецца наава разам з ка-

рысцо для людзей. Тут вырошчваюць хлеб і падкоўваюць коней, тут пракладаюць дарогі і берагуць птушыныя гнёды, гадуць дзяцей і ствараюць песні. У зборніку, аб якім ідзе гаворка, гэты матыў («прырода — майстэрня») па-рознаму пераліваецца і ў асобных вершах (як хораша яго вядзе паэт у «Каравай»), і ў паэме «Васіль Вашчыла».

Да тых якасцей паэзіі А. Бялевіча, якія ў гэтай развітальнай кнізе захоўваюць непасрэднасць аўтарскай пазіцыі і мовы, я аднёс бы дакладнасць яго назіранняў. У адным з твораў часоў вайны ён так адмерваў храналогію: «Два гады не чулі званоў мы касы, два гады не бралі ў рукі мы сярпа, не лічылі жыта ў залатых тарпаках, не глыталі пылу, паху на таку...» Гэта — календар працаўніка, якому без касы і без сярпа жыццё горкае, несправядлівае, трагедыянае. Прага працы — натуральны стан душы гэтага чалавека, лірычнага героя паэзіі А. Бялевіча.

У паэме «Васіль Вашчыла» ёсць цудоўныя мясціны. Асабліва ўзрушаюць ці то ім напісаных, ці то ім толькі запісаных галазённых вясковых цёткаў над Мальвінай. Адна галосіць: «Хай табе пад ручанькі пасцеле галубок з-пад лёгкіх крыльцаў пуху, каб цяпло было ў тваёй пасцелі, каб не ціснуў холад маладзуху...» Хачу звярнуць увагу і на другое галазённае, якое зноў жа сведчыць пра адданасць чалавека прыродзе і працы, працы і прыродзе:

**І другая цётка зарыдала:
— А ты ж ночы жыта ў полі жала,
Хлеба новага не паспытала,
Не спыла й буханачкі малое,
А ўно стала жыта малаціцца.
Хай жа прыйдзе сонца залатое
На тваю магілу пажурыцца...**

Сонца таму і будзе журыцца, бо хавуюць Мальвіну, для якой жыццё было ў клопаце пра людзей і пра характара, а яны не існуюць без рук чалавечых.

Калі камісія па снадчыне А. Бялевіча, калі рэдактары і выдаўцы будуць складаць яго кнігі, якіх ён сам скласці з гатовых сваіх вершаў ужо не зможа, хай яны помняць аб тых якасцях паэзіі, што захоўваюцца ў кнізе «Сонечны гадзіннік». Яна небездакорная. Гэта рабочая справаздача актыўна дасючага мастака за некалькі гадоў штодзённага служэння літаратуры. Падкрэслім — рабочая. Ён ніколі не думаў, што яна — апошняя. І ў той гіме характара прыродзе, аб якім я гаварыў вышэй, тут, у зборніку «Сонечны гадзіннік», прабілася адна трывожная думка. Спачатку яна гучыць нават дысанансам да ўсяго, што раней пісаў А. Бялевіч пра сосны і дубы, пра таполі і ліпы.

**Бывае, бачу я ў туманных марках
Сасну, што выраста мне на труну.
І ў тады прашу сіваю хмару:
— Адай сасну старую перуну...**

Прага жыцця — як дзейнасці, як адчування чалавечых радасцей, як гатоўнасці змагацца за светлыя ідэалы, як замільванне перад цудам прыроды і працы, — вось тое, які працянае ўсю творчасць А. Бялевіча, вось тое, аб якім нам нельга забываць. Ён — пафас і яго «Сонечнага гадзінніка». У кнізе гучыць бялевічавая музыка. Яна ў нечым блізкай той, аб якой напісаны верш пад той жа назвай — «Музыка». Там чалавек, спачатку «далікатныя пастукаўшы» па елцы, перадае тоненькім дошкам сваю пшчоту, каб яны занелі:

**Лягненькімі,
нібы плынікі,
Чысцюткімі,
нібы іскрынкі,
Дашчэчкі...
Добра майстраваў!
Душы напеўнае жарынікі
У сырпыну майстра перадаў...**

Я не рэцэнзую кніжку майго сябра. Мне хацелася толькі прыгадаць і вылучыць некаторыя матывы і якасці яго паэзіі, тых «жарынікі» яго сэрца, што такім адметным цяплом падымаюць са старонак кнігі. І напамінаюць нам усім: Антон Бялевіч пакінуў самабытную спадчыну. З яе можна і трэба сабраць тых «жарынікі», якія будуць саграваць не адно накаленне чытачоў.

«Сонечны гадзіннік» заканчваецца паэмай «Васіль Вашчыла». Самыя апошнія словы — Бялевічавы: «Рунее ў полі жыта. Паэт адыходзіць ад нас назаўсёды, ды яго слова застаецца, і яно рунее, бо вымаўляецца ад сэрца.

Барыс БУР'ЯН.

Імя Уладзіміра Калесніка ў нас найчасцей, мабыць, асацыіруецца з творчым асэнсаваннем літаратуры Заходняй Беларусі. І гэта зразумела.

Вось ужо на працягу нейкіх дваццаці пяці гадоў паступова, старонка за старонкай у артыкулах, эсе, літаратурных партрэтах, манаграфіях ён узаўважвае жывую гісторыю літаратурнага працэсу і грамадскай думкі — духоўна вельмі насычанага, азоранага вызваленчым змаганнем перыяду ў жыцці народа. Працуе нота-ропка, але як сапраўдны аў-

тура, натхнёны яе інтэрпрэта-тар і гісторык.

Новая кніга літаратуразнаўца «Ветразі Адысея» — яскравае таму пацярджэнне. Тут у цэнтры увагі пастаўлена найбольш буйная постаць літаратурнага руху Заходняй Беларусі 20-х гадоў — Уладзімір Жылка. Але размова вядзецца значна шы-рэй. І менавіта шырокі тэарэ-тычны падыход і канкрэтна-гістарычны аналіз умоў, ася-роддзя, ідэй, твораў дазволілі даследчыку стварыць яскравы вобраз паэта вызваленчага ру-ху, глыбока даследаваць і аце-

усё шырэй разгаралася на за-ходнебеларускіх землях, за-хопленых буржуазнай Польш-чай. Сувязь з рэвалюцыйным падполлем, з радыкальным бе-ларускім перыядычным дру-кам і прывялі ў пачатку 1922 г. Жылку ў Вільню. Тут, у цэнтры вызваленчага руху Заходняй Беларусі, у атмасферы ўздыму духоўных сіл, кіпення грамад-скіх страстей канчаткова склаў-ся Жылка як паэт ярка выра-жанага рамантычнага напрам-ку, пранікнёны лірык, схільны да філасофскага асэнсавання жыцця, прыроды і самой выз-валенчай барацьбы.

У раздзеле «Вільня» аўтар «Ветразі Адысея» калер-ытна ўзнаўляе літаратур-нае — грамадскае асяроддзе Заходняй Беларусі 20-х га-доў, у якім сталёў талент Жылкі-паэта. Гэта перш-наперш «кахоўнік святога агню на беларускім літаратурным вогнішчы ў Вільні — Максім Гарэцкі», рэдактар газеты «Наша думка», дзе друкавалася паэтычная моладзь, чалавек высокага маральнага пісьмен-ніцкага аўтарытэту. Побач з ім палыміян, няўрымслівы публі-цыст, паэт, драматург, у пад-поллі адзін з лідараў Беларус-кай рэвалюцыйнай арганіза-цыі, а з 1923 года і кампартый-цай Заходняй Беларусі Леапальд Родзевіч. І аўтар папулярнага філасофска-літаратурнага эпа-да «Адвечным шляхам» Ігнат Канчэўскі. У. Калеснік з улас-цівай яму пранікнёнасцю і тонкасцю акрэслівае іх твор-чыя абліччы. Родзевіча — больш у плане суаднесення агульных матываў, творчай ма-неры абодвух паэтаў. Канчэў-скага ж — як чалавека, філоса-фа і пісьменніка, што сваёй ідэяй духоўнай свабоды, усе-магутнасці грамадскай і мас-тацкай творчасці плённа па-ўплываў на паэзію Уладзіміра Жылкі.

Не лішне было б тут хоць некалькімі штыхамі накідаць і партрэт рэдактара радыкаль-най газеты «Наш сцяг» Я. Лагі-новіча, катка скажаць пра яго публіцыстыку. Гэта быў таксама чалавек круга Родзе-віча, Канчэўскага, у дадатак змяляк Жылкі.

Важным, рашаючым этапам у ідэйнай эвалюцыі Жылкі быў

пражскі перыяд — гады наву-чання паэта ў Празькім уні-версітэце.

На падставе прагрэсіўнага студэнцкага друку — часопі-саў «Перавясла», «Промень», «Новы прамень», мемуараў, архіўных крыніц, сиропульзна сабраных лістоў Калесніку ўда-ецца добра перадаць той ідэй-на-палітычны клімат, які па-наваў у беларускім студэнцкім асяродку ў Празе. Даследчык пераканаўча паказвае, што яго фарміравалі ў асноўным фак-тары вызваленчага руху За-ходняй Беларусі, адкуль і прыйшла ў масе сваёй моладзі па веды ў сталіцу братняга на-рода. Жылка дзейна ўдзель-нічае ў грамадскім і літара-турным жыцці беларускага зямляцтва і пранікаецца дум-камі, ідэямі, настроямі, што дамінуюць у ім. А ў студэн-цкім асяродку, адарваным ад радзімы, усё больш пачынаюць браць верх перакананні, што дарога да свабоднай айчыны ляжыць праз сацыялізм. У раз-дзеле «Празькае зямляцтва», «Свае горы і ростані», «Меды-тацыя» і іншых Калеснік пака-звае духоўную эвалюцыю Жылкі, шырока аналізуе яго паэтычную творчасць і публі-цыстыку гэтай пары. Дасвед-чанасць у гісторыі літаратур і культуры, тонкі эстэтычны густ, добрая сацыялагічная сарыентаванасць дазваляюць Калесніку глыбока і змястоўна раскрыць ідэйна-мастацкую своеасабліваць лірыкі Жылкі — тым больш складанай для тэарэтычнага асэнсавання, што жыццёвыя асновы яе даводзі-ца шукаць не столькі ў рэалі-це быту, колькі ў сферы духу часу, у душэўным стане паэ-та.

Празькі, як і вілейскі, перы-яд жыцця і творчасці Уладзі-міра Жылкі асветлены вычар-пельна. Можна было хіба што некай паўней ахарактарызаваць студэнцкую перыядычную бе-ларускую прэсу ў Празе з бо-ку літаратурнага. Больш такая нагода ці надарыцца. Хіба толькі літаратуразнавец калі-небудзь захоча (а матэрыял у яго для гэтага набіраецца, як відаць ужо з кнігі пра Жылку) напісаць літаратурны партрэт Ігната Даарчаніна. Вядомы за-ходнебеларускі грамадскі дзе-

яч і літаратар, бясспрэчна, за-слугоўвае таго.

Хораша завяршае кнігу раз-дзел «Вяртанне Адысея», пры-свечаны пераезду паэта ў Са-вецкі Саюз, мінскаму перыяду яго творчасці.

Праца паэта ў рэдакцыі га-зеты «Звязда», Мінскім музыч-ным тэхнікуме, артыкулы пра Някрасава, Шаўчэнка, Горкага, пераклад паэмы Б. Ясенскага «Слова пра Якуба Шалю», но-выя вершы і зборнік «З палёў Заходняй Беларусі» — пра ўсё гэта ідзе няспешная, цікавая размова. І праз штыхі, дэталі асабістай, творчай біяграфіі Жылкі і цераз факты літара-турнага жыцця Савецкай Бе-ларусі канца 20-х гадоў Калес-нік дае магчымасць уявіць, як у паэта, шчаслівага тым, што знайшоў радзіму і сваё месца сярод будаўнікоў яе сацыялі-стычнай культуры, адкрывалася душа насустрэч новай, савец-кай яе. Праясненія лірычныя радкі паэта пацярджваюць думку крытыка, яго канцэп-цыю аб плённым уплыве но-вай рэалістасці на светаадчу-ванне, творчасць паэта 1927—1931 гг.

Скупаваты, але выразны рас-каз літаратуразнаўца пра апошнія гады і дні Жылкі, на жаль, не дапоўнены аналізам самых апошніх яго твораў. Праўда, пра значнейшы з іх, паэму «Гостамент», даследчык у свой час ужо гаварыў у прадмове да выбраных вер-шаў Жылкі. Тады былі ў яго сумненні наконт аўтэнтычнасці твора. Зараз, як відаць з зак-лючных старонак «Ветразі Адысея», гэта зэсцярога адпа-ля.

Напісаная з вялікай унутра-най аддачай, кніга У. Калесніка падкупляе і шырокім ахопам літаратурных з'яў, і тонкасцю, сталым майстарствам аналізу, і трапнасцю абагульненняў.

«Ветразі Адысея» — творчы поспех не толькі аўтара, та-ле-навітага літаратуразнаўца і пісьменніка. Кніга пра паэта і рамантычную традыцыю ў бе-ларускай паэзіі добра адлюст-роўвае ў цэлым узровень су-часнай літаратурнай думкі.

Арсень ЛІС.

ШЛЯХАМІ УЛАДЗІМІРА ЖЫЛКІ

чоны і пісьменнік, грунтоўна і спорна.

Было б, аднак, напярэдняе зводзіць усю працу літаратуразнаўца і крытыка да вывучэння аднаго, няхай сабе і вельмі інтэнсіўнага этапу ў гісторыі нашага народа. Перадапошняя сваёй кнігай «Зорны спеў» ён засядачы, што можа даць пранікнёна напісаная літара-турная партрэта, нарысы твор-часці сучасных майстроў бе-ларускага мастацкага слова або зрабіць павучальны экскурс у далёкае культурнае мінулае — бліскуча прааналізаваць у псі-халагічным кантэксце эпохі шэдэўр XVI ст. «Песню пра зубра» Гусоўскага. Нельга забыць і пра ўдзел пісьменніка ў старажытнай кнігі народнай па-мяці вайны, кнігі ўсенароднага абвінавачвання фашызму — «Я з вогненнай вёскі...». І ўсё ж... Уладзімір Калеснік — перад усім адкрывальнік такога ідэй-на і эстэтычна значнага набыт-ку нашай мастацкай культуры, як заходнебеларуская літара-

ніць яго спадчыну, а паралель-на па-свойму ўбачыць усю ре-мантычную традыцыю бе-ларускай літаратуры і даць но-выя штыхі да характарыстыкі метаду, стылю Багушэвіча, Ку-пала і іншых нашых пісьмен-нікаў.

У жыцці і творчасці Жылкі літаратуразнавец вылучае тры асноўныя перыяды: вілейскі, празькі і мінскі. З даследаван-ня іх і вынісваюцца галоўная лінія развіцця творчасці паэ-та-рамантыка. Рэвалюцыя, зве-ставаўшы сабой пачатак новай сацыяльнай эпохі, абудзіла ў Жылку грамадзяніна і паэта. Грамадскія і эстэтычныя ідэалы яго фарміраваліся ў асноўным у асяроддзі творчай інтэлі-генцыі, пад непасрэдным уплы-вам такіх яе прадстаўнікоў, як Міхась Чарот, Янка Купала, Змітрок Вядуля...

Цяжка хвароба прымусіла яго шукаць ратунку на баць-каўшчыне, у аёсцы. На Няс-віжчыне і пакінула яго, адра-заўшы ад Мінска, польска-савецкая граніца. Змагаючы асабістыя нягоды, паэт уключ-ваецца ў падпольна-паўстанц-кую барацьбу, вогнішча якой

У. Калеснік. Ветразі Адысея. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1977.

ГОЛАС МАЛАДОЙ КРЫТЫКІ

Сярод літаратараў не-не дый чуюцца нараканні: у нас няма маладой крытыкі, маладыя крытыкі неда-статкова актыўна выступаюць у перыядычны, маладым нестасе баявога, наступальнага задзеўру... Часткова гэта адпавядае сапраўднасці.

Але маладая крытыка стараецца рэабілітаваць сябе ў вачах літаратурнай грамадскасці. Яна паспя-хова асвойвае цяжкі жанр творчага партрэта і ўсё смялей падступаецца да праблемнага артыкула. Сей-той з маладых мае ў актыўе ўжо кніжку. Самы свежы прэцэдэнт — зборнік артыкулаў Генадзя Шупенькі «Цеплыня чалавечнасці».

Індывідуальнасць крытыка звычайна выяўляецца ўжо ў выбары твораў, імён, у схільнасці да нейкай адной літаратурнай плыні, стылю, манеры. Пра Г. Шупеньку гэтага не скажаш. Ён з аднолькава пільнай увагай і зацікаўленасцю чалавека, які добра разумее значэнне мастацтва ў жыцці, чытае і аналізуе кнігі розных, здаецца, нават супрацьлеглых па сваёй твор-чай накіраванасці пісьменнікаў. Ён свядома імкнецца быць аб'ектыўным у сваіх меркаваннях і шукае час-сам эстэтычныя каштоўнасці там, дзе іншы, менш уважлівы і менш бяспрыстрасны, ценіць прыга-жосці нічога не заўважае.

Іншы крытык, схопліваючы лёгка цэлае твора, абыякава праходзіць міма так званых падрабязнас-цей, хаця гэта нярэдка падрабязнасці не знешняга, а ўнутранага свету, у якіх нябачна прысутнічае сам аўтар, у якіх выяўляецца навізна яго погляду на ча-лавека. Г. Шупенька вельмі даражыць знойдзенымі, заўважанымі, выяўленымі ім крупінкамі ведаў аб пісьменніку, бо бачыць у гэтым вытокі вялікіх ведаў аб літаратуры і аб жыцці. Вось ён старонка за стар-онкай перачытвае «Палескую хроніку» І. Мележа, перачытвае уважліва, адзначаючы то ўдалае слоўца, то трапны паварот думкі, і заўважае, як тэкст тры-логіі супраціўляецца тым ацэнкам, якія далі яму

Г. Шупенька. Цеплыня чалавечнасці. Нарысы, літ-аратурныя партреты, артыкулы. Мінск, «Мастацкая лі-таратура», 1977.

асобныя крытыкі. Не, робіць вывад аўтар артыкула, характава і мастацкая вартасць Мележавай прозы не ў сюжэтна-фабульных перыпетыях, а ў гэтых «тон-кіх, ледзь улоўных пераходах, пералівах, у трапят-кіх аіхаценні аўтарскага слова, у суладнасці аўтар-скай думкі і слова».

Вядома, крытыка, нягледзячы на сваю аналітыч-насць і абстрагаванасць, нясе нешта і ад свайго аб'екта — літаратуры. Вобразнасць, метафарычнасць не чужыя ёй. Праўда, паэзія ў крытыцы іншага па-радку, як паэзія ў мастацкім творы. Тым не менш лірычная крытыка, побач з крытыкай філасофскай, публіцыстычнай, навукова-даследчай, мае права на існаванне. Г. Шупенька імкнецца быць як мага блі-жэй да аб'екта сваёй увагі, не толькі ацэньваць, зна-ходзячыся збоку, але і думаць сумесна з аўтарам твора, ісці след у след за ім, стараючыся зразумець задуму і асэнсаваць здзяйсненні. Яго крытычную ма-неру можна назваць лірычна-аналітычнай, бо паэтыч-ная ўсхваляванасць і чыста даследчы прыёмы ў яго артыкулах знаходзяцца побач, часам зліваючыся ў своеасаблівы спляў.

Узорам у гэтых адносінах з'яўляецца артыкул «Паэзія прозы», у якім аўтар, зыходзячы з вядомых вызначэнняў творчай індывідуальнасці Я. Брыля, спрабуе даць сваё прачытанне празаіка. Трэба ска-заць, што прыём уважлівага, няспешлівага аналіза-вання, якім ахвотна карыстаецца Г. Шупенька, дае свой плён: вызначэнні таленту Я. Брыля, якія адзін за другім узнікаюць у працэсе аўтарскіх разваг, па-ступова ўдакладняюцца, набываюць паняццёвую фор-му і, як мне думаецца, досыць дакладна акрэсліва-юць індывідуальны вобраз празаіка.

Ідучы за матэрыялам, вельмі лёгка страціць агуль-ную духоўную перспектыву, унутраны план творч-асці, збіцца на пераказ. Г. Шупенька не заўсёды пазба-гае гэтай небяспекі, хаця звычайна ставіць за мэт у выявіць пісьменніцкую індывідуальнасць, стварыць крытычна-даследчы партрэт. Але ці сама творчасць пісьменніка не дае магчымасці пэўна таварыць пра

яе ідэйна-мастацкую накіраванасць, ці існуючая тэр-міналогія, накітавал паняццёў «інтэлектуальнасць», «фі-ласофскае», «псіхалагічнае», «сінтэтычнае», «аналі-тычнае», не можа ахапіць непаўторную своеасаблі-васць пісьменніцкага стылю, ці сама лірычная манера крытыка прыводзіць да рыторыкі.

І ў «аналітычнай», і ў «канцэптуальнай» крытыкі ёсць свае перавагі і свае недахопы. Хаця маладой беларускай крытыцы востра нестасе абагульненага погляду на літаратуру і жыццё, неўрадкі ці варты ўхва-лы «канцэпцыя», якая «падмінае» пад сябе матэ-рыял літаратуры або «адсылае» факты, якія супярэ-каць дэдукцыйнай ідэі. Але ж і бясконцы аналіз без спроб тэарэтычных вывадаў таксама не задавальняе. Г. Шупенька, да яго гонару, у лепшых сваіх артыку-лах выходзіць на прастор абагульненняў. Чытача, ду-маю, прывабляе яго развагі пра лірычную прозу, пра аўтабіяграфізм у літаратуры, пра поліфанізм мастацкага твора, пра пісьменніцкае майстарства...

Асабліва шмат увагі аддае крытык пытанням май-старства. Гэта, можна сказаць, яго стыхія. Выяўляю-чы творчую своеасабліваць такіх розных па таленту і значэнню аўтараў, як І. Мележ, Я. Брыль, Я. Скры-ган, А. Васілевіч, П. Місько, Ф. Янкоўскі, Т. Хадкевіч, М. Вышыньскі, Л. Калодзежны, Л. Гаўрылін, Я. Пуш-кін, ён міжволі выяўляе і самога сябе, сваю ідэйную і эстэтычную пазіцыю, свае асабістыя адносіны да літаратуры і жыцця. Што вабіць Г. Шупеньку ў мас-тацкім творы? Духоўныя адносіны пісьменніка да сваіх герояў, чалавечнасць, высокая маральнасць.

«Цеплыня чалавечнасці» — гэта не толькі метафа-ра, але і дакладнае вобразнае вызначэнне самой атмасферы сучаснай літаратуры, атмасферы шыро-кіх пошукаў устойлівых маральных каштоўнасцей, напружанай працы многіх і многіх па ачалавечан-ню свету. Маладая крытыка ў асобе аўтара рэцэн-зуюмага зборніка прымае ў гэтых агульных пошуках актыўны ўдзел і надае ім асаблівае навізна і энер-гію.

Міхась ТЫЧЫНА.

У цёплым чыстым небе на ўсю моц ззяюць круглы месяц і зоры, а ў лесе, понізу, — цемьня. Дзе-нідзе лес і дарога свецяцца ацмелаю сівізнаю, змеценыя на іх з высознага яснага неба.

І ціха-ціха. Божа мілы! Ці ёсць яшчэ дзе на свеце гэтакія цішы? Ні табе веячочка, ні птушынага галасочка, ні жабінага крумквету, ні шэпту лісціны, ні хрусту галіны, хоць і вясна — самы, мусібыць, гармідар. Можка, птушкі за доўгі дзень скрычаліся, жабы паснулі на мокрых купінах, лісціны ды галіны — яшчэ маладзенькія, кволяы, мякенькія — за доўгі дзень усё да рэшты абгаварылі, наладзіліся, вецер заблытаўся ў лясным касмыці, зваліўся дзе пад дрэвам, дрыхне? Адно колы воза танклява, пранізіліва, нібы ў пустэчы, парываюць, тахаюць дзе-нідзе на каранях, уплеценыя ў мяккую лесавую дарогу, ды конь час ад часу форскне, сліну з губы скіне — ад гэтых галасоў, келёсных ды конскіх, слабых і рэдкіх, лес зусім замірае, яны як бы лішні раз кажуць: «Нас таму і чуваць, што мы ў начы адзіныя».

Чаго-чаго, а цішыні за сваё доўгае жыццё ў Лісані Насця наслухалася ўдосталь, душа ад яе была агупела, аглохла. Але гэтакі жаданай, салодкай, як сёння, ніколі яшчэ не чула. І чаму гэта так?..

Насця здагадваецца — чаму. Каб адчуваць асалоду цішыні, яе трэба душою жадаць, так жадаць, як яна, Насця, жадае сёння. А раней? Бывала, чым большая ціша абложыць, тым мацней крычала, аж заходзілася, душа. Асабліва ўвесну. Бо вясною птушка птушку знаходзіць, звер — зверу, кветка — кветку, увесь жывы свет на пары дзеліцца, і адна яна, заложніца ўсіхнага шчасця, не мела пары. Не магла, няўдаліца, знайсці? Ці яе не знаходзілі? Хто каго павінен шукаць? Вунь у слонак ён яе шукае. Ляціць самец па-над лесам, рэчкай, пасечамі, ляціць і гукае на ўвесь лес, шукае самачку. А яе ці шукаў хто гэтак?..

Уранні, бывала, ідзе яна берагам Трасцінкі, да ўсяго прыглядаецца-прыслухоўваецца, і недзе на беленькім пясчаным беразе бачыць слончыны сляды: іх многа, як насыпана, увесь пясочак-жвірочак стаптаны, размалеваны, прырэнкі-пушыні ляжаць на пясочку, па вадзе з ветрыкам пльывуць-пагойд-вешаюцца. Стаіць Насця над тымі слядамі чужога шчасця дый думае: «Вось і ў птушак была салодкая ночка...»

Нейкая шалахаватка сарока — і тая пару мае. Нейкі груган-цыган — і той усё жыццё верны груганісе. За ўсімі імі Насця любіла паназіраць увесну. Хоць душу развярэдзіць, але глядзець любіла, як іншым жывым душам, птушымым ды звярыным, у жыцці шанцуе.

Устане, бывала, завідна, усягне на ногі боты, цяплейшае што на плечы накіне, кажух ці фуфайку, абяжацца хусткаю, выйдзе з хаты, паглядзіць на неба, блізкае да світанья, ды і шыбуе на Такевішча, на тую яго мяжу з лугам, дзе Падгорка цякла, ці яшчэ далей, пад Вышку. Там, ад краю, лес розны: елкі, хвой, бярозы, асіны. Па дрэмляках прабярэцца ў цемні да сваё запаветнае засідкі, на стары пень сядзе і — ані шолуху: чакае світанья найпершага, таго імгнення, калі на ўзлеску, па-над лесам і полем, з'явіцца жаваранак, пабудзіць раніцу. І вось тады, калі заспявае жаваранак, адразу, нібы з-пад зямлі, пачынаецца спачатку санлівае, потым ужо і раз'ятранае мармытанне і чуфыканне касачоў. Яно доўгае, і доўга сядзіць Насця ў засідцы, не дыхаючы амаль што. Ужо развіднее, вось-вось сонца ўзыдзе над лесам, Насця будзе відаць, як на лясной палыне зусім блізка — хоць выскачы з засідкі, лаві чорныя, аж сіняватыя, з чырвонымі паскамі, расфуфыраныя хвасты — чуфыкаюць і б'юцца за цыцерак касачы, б'юцца з іх самыя прыгожыя, моцныя. Ужо спіна, ногі, рукі занямеюць ад нерухомаці, ужо Насця печне калаціцца ад нервовага напружання, ад гарачага дыхання, зачасціць сэрца, гатовае з грудзей выскачыць, і настане момант, калі далей немагчыма ўседзецца, немагчыма без слёз глядзець на шлюбную радасць прыгожых, шчаслівых птушак — разравецца ўголос, спалох навадзе на ўсю палыню, касачоў і цыцерак на крыло падыме. Адна застанецца. Ужо сонца ўзімецца над лесам, а яна ўсё будзе сядзець на пні, абліваючыся слязямі.

А яшчэ ўвесну па начах Насця трывожыла ваўчыца. Часцей — з таго боку, дзе была Дзэбра, — з-за Трасцінкі. У прыглушаным, прагным, нібы перад-смяротным, выціці Насця чула нейкі свой голас, сваю тугу, жалю. Уначы выйдзе на ганак — стаіць і слухае. Ні ўзімку такога не чула, ні тым больш улетку, адно ўвесну, як паводка падкоціцца пад плот, пелову агарода заляе, як зацвітуць пралескі. Выціць чуваць дзён пачы, сем — не болей. Ваўчыца і пазней, ужо ў маі, магла раптам завяць, але тое выціць іншае — працяглае, смялейшае, не такое тужлівае. Дык вось чула Насця ў выціці, што на пачатку вясны, нейкі свой, глухі, не вельмі зразумелы боль. Чаму — не ведала. Асмелілася спытаць пра ваўчыцу ў дзеда Героха, і той сказаў, што ваўчыца вые перад родамі. Можка, дарэмна пыталася ў старога, бо пасля яшчэ мацней пачела баяцца вясновага голасу ваўчыцы: як пачуе — хоць з Лісані блыжы. А ўсё роўна, хоць і баялася, па начах на ганак выходзіла, прыслухоўвалася: ці вые? Стаіць на ганку і быццам просіць-моліць-пытаяцца: «Ну, матка ваўчыная, ці завеш ты сёння?» І баялася, і чакала.

Наогул, першая вясновая цяплыня — дзесьці красавік, пачатак мая — несла Насці пакуты. Яны ішлі да яе ад таго руху ў прыродзе, які яна чула і бачыла вакол сабе. Ад руху новай крыві і душы — у звярак, птушак, травах, дрэвах, людзях.

З гадамі Насця заўважыла, што прырода круглы год, ад вясны да вясны, жыве без спешкі, спакойна, немітусліва, на сонцы буяе тое, што павінна буяць, памірае тое, што павінна памерці, і ўсё, што лесам

нанавана зрабіць, прырода робіць дакладна, сумленна, зноў жа — нетаропка. Але была пара, нейкія месяц ці два, калі яна паводкаю вырываўся з пры-вычных берагоў жаціцы, калі яе апаноўвала прага хуткаплыннага жыцця, калі, быццам апамятаўшыся пасля зімовай спячкі, усё роўна як спалохаўшыся, што нешта надзвычайнае не паспее зрабіць, яна раптам налівалася жыватворнымі сіламі, абуджала зямлю і неба ўсімі сваімі галасамі, рухамі, фарбамі, песнямі. У траў, дрэў, кветак самы грай пачынаўся пазней, пасля таго, як сплываў снег і ўсталёўваліся цёплыя, па-сапраўднаму вясновыя дні, а ў звароў і птушак — раней, калі па драмляках яшчэ ляжаў снег, праймаў сівер і сонца не мела той сме-ласці, каб саргэць жывое. У гэтае паспешлівае, амаль шалёнае жыццё прырода кідалася, адчуўшы, што настаў час даць свету новае пакаленне звароў, птушак, матылёў, дрэў, траў, адчуўшы прагу маця-рынства, свой найвышэйшы абавязак перад усім светам.

Збоку ад дарогі ў кустах зацёхкаў салавей, і адрэ-зу — замоўкла пад возам кола, рыпець кінула, мяк-чай пайшоў Малы, перастаў грукаць калытэмі ў дарогу.

Яны ехалі на чыгунку, да поезда. Як выйшла, што ўдваіх аказаліся на гэтай начной дарозе, на возе, што побач з Міцькавым чамаданам пад бокам ляжаў Насцін клунак, — яна яшчэ не маг-ла ўсвядоміць. Старалася пра гэта не думаць, бо як пачынала думаць — апаноўвала боязь.

Надоены Міцька цэлы дзень цягаўся па лесе, па Сажы і толькі надвечар прыбіўся дадому з двума ладнымі, па паўметра, шчупакамі. У сенцах паклаў шчупакоў на ўслон, сеў побач, у хату не ішоў. Бацька на двары часаў дубовы шулак — збіраўся ставіць новую браму, — і Міцька выцягнуў з-пад услона сваю сякеру, пайшоў пасобіць. Сякера скакала па дрэве абы-як, рук не слухалася, але шулак Міцька ебчасаў. Бацька прынес долата, пачаў выбіваць шпэр,

Віктар КАРАМАЗАЎ

Напісаў раман і назваў яго — «Пушча». Сама назва нарка, што твор пра ласы. Ён пра тых бары і дубровы, што шумяць на маёй роднай Магілёўшчыне, глядзяцца ў Сонж. Я насліў раман леснікамі, пераважна сваімі сучаснікамі, людзьмі, для якіх пушча — гэта само жыццё, да краёў паўночнае памяці на мінулае і руплівасці, сумленнага неспаноўна з будучае. Прапаную старонкі з рамана, публікацыя янога рыхтуецца ў часопісе «Полымя».

Аўтар.

АДНА НОЧ

Цяпер быў канец мая. Канчалася пара непаздельнай улады мацярынства ў прыродзе. Гэтая пара заўсёды пралятала хутка.

Колькі дзён назад Насця стаяла на ганку, дзівілася, як густа ўзяліся цвіцы па Лісані яблыні, а ўчора ўранні, калі ад яе пайшоў Міцька, яна выйшла на вуліцу, на бераг Трасцінкі, спынілася над вадой і бачыла, вачам не верачы, як ужо яблыневая квецень пльыла па рэчцы, густа пльыла, змытая з дрэў начным, хоць і ціхім, дажджом...

Блізка пракрычала сава. Квола, нібы немаўля. Ніхто ёй не адгукнуўся — замоўкла.

Адной на возе Насці вольна, адной на ўсім сене. Міцька ляжаў побач, ды саскочыў ногі размяць. За возам чуваць яго крок, асабліва — калі спатыкаецца, нібы конь, аб дарожны корань. Насця трымае ў руцэ гаркавую сяліну, жуе, а ў галаве — роў думак.

Ці зможа яна доўга і моцна кахаць Міцьку, даць яму шчасце? Гэта ж столькі чаго на сэрцы ачыхла, перагарэла-перасмыслела! Калі Міцька заснуў, пад рэчцу, яна, не хітруючы перад сабою, прызналася сама сабе, што ўчупілася ў хлопца як у сваю, можа, апошняю надзею стаць маці. Можка, гэта і каханне, але хіба ахвота стаць маці ніжэйшая, як ахвота ка-хець? Большая, усім патрэбная: зямлі, пушчы, люд-зям. Вось тут і будзе яе, Насціна, апраўданне пе-рад усімі — перад Міцькам, Макарам, Валашкам, усёй Лісанню, перад усімі багамі, калі яны ёсць. Падумала, што ў гэтым жаданні яна будзе чыстая перад усімі; што нават маладыя дзяўчаты, шукаючы вясною сваё каханне, тым самым шукаюць сваё мацярынства, самі гэтага не ўсведамляючы, і ў гэ-тым яны таксама перад усім светам чыстыя. Гэтага, мабыць, Міцька не ведае. Нават не кожная жанчы-на ведае. Бо не ў кожнай гэтакі лёс, як у яе, Насці. Яна — ведае.

Ад гэтакіх думак зрабілася мутарна на душы, за-хацелася камусьці сказаць слова, ад кагосьці слова пачуць, і яна гукнула ў цемьня:

— Міця!..

І калі ён зноў ускочыў да яе на воз, сеў побач, цёплай рукою граў пад каўняром кофты яе шыю, ёй зрабілася сорамна прызнацца ў тым, што думала пра сябе, як пра ваўчыцу. Адно сказала:

— Нешта мне, Міця, у бок таўчэ. Жывое нешта.

Яго цяжкая рука замерла ў яе пад шыю.

— Ну дзівачка!.. Хіба гэта пачуеш адразу? — ска-заў сур'ёзна, з маладой наіўнай упэўненасцю, быц-цам сам усё даўно зведаў. Насця ціха засмяялася, і Міцька, пэўна, зразумеў, што сказаў не так, як трэ-ба, паспешліва загаварыў пра іншае: — А ночка цёплая.

— Уся вясна сёлета цёплая, — пагадзілася яна. — Але гэтакі цёплай ночы яшчэ сапраўды не было.

— І я кажу.

— Калакалуша пахне... Чуеш?

— У Лісані адціла, а тут яшчэ цвіце.

— Ажно Малы бегчы не хоча. Галаву набок верне.

— І хай не бяжыць. Каб даўжэй...

а ён заглянуў у хлеў. Свінні ўзнялі вігат, галодныя, і Міцька, не ведаючы, навошта да іх заходзіў, зноў зачэпніў вартцы. Ля пуні пад страхой вісела біла — кавалак рэйкі — і жалезны прэнт, кім ляснік ці хто іншы біў у рэйку, калі гарэў лес — гэтак збіралі лю-дзея на пажар, — і Міцька ўзяў прэнт, выцяў па рэй-цы: выбухнула на ўсю вёску. «Што, рукі чэпуцьце? Месца сабе не знаходзіш», — апусціўшы сякеру ў долата на шулак, бацька строга паглядзеў на сына. А Міцька прысвіснуў, пераскочыў цераз жардзёную агародку, падаўся ў агарод. Там ужо ўзыходзіла скараспелка, гуркі на градах выпусцілі другія лісцікі, адцвілі яблыні, пакінуўшы добрую завязь. Падышоў пад вуллікі. Іх было небагата, усяго пяць, — але раі падабраліся дружныя, моцныя, мёд рана-вачалі на-ціць. Пчолы сядзелі на сваіх хатках, і ён спакойна стаяў, глядзеў за агарод на дуб, дзе пад густым галлём вісела старая борць. Раёк у борці быў мала-ды, лезіць на дуб бацьку было не па сілах, і летась ён хацеў перасадзіць пчол у шосты вулей, борць скі-нуць з дуба, ды Сашка не даў — падабалася яму гэтая старызна. А бацька таму яшчэ хацеў яе скінуць, што збуцвела, прадзіравілася з галавы і з бакоў, ды яшчэ жаўна выбіла дзірку, хапала праз яе пчол. Міцька сам бачыў: сядзіць ля дзіркі і чакае, як пча-ла пакажацца — яна тую пчолку хоп доўгім языком, другую чакае. Тады ён залез на дуб, наклаў на борць латкі з бярозавай кары, абкруціў дротам, даў новую шапку.

Цяпер яму было цікава паглядзець, ці варушацца пчолы, ды за спіною скрыгатнула жалеза — азір-нуўся: за хатаю на прызбе сядзеў Сашка. Міцька падышоў да яго. Брат вялізнымі нажніцамі кроіў з бялых лісты, памерам з паштоўку, і па тых бяшаных паштоўках маляваў то вёдры, то сякеру і пілы, то рыдлёўкі, то багры. Пад рукамі на прызбе стаялі масленыя фарбы, слокі з пакостам, слокі з пэндзля-мі ў шкпінары. Гэта бацька прыдумав на хатах у Ялоўцы павесіць бяшкі, каб кожны гаспадар ведаў, за што хапацца, за вядро ці сякеру, рыдлёўку ці ба-гор, калі ўспыхне пажар, і вось Сашка яму пасабляў — маляваў. Міцька моўчкі паглядзеў, як брат разма-лёўвае бяшкі, жартаўліва спытаў: «А што б ты, братуха, павесіў на Насціну хату ў Лісані?» Сашка спакойна падняў на яго светлы, ясны, як маёвая кветка, твар, мчэка ўсімхнуўся сінімі, як і ў Міцькі, вачыма: «Насці? Ей-лейцы!» — «А чаму лейцы? Імі лес не патушыш?» — «Затое лейцамі цябе добра гнаць з яе хаты». Зарагатаў Міцька. «Не выганіш ты мяне з Насцінай хаты, братуха. Дарэмная работа». Сашка глядзеў яму ў вочы і маўчаў. Тады Міцька загаварыў пра вальер, аленья, спытаў пра Міну, яко-га даўно не бачыў, а потым, адчуўшы пшычоту да брата, правёў далонню па яго светлай галаве ды падаўся ў хату.

Маці ля печы таўкла свінням бульбу ў чыгуне. Па-чуўшы, як рыпнулі дзверы, яна зірнула ў парог, убачыла старэйшага сына і не сказала яму ні слова — зноў схілілася над чыгуном. Міцька паставіў ля парога, паглядзеў на шафу, згледзеў на ёй чамадан,

з яким некалі ішоў на службу ў армію і вяртаўся з арміі, зняў яго з шафы, узяў на кухні ануцу, змахнуў з чамадана пыл, вытрас з яго усё барахло — Алёнчыны таўстыя шыйкі, канспекты, кніжкі, фотаздымкі, старыя басаножкі, — паставіў чамадан ля парога. Маці кінула таўчы бульбу, аскрэбла нажом таўкач, выпрастала спіну і насцярожана спытала, навошта яму чамадан. Адказаў прама: «Трэба ехаць». Тая — у слёзы, кінулася ўгаворваць, каб нікуды не ехаў, але тут у хату зайшоў бацька. Ён, убачыўшы ля парога чамадан, пачуўшы іх, усё зразумеўшы, павысіў голас: «Хопіць, Ганна! Лепш збяры сына ў дарогу».

А што Міцьку было збіраць? Кінуў у чамадан дзве кашулі, пару бялізны, новы касцюм, чаравікі, ручнік, мыла, электрабрытву, паклаў буханку хлеба, брус тоўстага, у далонь сала, два кольцы сухой каўбасы, прыгаршчы цыбулі, алюмініевую коняку ды лыжку — і чамадан зачыніў: «Хопіць». Не па галодным краі — і грошы. Грошай узяў. Тыя, што зарабіў у лясніцтве, ды Сашка сваіх даў сотню. Паклаў іх разам з пашпартам у кішэню пінжака, пінжак ускінуў на плечы. Сеў да стала. «Ну, радзіцеці!.. Дзе ваш пасашок на дарожку?»

Усёй сям'ёй павязчалі, пагаварылі пра лёс, гаспадарку. Алёнку ўспомнілі. Кожны сказаў Міцьку на дарогу тое, што хацеў, узялі з яго слова, што ў далёкі свет не паедзе, у Сібір — ні ў якім разе, што як дзе ўладкецца жыць ды рабіць — адразу, напіша дадому.

Усталі з-за стала.
Па Ялоўцы якрэз ехала каласная машына, у райцэнтр, у кабінэ былі два свабодныя месцы. Міцька абняў маці, як абдымаў, ідучы некалі ў армію, далонню выцер ёй слёзы, сказаў, што не на смерць едзе, каб слёзы па ім ліць, тры разы чмокнуў у шчаку, бацьку абняў моўчкі, таксама тройчы пацалаваў, а Сашка ўскочыў разам з ім у кабінэ.

Калі выехалі за вёску, Міцька папрасіў шафёра спыніцца, брата — каб вяртаўся дадому, а сам дзе-хаў да лісанскай дубровы — там злез.

Пакуль не сцямнела, сядзеў за вёскаю на беразе Трасцінкі, а як сцямнела — з'явіўся да Насці. Ноч зноў выдалася мясячная, поўня ззяла ў два акны; пры яе святле і ляжалі ў ложку, абняўшыся. «Вось і ты, Міця, кідаеш мяне, — праз слёзы казала Насця. — Не ведаю, як жыць далей. Але я цябе не віню. Не забуду...» Ён маўчаў. Усё думаў. Потым спытаў: «А што цябе трымае тут? Каровы ў цябе няма, Свінней няма. Сабакі няма, Буслы? Без цябе пражывуць. Кошка? Сампасам у лесе пракорміцца. Паедзем разам. Бо і я без цябе не змагу. Прысох, сама бачыш. А хата не ўцяж. Дзед Гарох іншыя хаты вартуе і тваю прыгледзіць». Абхапіла Насця Міцьку, закалацілася ўся, нібы горкі асінавы ліст на ветры. «Што надумаў?..» А ў Міцькі — сваё: «Не цяпер надумаў. Я табе раней казаў. Збірайся. Вывадак не ўзяў, але грошай у мяне... хопіць». — «Куды ж мы паедзем, Міця? Куды я з Лісані?..» — Куды я, туды і ты. Есць у мяне адраскі. Есць ногі і рукі. Не прападзем. Калі адзін паеду, што пра цябе тут людзі вярзаці будуць? Во, маўляў, і Міцька кінуў. Як табе будзе чуць гэтакае? Як будзеш глядзець у вочы Валашку? Ён жа ўсё ведае, што ў нас з табою было. Табе трэба ехаць. Чуеш?..» І яна пачула. Не толькі Міцьку. Сваю душу пачула і Валашкаву. Зразумела, што праўду кажа Міцька. Няма ёй больш месца ў Лісані, побач з Валашкам. Толькі з Міцькам — нідзе больш. І, ужо на ўсё гатовая, абні адарвацца ад яго, праз слёзы, праз нейкія даўкія камякі ў горле зашпталі: «Паедзем, Міця. Взяі, куды хочаш...»

Пакуль Насця збіралася, Міцька выйшаў з хаты. Пераскочыў цераз плот дзеда Гароха, узшыў на яго ганаі, ціхенька ўзяўся за клямку, паспрабаваў адчыніць дзверы — стары не заўсёды зачыняўся на кручок. Але дзверы былі зачынены. Ляскатаць не хацелася. Сышоў з ганка і дваром, садом, выганішчам шыбануў да канторы, а там звярнуў да канюшні, дзе стаялі старыя і новыя калёсы, вазкі, ляжалі новыя санныя палазы, восі, колы. Пашарыў рукамі па сцяне, напароўся на цвік у бярвяне. Сагнуў яго, туды сюды крутануў, вырваў са сцяны. Кончык цвіка сунуў у замок, асцярожна намацаваўшы ў замку спружыну, крутануў цвіком, нібы ключом.

Малога, як і Машку, чужому чалавеку ўзяць было нялёгка, але Міцька быў яму не чужы, яго рук конь паслухаўся — выйшаў на двор.

Калі Міцька вярнуўся да Насці, яна ўжо сабрала клунак, увязала барахло ў шарсцяную коўдру, сядзела на ім пасярод хаты ў лёгкім летнім пальцечку, у чаравіках, на галаве — вясёлая, у кветкі, хусціна. Сядзела, роздумна сашчапіўшы на каленях рукі.

«Можна б, ты, Міця, чаго з'еў на дарогу?»
«Сыты, Калі хочаш, еш. Я не буду».
«Дык і я сытая».

Яна проверыла ўсе вокны, ці зачынены на кручкі, паманіла кошку Долю, выкінула, паглядзіўшы па спіне, за дзверы, з пасудніка дастала кавалак сала, з печы — чыгун з бульбаю, усё гэта выставіла таксама за дзверы: «Во табе, кіса, хоць на першыя дні. Пакуль тыя мышы...» Узяла са стала замок, на нейкую хвілінку ўключыла святло, аглядзела хату, кожны куточак, перахрысціла, чаго ніколі не рабіла, сваё жытло. Міцька падказаў чыркануць пару слоў дзеду Гароху, каб хоць сусед ведаў, куды дзавалася, каб ліхам не памінаў, хату прыгледзеў, і яна выдрала са школьнага шыйкі, які ляжаў на сталае, аркуш паперы, знайшла на пялючку, дзе запалкі, аловак. Яна пісала, а ён падказаў: «Не памінайце ліхам, Ягоравіч. Куды паехала і з кім, будзце ведаць пасля, як іпошы. Хату вазьміце на свае рукі. Вялікага клопату яна вам не задасць, а вока ваша ёй не лішняе. За ўсё вам дзякуй. Дасць бог — убачымся, Насця».

Гэтую паперку Міцька прыляпіў хлебнымі мякнішамі на дзверы, а ключ пакінуў у замку.

У Буслянцы зашабурылі буслы. Уначы яны ніколі не падавалі голасу, маўкліва чакалі світанку, а то раптам заклекаталі, нібыта штосьці казалі. Насці на развітанне. Насці без іх клекату было цяжка, хоць плач, камень на душы, хоць засілься, а тут — яны. Без іх немаведама як адарваць ад душы хату, печ, кошку Долю, садок, гароднык, кожную рэч у хаце і на двары, сваімі рукамі набытую, з нейкім успамінам звязаную, а таму дарагую, дык яшчэ — і яны, буслы. Іх яна шкадавала мацней, як што іншае. Бо іх падарыў ёй дзед Гарох, добры Тамаш Ягоравіч. Столькі ён ёй добра зрабіў! Не было б яго побач — ці дажыла б да гэтай начы? А цяпер — нават не развіталася з ім. Як ён будзе жыць? Зусім адзін застаецца ў Лісані. Яшчэ Лесік на лісанскім водшыбе — але дзе ён цяпер? Што з ім будзе, з хворым?..

Пакуль Міцька прылепляў на дзверы паперыну, Насця стаяла пад буслянкаю, не зводзіла вачэй з цёмных вокан дзеда Гароха, думала ўсё пра яго і пра Лесіка, пра буслоў і пра белых Лесікавых птушак. Мо тыя белыя Лесікавы птушкі — таксама буслы? Прыляцяць, а тут — ні Лесіка, ні яе, не будзе. Няўжо ўсіх назусім пакідае?..

Прарэзліва, кароткія птушыныя крыкі ўначы. Ці драч падаець голас з рэчкі, з поплава, ці крыкне па-дзіцячы жаласлівым голасам сава, ці прагнецца ззяюла, якая давала доўгі канцэрт з вечара, ці голуб-клінтух правуркоча ў сне, у нізкім бары — усім, здаецца, хто наіўна верыў у начную цішыню, як у штосьці доўгае і трывалае, яны нагадваюць: «Я — тут... І я... І я тут».

Кожны начны гук прыспешвае раніцу. Адно зоры над дарогай, над разрываем цёмнага лесавога верхавіння, ззяюць, не на раніцу глядзячы.

Воз то дрогга падгопвае на каранях ды калдобінах, то плыве па мяккім пяску, нібы човен па вадзе, і капыты конскія то шлопаюць па дарозе мякка — у пясок, то гулка бухаюць — у дрэва ці камяне.

Дарога скрозь моцна пахне чаромхаю, якая ўжо аддзітае, і бэзам, які зацвіў толькі ў апошнія дні. Водар густы, салодкі, хмельны, ажно галава ідзе кругам.

— А чаму гэтак позна дурыць калакалуша? — пытаецца Насця. — У Лісані ўжо адцвіла.

— Дурыць чаромха? — пераптывае Міцька. — А таму, што тут, паўз Трасцінку, халаднейшыя месцы, Крынічныя.

— Крыніці і ў Лісані хапае.

— Тут болей. Вада як лёд. Усё лета.

Насця прытулілася да Міцькі, галаву схіліла яму на грудзі, адным вокам глядзіць з-за Міцькавага пляча ў ноч, у неба. Бачыць чорную дугу, пад ёю — бліскучы ад месяца вушы і грыву Малога, па вушах, настаўленых, нібы рогі, бачыць, як конь разпоразу верне галаву ўлева, нібы на іх азіраецца. Калі Міцькава рука лезе ёй пад кофту, калі ён надта горача пачынае цалаваць, яна шэпча яму ў твар, у грудзі, якія, здаецца, таксама пахнуць калакалушаю:

— Малы ўсё бачыць. Азіраецца. — Прасіць накрывіць ёй чым-небудзь ногі, хоць і не холадна. Ён адхінаецца ад яе, накідае на ногі свой плашч. — А можа, Міця, здурнела, што за табою ўязалася? — раптам пытаецца, бо гэта яе пачынае хваляваць. — Ну, прыедзем на чыгунку. А далей? Ты хіба ведаеш, дзе нас чакаюць?

— Усюды.

Міцька кладаецца на бок, абдымае Насцю, але пытанні, якімі яна ў яго сыпле, робяць хлопца задумлівым.

— Малога куды дзэнём?

— Павязе нас на БМ, — жартуе Міцька.

— Дарэмна ўзялі Малога. Выйшлі б на шлях, пачакалі б якую папутку, заехалі б у Гарадок на аўтобусную станцыю, аўтобусам — на чыгунку.

— А то табе кепска на возе?

— Век бы гэтак ехала.

— Я ведаў, што воз, гэтая дарога, ноч будуць табе па душы. Таму і ўкраў Малога.

— Не ўкраў. Не крадзеж гэта, — парэчыць Насця. — Сваё ўзяў. Хіба ты не лісанец? Вось як вярнуць Малога?

— Знайду чалавека на станцыі.

— Праўда! — абрадавалася Насця разумнай Міцькавай думцы. — А ты кажаш...

— Я і кажу: на кані — не на аўтобусе.

— Як бы з Ягоравічам якая трасца не сталася. Адчыніць канюшню — Малога няма. Паперу маю прачытае — што падумае?

— Нічога, перажыве. Пакуль Валашка ў кантору прыедзе, конь будзе стаяць на месцы.

— Я пра дзеда Гароха.

— І дзед Гарох...

— А Пятровіч!.. Што ён падумае?..

— Што яму думаць? Падумае так, як яно ёсць.

Зноў буслы бачацца Насці. Сённяшнія, начныя. Як яны праводзілі яе ў дарогу. Як пад зорным небам адзін з іх стаяў у гняздзе, а другі сядзеў, звесціўшы дзюбу з гнязда. Глядзелі, як Насця ўцякае з Лісані.

— А можа, не будзем доўга па свеце цягацца? — пытае Насця ў Міцькі, які сядзіць, перавесціўшы ногі цераз ляжэйку, смаліць цыгарку. — Тут наша зямля, наш кут. Тут нам усё знаёмае, усё сваё, роднёнкае.

Міцька маўчыць, пакуль пад носам смыліць цыгарка, раз-пораз залівае яго твар чырвоным святлом, якое доўга не трымаецца, зноў і зноў гасне. Сасмактаўшы ўсю, апошні раз раздзьмухаўшы яе вугольчык ля самых губ, тоўстыя і чырвоныя, Міцька кідае бычок на дарогу, паварочваецца да Насці, якая згарнула леза ў яго за спіною, ласкава бярэ яе рукі ў свае, кажа:

— Там паглядзім.

Цёмна ў лесе, цёмна і на калёсах, хоць зоры падсвечваюць як могуць. Міцька схіляецца да Насці, глядзіць ёй у твар.

— Кладайся побач. Ды ціха ляжы.

І яны кладуцца побач, глядзяць у неба. Мірна, задумліва. Міцькава рука ў Насці пад галавою смірнай, адно пальцы ледзь-ледзь казычуць шыю цёплымі чэрствымі мякнішамі.

Насця не столькі думае, колькі прыслухоўваецца да сваёй душы, што ў ёй робіцца. Кідала хату, Лісань, з Міцькам садзілася на воз — страху не ведала. А цяпер, калі да чыгункі праехалі паўдарогі, а можа, болей, — апанаваў нейкі каменны жах. «Як адважылася ехаць з Лісані? Куды еду? Навошта? Чаму пакідаю пушчу? Што скажуць людзі — Валашка, дзед Гарох, Лесік, Курнопа, Міна?.. Што падумаюць?..» Душу раздзіралі дзве сілы: тая, што прывязвала да Міцькі, і тая, што да пушчы, да Лісані, да ўсіх лісанцаў прывязвала. І — ні ўзд ні ўперад. Хоць плач. Тады пачынала сябе ўгаворваць, суцяшаць: «Гэта — што ноч. Доўгая, цёмная, нямая. Ноччу заўсёды ў галаву лезуць страхі. Але ноч не вечная. Яна хутка скончыцца. Вось узйдзе сонейка, пабудзіць раніцу...»

Міцька звярнуў каня з дарогі ў лагчыну, сівую ад расы і ніцага туману, пад'ехаў да Трасцінкі, якая ўсю дарогу цякла побач з імі, хаваючыся ў дрэвах, кустах. Пад дубам спыніў каня, адвязаў ад аглоблі церассядзельнік, адпусціў супонь, лейцы прыкруціў да ляжэйкі, саскочыў з воза.

— Што?.. Прыехалі? — спытала Насця.

— Злазь. Тут развітаем з пушчаю. Бо дарога паверне.

Абапёршыся на Міцькава плячо, яна саскочыла з воза на мяккую мокрую траву, з асалою пацягнулася, пазяхнула, выйшла на бераг рэчкі і тут, яшчэ не падумаўшы, што гэта раніца, не заўважыўшы, што туман, плывучы па рацэ, ужо лавіць водбліскі далёкага, яшчэ не бачнага сонца, пачула ў небе першую песню жаваранка. Здаўна жыла-была думка, што жаваранак — гэта вясна, раніца. Можна, ад тых вёсен, як хадзіла наток слухаць цецэркуоў, як іх там у яе на вачах будзіў жаваранак? Цяпер на яго песню з кустоў азваўся салавей, ды моцна заліўся, нібы ўзлаваў, што першым прагнуўся не ён, а жаваранак. За салавём пра сваё існаванне нагадала ззяюла, потым жаўна па ўсім лесе рассыпала дробныя сухі герох. Ранішняя песні былі доўгія, зусім не падобныя на начныя ўскрыкі-ўскліпы, яны зліваліся адна з адною ў нейкую сваю раку раніцы, і Насця заўважыла, што туман на поплаве адрываецца ад мургу, плыве за рэчку, што вада ў берагах святлее, ужо блішчыць, што берагі Трасцінкі белыя не толькі ад туману, але яшчэ і ад калакалушы, якая б'е, густымі белымі гронкамі павешалася да вады, ды яшчэ ад дробных кветак ветраніцы, што ўсыпалі нізкія берагі месцамі вельмі густа, нібы снегам.

Насця прысела да вады, апусціла ў яе абедзве рукі — і гэтак сядзела, быццам грэючы рукі ў свежай вадзе.

Міцька павесіў ёй на шыю ручнік.

— Будзем мыцца? — спытала Насця.

— Хоць вочы прамыць трэба.

— Праўда...

Яна разулася, закасала рукавы кофты, а Міцька, разуўшыся, скінуў з сябе і сарочку, і майку, закасаў капашыны.

Забрылі ў ваду. Нагам вада здалася халодная, у Насці ажно зубы заляскаталі. Але хутка пацяплела, быццам нагрэлася.

Калі, памыўшы твар, Насця выпрастала спіну, Міцькі побач ужо не было. Азірнулася: ён ішоў ад воза ў плаўках, выцягнуўшы да яе доўгія сухаватыя рукі, хітра ўсміхаючыся блакітнымі блазнаватымі вачыма. Яна войкнула, адскочыла ўбок, і ён міма яе бултыхнуўся ў рэчку.

Вада была вузкая, але глыбакаватая, і Міцька, фіркаючы, што конь, з ахвотаю плаваў, лазіў па карках, зрываўся з іх, коўзкіх, зарослых травою, зноў плыў, даваў нырца за нырцом, рагатаў, потым знік пад вадою і, вынырнуўшы, выкінуў Насці на бераг дзве ладныя стронгі. Рыбіны скакалі на траве, пераліваліся ўсімі колерамі раніцы, сонца, неба, вады. Насця кінулася да іх, пачала хапаць у траве, а яны, спрытныя, што маланкі, выслізгвалі з рук, і яна зноў лавіла, як гуляла з імі. Міцька падкраўся да яе ззаду, ухапіў мокрымі рукамі, ды яна выкруцілася, шыбанула па беразе. Ён нагнаў яе ля развесістага куста калакалушы, схопіў, прыхінуў да свайго мокрага пругкага цела, мокрымі вуснамі злавіў яе вусны і цалаваў, ажно яна была здзіўлена. А калі вырвалася з учэпстых рук, на ўсе грудзі глытнула чаромхавага водару — у галаве павяло-закружылася. Адшыла да алешыны, пад якою ляжала стронга, схопілася за ствол, вочы заплюшчыла, зноў адкрыла — тады паяснела ў галаве, уваччу.

— Як ты яе злавіў, Міця?

— А так. Рукамі.

— Не. Стронгу рукамі не зловіш.

— Чаму? З кручка рукамі здымаў. Чым яшчэ? — весела зарагатаў Міцька, трымаючыся на беразе за коўч і б'ютаючы ў вадзе то адной нагой, то другою, абмываючы ногі ад пяску.

— А чыё там кручкі?

— Донкі стаялі. Няважна, хто ставіў. Важна, хто ўзяў. — зарагатаў.

Узыходзіла сонца. Яго чырвоная дуга паказалася над зубчастай лясной грываю, і туман адразу пачаў радзец, заіскрылася роснія трава, ружовым святлом умылася наваколле. Сонца імкліва падымалася над свежай зямлёю, усё сагрывала, пясціла, і Насця з Міцькам, таксама сагрэўшыся, сядзелі на алешыне, падставіўшы твары да сонца, да яго цёпліны, пясчоты.

Светла і супакойна рабілася на душы. Куды дзаваліся начныя страхі, цяжкія, нібы камеліне, думкі.

На сустрэчу з гэтым калектывам ідзе, як на спатканне са старым бліжнім другам. Праўда, прайшло шмат гадоў, і ты думаш: ці пазнаеш яго, ці захаваў ён сваё аблічча? Ці не састарэў? Ды раптам традыцый зрабіў руцінай? Гэтыя пытанні натуральныя, бо той, першы прыезд тэатра, помніцца да гэтага часу. Глядач і крытыка тады адзначалі высокі прафесійны ўзровень трупы, імкненне тэатра не паўтараць рэпертуар іншых калектываў. Да таго ж ён нядаўна з вялікім поспехам выступаў у Маскве і пацвердзіў сваю рэпутацыю пачатковага мабільнага калектыву. Таленавітыя актёры яго адзначаны ганаровымі званнямі, а кіраўнік тэатра Фёдар Рыгоравіч Верашчагін — народны артыст Саюза ССР.

Наогул цяжка, бадай, назваць у нашай краіне тэатр, які ўзначальваў бы адзін кіраўнік больш за 30 гадоў. Прыклад таму — вінніцкі тэатр, які быў створаны Ф. Верашчагіным адразу пасля вызвалення горада ад фашысцкіх захопнікаў у сорок чацвёртым годзе. Ён з'яўляецца дырэктарам і галоўным рэжысёрам, што ўжо стала тут нібы нормай і нікога не здзіўляе. Больш таго — адміністрацыйнае і творчае адзінства кіраўніцтва, падтрымліваемае грамадскімі арганізацыямі тэатра, вядзе справу вельмі перспектыўна.

Гастролі ў Мінску віннічане і пачалі спектаклем, які вельмі грунтоўна сведчыць аб плёне такой формы кіраўніцтва тэатрам. На афішы пазначана назва — «Тыл». Аўтар — Мікола Зарудны.

Сваё Незапазычанае. Адкрытае тут, у Вінніцы, гэтым тэатрам. Я сказаў бы — рэпертуарнае багацце, бо п'еса ўжо выклікае цікавасць многіх тэатраў краіны. Яна на рэспубліканскім конкурсе, прысвечаным 60-годдзю Вялікага Кастрычніка, заняла першае месца. Аўтару прысуджана за яе Дзяржаўная прэмія УССР імя Т. Р. Шаўчэнка.

Герачная п'еса — так вызначыў жанр п'есы М. Зарудны. Так прачытана яна і ў тэатры рэжысёрам Ф. Верашчагіным. На маю думку, назва п'есе — «Тыл» — аўтарам дадзена не зусім дакладна: дзеянне адбываецца на працягу пяці дзён лета сорок другога года зусім недалёка ад лініі фронту, і дзе ён праходзіць, гэты фронт, ніхто з герояў дакладна не ведае. Бо тут, у стэпу, ціха сьпяваюць птушкі, стаіць адзінокі млын. Ды небяспека блізка. І трывога, што аханіла кожнага персанажа, перадаецца глядачу, хоць фронт яшчэ далёка адсюль і дарога на ўсход свабодная... Пад капец дзеяння высвятляецца, што фронт бо-

кам абмінуў гэтую мясцовасць, і невялікая група мірных жыхароў з дзецьмі ўжо ў глыбокім тыле... праціўніка. Яны — патрыёты сваёй краіны і, значыць, тылу быць не можа. Калі побач вораг, значыць, і тут перадавая барацьбы з фашызмам, і тут, побач, праходзіць лінія фронту.

адказнасць за лёс людзей. І ён з гонарам выходзіць з вельмі складанага становішча, і нам зразумела яго трывога і боль за сына, за людзей, якія сталі ўжо яму бліжэй, за хлеб, які прыходзіцца падпальваць, за лёс краіны. Праўдзінны характары ствараюць А. Аўчарэнка ў ролі маладога хлапца Лянка, з яго

нага жыцця. Пры ўсёй тэатральнасці п'яноўкі «Тыл» спектакль абуджае зусім жыццёвыя асацыяцыі і роздум аб тым, што было на нашай зямлі з нашымі людзьмі трыццаць шэсць гадоў назад.

— Я больш за трыццаць гадоў служу вінніцкай сцэне, — з нейкай стрыманай і добрай усмешкай гаворыць Фёдар Верашчагін.

— А хіба ў іншыя, больш славутыя калектывы вас не запрашалі, асабліва, калі пачала расці папулярнасць тэатра? — пытаюся.

— А як жа! І неаднойчы. Колькі разоў запрашалі! Прапаноўвалі ўзначаліць вядомыя на ўсю краіну калектывы. Ды пакінуць тое, што сам стварыў, што на крупінах збіраў, не было ні жадання, ні сіл. Уяўляеце, калісьці сённяшні мае калегі, якія маюць высокія званні народных і заслужаных артыстаў рэспублікі, прыйшлі да мяне юнымі пачынаючымі артыстамі. Цяпер гэта сталі майстры. А я і сам на пачатку работы галоўным рэжысёрам не меў асаблівага вопыту, ведаў. Мы раслі разам, непаруйна. Вучыліся адзін у другога. Мы — творчыя аднадумцы. А гэта мае вялікае значэнне ў такім відзе мастацтва, як наша. І не на карысць бывае калектыву, калі яго мастацкія кіраўнікі часта змяняюцца. Я дык спачуваю і тым рэжысёрам, хто часта пераходзіць з аднаго калектыву ў другі. Аднадумцы выходзяць, а гэта працэс не аднаго года. Спадзяюцца на тое, што іх не дзе сустрэнеш гатовымі, — памылка...

Я прыгадваю, што пры такой працяглай рабоце ў адным калектыве сферы ўплыву дырэктара і галоўнага рэжысёра ўсё ж падзяляюцца. Нярэдка бывае, што канфлікт паміж дырэктарам тэатра і галоўным рэжысёрам па іпапазу страшней не ўступае вытворчым канфліктам у многіх п'есах паміж дырэктарам завода або фабрыкі і галоўным інжынерам.

— У Вінніцы гэтага няма. Ужо многія гады ў дырэктар тэатра і галоўны рэжысёр. Такая форма кіраўніцтва тэатрам ужо прывілася і ў іншых тэатрах нашай рэспублікі. Паспех забяспечваецца суладдзем з партыйнымі і прафсаюзнымі арганізацыямі, з мастацкімі саветам. Калегіяльнасць усё роўна бярэ верх, але яна не замяняе і не тармазіць энергію таго, хто цалкам адказвае за справу, — гаворыць Ф. Верашчагін.

Тэатр, як вядома, пачынаецца з гар-

ДРУГАЯ СУСТРЭЧА

Вінніцкі абласны ўкраінскі музычна-драматычны тэатр імя М. К. САДОУСКАГА ў Мінску

Сцэна са спектакля «Тыл».

Усё, аб чым расказаў драматург у сваёй п'есе, давялося перажыць і самому рэжысёру ў час вайны. Ён таксама трапіў у акружэнне і са зброяй і дакументамі прабіваўся праз лінію фронту да сваіх. Адсюль тая дакладная ва ўсіх дэталях верагоднасці атмасферы напружанасці, трывогі ў спектаклі. Цяжкі ваенны лёс звёў персанажаў ля стэпавага млына. Паступова змяняецца, а потым і знікае зусім надзея прабіцца да сваіх. Нашы людзі адхіляюць кампраміс, прапанаваны ворагам, і падпальваюць паспелае збожжа, выходзячы са свайго «тылу» адразу на лінію агню.

Сярод цікавых актёрскіх работ у спектаклі, перш за ўсё, хочацца адзначыць Р. Цішчанку ў ролі Нарэжніка. На гэтага немаладога героя легла велізарная

наіўным імкненнем утаіць цяжкую праўду ад іншых, і К. Барыл, раскрываючы лёс юнай, парывістай Веркі з яе бязмежным каханнем да Лянка, з яе шчырасцю ў словах і ўчынках. Гэта ад яе вострых рэплік і прамого позірку не можа адмакнуцца Чупурун, ролю якога выразна іграе А. Гымбель. Верка ва ўпор пытаецца — чаму малады здаровы хлапец не ў дзеючай арміі, а тут, з імі? І сумленне, якое заглушыў было ў сабе Чупурун, пад уздзеяннем Веркі абуджаецца і вядзе яго на барацьбу. І калі мужчыны перад боем адправілі ўсіх жанчын і дзяцей па сёлах, Верка застаецца з байцамі, каб у цяжкую апошнюю мінуту быць побач з Лянком...

Са сцэны павявае той мастацкай праўдай, за якой адчуваеш веданне рэаль-

танімі ўжо і дробнымі з'явамі. Мы помнім словы У. І. Леніна пра варожасць ідэалам сацыялістычнага грамадства бюракратызму, і за «Лазня» Маякоўскага, за сатыру на сцэне прагаласаваў час. Той публіцыстычны напал, з ім драматургія Маякоўскага вырывае правы варожай нам маралі, горача вітаюць глядачы розных пакаленняў. Праўда, гэта бывала і бывае толькі тады, калі спектакль захапляе, ураж-

адпаведнасцю ў новым спектаклі горкаўцаў: Маякоўскі і... нуды. Я таксама бачу, што ў спектаклі ёсць і цікавае (асабліва ў некаторых актёрскіх работах), па-сапраўднаму арыгінальнае, свежэе ў надыходзе да складанага «сатырычнага твора Маякоўскага. Але тым не менш... сумна!

Чым жа выклікана такое дваістае ўражанне ад спектакля?

Як сапраўды высокамастацкі, наватарскі драматургічны твор, п'еса Маякоўскага вымагае свайго тэатральнага зэтэтыкі ў гарманічным спалучэнні з патрабаваннямі канкрэтна-гістарычнага часу. Сёння мы чакаем трагічна і пэўнага сінтэзу сучасных сродкаў выяўлення канфлікту і сатырычнага напалу такой п'есы, як «Лазня», бо яе тема баявая, ваяўнічая — неперыміруемая барацьба з ганебнымі з'явамі бюракратызму. Маякоўскі выводзіць цэлую галерэю бюракратаў — прыстасаванцаў, падхалімаў, кап'юнктурушчыкаў. З цягам часу такія дзеянчы мяняюць знешні выгляд, маскіруюцца, але сутнасць іх застаецца адна — жыць за кошт іншых, браць гатовае, дбаць аб сваім месцы «пад сонцам». Але паэт не толькі выкрываў бюракратаў: «Лазня» — гэта яшчэ і ўспэсшая сывавадзача аб тым, як рабочы клас будзе сацыялізм.

Маякоўскі называў сваю п'есу і драмай. Чаму? Ды ў праяве бюракратызму ён бачыў сур'ёзную перашкоду і сапраўдную драму для маладой сацыялістычнай краіны. І тут яго пазіцыя — бліжэй да ленінскіх

адносін да бюракратызму ва ўмовах будовы сацыялістычнага грамадства. Драма, якую аўтар падае ў сатырычным святле, і таму твор гэты — камедыя, вясёлая, публіцыстычная, «агітацыйная і відэаішчэная», як назваў яе народны артыст СССР У. Плучак.

Вось такі спектакль — вясёлы, публіцыстычна-агітацыйны спачатку і абяцае глядачу рэжысура Б. Луцэнка. Мы з цікавасцю прыглядаемся да сцэны, на якой мастак пабудоваў арыгінальны «тэатр з цыркавым манежам у цэнтры. Вось гэты манеж і будзе галоўным месцам дзеяння — тут і «машына часу», і кабінет Пабеданосікава, і прыёмная Аптымісценкі, і г. д. Рэжысёр рашуча скарачае некаторых другародных персанажаў (рабочых Фоскіна, Тройкіна і шэраг іншых), каб надаць спектаклю больш пэўны тэмпарытм. Аднак, заўважым адразу, што скарачэннем персанажаў рэжысёр сваёй мэты не дасягнуў — дзеянне ў спектаклі, пры знешняй мітусні герояў на сцэне, рухаецца вельмі цяжка, быццам воз, у колы якога хтосьці насыпаў пяску. Мне падалося, што больш за ўсё гэтага «пяску» насыпаў сам рэжысёр. Асабліва кідаецца ў вочы яўная эклектыка «рэжысёрскай мовы» — тут урыўкі і з псіхалагічнай драмы, і з адкрытай публіцыстыкі, і з меладрамы, і з літаратурнага тэатра... Гэта, павінен прызнацца, тым больш здзіўляе, што Б. Луцэнка ў сваіх лепшых напярэдніх работах неаднойчы праяўляў сябе сапраўдным

ВЫПРАБАВАННЕ МАЯКОЎСКИМ

«ЛАЗНЯ» У. МАЯКОУСКАГА У РУСКИМ ТЭАТРЫ БССР ІМЯ М. ГОРКАГА

мінае гэтае выпрабаванне. Маякоўскі ёсць Маякоўскі...

На маю думку, зварот да «Лазні» — працяг той сур'ёзнай мастацкай праграмы, якой Рускі тэатр БССР імя М. Горкага прытрымліваецца ўжо некалькі гадоў. Пра яе сутнасць можна сказаць так: тэатр удакладнавае майстэрства на грунтоўным драматургічным матэрыяле савецкай і замежнай класікі. Практыка апошніх сезонаў сведчыць, што імёна класічны рэпертуар прынёс горкаўцам найбольш адчувальны творчы поспех. Гэта пацвердзілі і гастролі ў Маскве, дзе ўвасабленне п'ес Горкага, Шэкспіра і Брэхта прагучала пераканаўча для натрабавальнага сталічнага глядача.

Хачу адзначыць: мастацкая

«Лазня» ў пэўнай ступені дае магчымасць стварыць вострапубліцыстычны, наступальны, па-мастацку дасканалы спектакль аб надзеяных клопатах нашага грамадства на матэрыяле нядаўняга мінулага.

Прыгадваючы складаны сцэнічны лёс драматычных твораў Маякоўскага, нельга не заўважыць, што лны заўсёды мелі палемічную вастрыню, выніклі шматлікія спрэчкі. Напрыклад, іалі з'явілася п'еса, часопіс «Рабочий и театр» у 1930 годзе з'эдліва адгукнуўся: «У дні вялікай сацыяльнай драмы «Лазня» Маякоўскага не можа успрымацца інакш, як запозная дэманстрацыя эгіткі, якая не паспявае за ходам часу». І нават такі глыбокі і уважлівы крытык, як Б. Алперс, сцвярджаў у той час, што «сатыра Маякоўскага б'е па дробнай цэлі». Мін тым, бюракратызм, нар'ерызм, прыстасаванства былі ў трыццатыя гады не

вае, смельчыць. Добра вядома, што сам Маякоўскі, калі здаралася яму часам трапіць на шэры спектакль, не саромеўся і моцна сёксуць ці дэманстрацыйна выйсці з глядзельнай залы. Цяпер так не робяць ні аўтары, ні глядачы. Той, каму спектакль здаецца сумным, раней апошнік рэпліі на сцэне пакідае залу: як нажучь, «галасуе нагамі», не вытрымліваючы цяжкага выпрабавання нудой на сцэне.

Са спектакля «Лазня» ў Рускім тэатры БССР імя М. Горкага (рэжысёр Б. Луцэнка, мастак Ю. Тур) глядачы раней часу не ўцякаюць. Але і сказаць, што гэта самае цікавае відэвішча 1978 года ў гэтым калектыве — ніхто не скажа. Праўда, сярод маіх калег ёсць такія, што «прымаюць» пастаіновачныя прыёмы і нават мірацца з адной відэавочнай не-

ДАПЫТЛІВАСЦЬ МАЙСТРА

стацкіх пазіцый. У Мінск Ніна Антонаўна прыехала з вялікім акцёрскім багажом створаных раней вобразаў. І неўзабаве заняла ў калектыве Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі становішча надзейнага майстра.

Дарэчы, так збылася яе даўняя мара працаваць у родным горадзе, дзе прайшлі дзяцінства і юнацтва. Тут настаўнічаў бацька, тут загінула сястра — удзельніца Мінскага падполля. І гэтыя ўражванні, гэтае водгулле эмацыянальнай памяці таксама ўваходзяць у партытуру яе сцэнічных вобразаў, калі тэатр ставіць сучасныя творы.

Простая, неспакойная Агата («Паўлінка»), жорсткая, фанатычная эсэсаўка Эвеліна («Чацвёртае з вуліцы Жаны»), прыгажуня Ілона, якая скарэе гледачоў іскрыстым, бадзёрым, тэмпераментным танцам, выразным голасам («Цыганскае каханне»), жаночая, злёгка іранічная Дона Люцыя... Мазайка зусім адметных роляў! З шумам і напукным незадавальненнем жыла на сцэне яе Клава Калінкіна ў спектаклі «Патрабуецца геранія» — бойкая пасильная з магазіна кветка. Яна прывычалася да сваіх абавязкаў і выконвае іх машынальна, дзелавіта хвае і «чавыя». І раптам замірае, нібы здранцвела: у маладой жанчыне, якой яна прынесла велізарны кошык кветак, Клава пазнае адну з дзяўчынак, выратаваных ёю ў дні вайны. Успамінае, як вывозіла дзяцей з блакіраванага Ленінграда — і за смеласць звалі яе на перадавой сястрычкай-франтавічкай. І мы пачынаем разумець, што ёй сумна без сапраўднай справы, без клопатаў аб людзях. Перад намі ўжо новая Клава, душэўна памаладзела, няурымслівая. Гэта не адно толькі «выкананне» ролі: у вобраз прыўнесена штосьці ад жыццёвых назіранняў актрысы і ад роздуму аб лёсе жанчын.

Уменне ўзяць з матэрыялу п'есы значна больш, чым «ляжыць на паверхні», і было той каштоўнай якасцю Н. Равінскай, якая служыла добрую службу на ўсім яе сцэнічным шляху служэння сцэне і асабліва каштоўная цяпер, з пераходам на характарныя вобразы. Пераход гэты адбыўся натуральна і непрыкметна, узбагаціўшы і пашырыўшы яе творчую палітру. Мне здаецца, што арсенал творчасці Н. Равінскай невычарпальны, бо яна арганічна звязана з жыццёвым асяродкам.

Л. БЯСПРОВАНЯ.

дэроба, а спектакль — з п'есы. Выбар п'есы, фарміраванне рэпертуару — пастаянны клопат усяго калектыву і галоўнага рэжысёра любога тэатра. Што сказаць гледачу? Як праз тую ж п'есу перадаць глядзельнай зале сваё запаветнае, выпактаванае разуменне жыцця і яго мастацкага эквіваленту? Рэпертуарная афіша вініцкага тэатра заўсёды вызначалася і вызначасца свежасцю, нетрафарэтнасцю.

Фарміраваць рэпертуар лёгка, калі часта мяняеш тэатры, а калі стала працуеш у адным — цяжка, — Верашчагін гаворыць гэта зусім пераканана. — На зводную афішу нашага тэатра ўплывае, перш за ўсё, само жыццё ва ўсёй яго шматграннасці. Тут улічваюцца палітычная актуальнасць праблем, творчыя магчымасці і асаблівасці трупы І, вядома, узровень драматургіі. Нам вельмі блізка героіка-рамантычная тэматыка, і не магу не адзначыць, што многія п'есы як украінскія, так і драматургаў іншых народаў краіны ў нашым тэатры пастаўлены ўпершыню на Украіне. Частыя гошці на нашай сцэне творы беларускіх драматургаў. Цяпер, напрыклад, працуем над цікавай сатырычнай камедыяй беларускага драматурга А. Петрашкевіча «Украіні кодэкс». Есць у нас і драматургі, якіх мы лічым, калі можна так сказаць, сваімі. Гэта, перш за ўсё, Іван Стаднюк і Мікола Зарудны...

Ці многія тэатры маштабу вініцкага могуць сказаць, што ў іх ёсць свае драматургі? Свой драматург — гэта ж тоеснасць поглядаў аўтара і тэатра на значныя жыццёвыя з'явы, гэта вялікае давер'е адзіна да другога, да творчых пошукаў і густу. І даволі рэдкая з'ява, калі перыферычны тэатр з поўным правам можа лічыць, што драматург — як творчая індывідуальнасць нарадзіўся на яго сцэне. А тое, што літаратар без тэатра яшчэ не драматург, наўрад ці варта даказваць. І вініцкі тэатр можа ганарыцца, што драматургічны вопыт Мікола Зарудны спасцігаў на іх сцэне. Тут ён знайшоў разуменне і падтрымку, тут ішлі яго першыя і многія наступныя п'есы; дзякуючы гэтаму тэатру ён стаў адным з вядомых савецкіх драматургаў. Даўня творчы сувязі звязваюць тэатр з Іванам Стаднюком.

Тэма адданасці абавязку, бескампраміснасці чалавека ў выпрабаваннях жыцця гучыць і ў другім спектаклі вініцкага тэатра, пастаўленам па п'есе М. Заруднага «Час жоўтага ліся». Герой тут жывуць у нашы дні і канфліктная сітуацыя, зразумела, далёка не такая трагіч-

ная, як у першым спектаклі. Толькі і на гэты раз тэатр вядзе глыбокую і зацікаўленую гаворку аб прызначэнні чалавека і аб суладдзі ў ім асабістых і грамадзянскіх імпульсаў у паводзінах. Геранія спектакля Васілішка ў выкананні В. Храшчанок верная высакародным прынцыпам і не дае ніякіх уступак браканьерам, хоць на гэты ганебны шлях ступаюць блізка ёй знаёмыя людзі. Са сцэны ў яркай вобразнай форме гучыць голас у абарону навакольнага асяроддзя. Неяк дзівосна далікатна аўтар і рэжысура разам з ансамблем выканаўцаў вядуць гледача да эмацыянальнага адчування арганічнай сувязі паміж маральнай сутнасцю чалавека і яго адносінамі да жывога свету раслін, птушак, рэчак, гоняў... Пакідаеш залу з роздумам аб гэтым.

Гэтым спектаклем тэатр пераконвае, што нават і такі жаптр, як лірычная камедыя, можа завастраць вельмі сур'ёзныя праблемы.

Абодва спектаклі паставіў Ф. Верашчагін. І хочацца адзначыць у першую чаргу іх мастацкую ансамблевасць. Нярэдка ж даволіцца бачыць, асабліва ў камедыях, як выканаўцы ўсяляк імкнучы звярнуць на свой пераваж увагу гледачоў, узмоцнена падкрэсліваюць знешнія рысы, а духоўны свет асобы застаецца цямным або стандартна абмаляваным. Тым самым такі акцёр патурае не толькі непатрабавальна густу, але і перашкаджае сваім партнёрам на спектаклю. У пастаўках Ф. Верашчагіна гэтага не наглядзецца, бо ён дамагаецца стыльнага адзіства і ведае пацужце мастацкай меры.

— Мы не адзіна раз выступалі ў Маскве, у нас шырокая геаграфія гастроляў, — гаворыць Фёдар Рыгоравіч. — Ды хвалюемся ўсе кожным вечар. Ці захопім гледача? Ці скажам на поўны голас тое, што можам і павінны сказаць? Ці ўсталюецца кантакт з залай?.. Вось і ў Мінску тым жывём. Глядач тут добразычлівы, але ж і патрабавальны...

Мяркуючы па рэакцыі залы на спектаклях па п'есах М. Заруднага, вініцкае ўменне наладжваць сапраўднае ўзаемаразуменне з гледачом. І тая высокая маральная прычына савецкага чалавека, якая тэатр з братамі Украіны сцярджае на сцэне ў хвалюючых сюжэтах і праз маштабныя вобразы, злучаюць падмошкі і залу ў тое дарагое адзіства, дзеся якога і існуе мастацтва. Апладыменты дастойна вячаюць поспех «Тылу» і «Час жоўтага ліся» нашых гасцей.

Леў КАРАЦАУ,
драматург.

майстрам у вызначэнні жанравага адзіства спектакля.

Знікае ў спектаклі «Лазня» і... Фасфарычная жанчына. Можна зразумець жаданне рэжысура «размінуцца» з праблемай Фасфарычнай жанчыны — гэту ролю, здаецца, нікому не ўдавалася ўвасобіць у пераканальны мастацкі вобраз на працягу ўсёй сцэнічнай гісторыі «Лазні». Прыгадаем вядомую размову Маякоўскага з вядучай актрысай тэатра Мерхольда Зінаідай Райх, якой пазт тлумачыў сваё разуменне вобраза Фасфарычнай жанчыны як вобраза ідэальнага чалавека (у канцы размовы ён усміхнуўся і дадаў: «Ідэальны чалавек — гэта я...»). Ці не таму на гэты раз тэатр «перабавіў» жанчыну на «Чалавека будучага» са знешнім прыкметам... самога Уладзіміра Уладзіміравіча Маякоўскага? Рэжысура ў Мінску асабліва стараецца, каб мы «пазналі» аўтара «Лазні» — для гэтага выкарыстоўваюцца і скульптурныя мізансцэны, і хрэстаматычныя вершы.

Выканаўца ролі Л. Крун, здаецца, таксама захапіў гэтай ідэяй: ён з задавальненнем чытае вершы (але, на жаль, задавальненне — не сінонім «перананальна»). І нават у дробных дэталях, напрыклад, з чыгартай, нагадвае нам, што пераімае... партрэт Маякоўскага.

Але на гэтым пастаўніцкая «навацыя» ў спектаклі не канчаецца. Акцёр Л. Крун старанна выконвае... яшчэ дзве ролі — вынаходніка Чуданова і Рэжысёра. Вось тут, на мой погляд, і пачынаецца галоўнае непаразуменне: з іной мэтай спатрэбілася аб'ядноўваць гэтыя мастацкія персанажы з канкрэтным лёсам самога Мая-

коўскага? Гэтага ж і не было ў задуме аўтара п'есы! У выніку такога штучнага «аб'яднання» ў спектаклі з'яўляецца нейкі абагульнены вобраз творчага чалавека, мастака, які ўвесь час вядзе безнадзейную барацьбу з пабеданосімамі на красамоўным фоне маўлівых, раўнадушных «гледачоў-манекнаў». Такой тэмы і ў такім яе персаніфікаваным выглядзе няма ў п'есе. Там у цэнтры — лёс вынаходнікаў, іх канфлікт з пабеданосімамі розных калібраў!

Маякоўскі ствараў сваю «Лазню» не дзеля канстатацыі і без таго агульнавядомага і сумнага факта існавання бюракратызму, а перш за ўсё — як мастацкі сродак барацьбы з яго ганебнымі праяўленнямі. Мне падалося, што Б. Луцэнка прыклаў нямала намаганняў, каб абмежавацца канстатацыяй і смакаваннем таго факта, што бюракраты заўсёды бываюць дагматыкамі, грубыя, вартыя, каб з іх здекаваліся. Выкрыццё гучыць як ілюстрацыя да п'есы. Усё гэта аб'ектыўна прывяло да пэўнай двухсэнсавасці ў агульнай ідэяльнай канцэпцыі спектакля. Асабліва гэта двухсэнсавасць праяўляецца ў эпізодзе «тэатральнага абмеркавання», у якім ваяўнічы бюрократ «душыць» творчага чалавека з яго вершаванымі мэрамі аб зорках...

Складаная мастацкая задача ў В. Філатава, які выконвае ролю «лёгкага кавалерыста» — Веласіпедкіна, вернага свёра і памочніка Чуданова. Складаецца ў тым, што Веласіпедкіна павінны палюбіць гледачы, тады яны будуць ягонымі вачамі глядзець на бюракратаў, разам з ім «жэрці» іх і выплёў-

ваць гузікі». Складаецца ж уражанне, што такая задача перад акцёрам не пастаўлена. Веласіпедкіну В. Філатава не хапае энергічнасці, напору, таму ваюе «лёгка кавалерыст» з бюракратамі пакуль што без асаблівага энтузіязму. Шкада, бо ў мастацкай палітры гэтага артыста ёсць фарбы, якія адпавядаюць патрабаванням сінтэтычнага, відовішняга тэатра Маякоўскага.

Што тут маецца на ўвазе?

Сёння, каб ствараць дасканала мастацкія вобразы на матэрыяле сатырычных п'ес Маякоўскага, трэба быць універсальным майстрам сцэны — умець гарманічна спалучыць у адной ролі адметныя рысы тэатра Станіслаўскага і тэатра Брэхта. Гэта вымагае ад артыста ўмення жыць у вобразе і выяўляць свае актыўныя адносіны да персанажа. Сёння ў спектаклі горкаўдаў, бадай, бліжэй за ўсіх да раскрыцця сутнасці сатырычнага характару наблізіўся ў ролі Аптымішчэнка Р. Янкоўскі. Яго герой не вельмі інтэлігентны, «стрымана» нахабны, хітры, надзелены прывабным знешнім выглядом, — адным словам, з тых бюракратаў-прайдзісветаў, якія і ў вядзе не топуць, і ў агні не гарыць. Акцёр часам рызыкуе, асабліва падкрэсліваючы моўную характарыстыку, але — вось гэта і ёсць сапраўднае майстэрства! — не пераступае мяжу добрага густу і вядзе ролю ў строгай адпаведнасці з драматургічным матэрыялам.

На жаль, «галоўначупне» Пабеданосікаў у выкананні Ю. Ступакова шмат траціць у па-

раўнанні з драматургічным матэрыялам ролі. Прычына ў тым, што акцёр вельмі захапляецца ўнутраным псіхалагічным станам свайго героя. Вытанізм жа тут супярэчыць сатырычнаму гратэску відовішняга. Больш дакладна і пераканальна малюе вобраз «лабрадушняга» бюракрата Івана Іванавіча А. Кашкер. Мадам Мезальянсава ў выкананні Л. Зайцавай адкрываецца ў кожным з'яўленні якой-небудзь новай рысай, а ў цэлым маладая актрыса стварае аб'ёмны сатырычны вобраз тыповай дракежніцы.

Некалькі драбнаватым і мітуслівым атрымаўся ў спектаклі сатырычны вобраз мастака-кан'юктуршчыка Бельявонскага (Я. Сахараў). Ролю панучыка Маменталяківа Ю. Сідараў вядзе, па першы погляд, у падкрэслена строгай манеры, ды потым ловіць сябе на думцы: вобраз запамінаецца дакладна дэталей, іранічнымі адносінамі акцёра да персанажа. Гумарыстычныя фарбы адчуваюцца ў вобразе этнаграфісткі Ундэртон (Н. Чамадурова).

Зусім незразумела, навошта вершы, дакладней, некалькі радкоў з пазмы «Воблака ў штанах», у вуснах Полі (В. Клебановіч): яны толькі ўзмацнілі меладраматызм, які выглядае чужародным у агульнай і без таго стракатай тканіне спектакля.

Ян бачым, акцёрская партытура спектакля даволі разнастайная. Побач з сапраўды смелымі і самастойнымі работамі — штучнае асучасненне

або толькі сумленнае выкананне чыста ілюстрацыйных задаткаў. У партытуры відовішня выразна бачыць следы арыгінальнасці і намаганняў быць у духу часу. Рэжысура, як мы ўжо адзначалі, імкнецца спалучыць у мастацкай тканіне спектакля сатырычны гратэск і адкрытую публіцыстыку, глыбокі драматызм і буфаняду. Тут поспех залежыць ад густу і пацужыя меры. Калі ў драматургічным матэрыяле гэты жанравыя адценні знаходзяцца ў гарманічным адзістве (а гэта і робіць Маякоўскага Маякоўскім!), то ў спектаклі такой гармоніі пакуль што, мне здаецца, няма. Чацей за ўсё ён выглядае празмерна странатым, больш таго — на «уладкаванне жанравых суадносін» традыцыйна значнай частка ўнутранай энергіі відовішняга. Асабліва гэта адчуваецца ў другой частцы спектакля, калі глядзельная зала губляе амаль усю цікавасць да таго, што адбываецца на сцэне. Крыўдна, што рэжысура не выкарыстоўвае ўсёх прапанаваных мастацкіх і змястоўна-сцэнаграфіі (напрыклад, прыём «тэатра ў тэатры» таг і застаецца на ўзроўні фармальнага прыёму). Галоўнае ж у тым, што транзюна п'есы не ўзгоднена з мастацкім вырашэннем яе характараў-персанажаў.

Выпрабаванне Маякоўскім — сур'ёзнае і адказнае выпрабаванне. Яно дазваляе больш выразна ўбачыць і тая праблема, якая стаецца сёння перад нашым тэатральным мастацтвам. Адна з такіх праблем — гэта творчы абавязак нашага рэжысура знаходзіць сваім задумам (нірэдка цікавымі) і арыгінальным пераканальным эквівалентам у шматгранных мастацкіх вобразах спектакляў. А гэта магчыма тады, калі ставіцца на сцэне Шэкспір, Горкі, Маякоўскі, а не стракатыя ваярыяны на тэмы іх твораў.

Рычард СМОЛЬСКІ

АДБЫІУСЯ абласны агляд аркестраў і ансамбляў народных інструментаў Мінскай вобласці, прысвечаны 60-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі.

Два дні на сцэне Палаца культуры саўгаса «Волма» гучала музыка ў выкананні аркестраў рускіх народных інструментаў, цымбальных, баянных, а таксама ансамбля дудароў. Аналізуючы агляд, хацелася б падзяліцца ўражаннямі і закруціць некаторыя пытанні стану і развіцця аркестравага жанру ў вобласці.

Першае, на што звяртаеш ўвагу, — гэта безумоўна колькасць і якасны рост аркестравых калектываў. Калі ў III туры I Усеаюнага фестывалю мастацкай творчасці працоўных удзельнічала 6 аркестраў, то ў цяперашнім аглядзе — 18 калектываў. Значна ўзрасло выканаўчае майстэрства, больш складаным і цікавым стаў рэпертуар, разнастайным — інструментальны састаў.

Добра, што пасля фестывалю работа не толькі не спыняецца, а паадварот, сістэматызуецца, паліпаецца. Дастаткова адзначыць, што на аглядзе выступілі 6 калектываў, якія былі створаны ў апошні год, выступілі паспяхова, прадэманстравалішы нядрэнную тэхніку, аркестравую зладжанасць. Гэта аркестры Дзяржынскага РДК (кіраўнік А. Грышаў), Уздзенскага РДК (кіраўнік В. Шашко), Крупіцкага СДК (кіраўнік заслужаны дзеяч культуры БССР У. Пераціцка), Чэрвеньскага раёна (кіраўнік Л. Панько), Дарэчы, у выкананні чэрвеньскага аркестра вельмі ўдала прагучаў «Венгерскі танец» І. Брамса, дзе сола на скрыпцы выконвала В. Кляпачка. Сола скрыпкі было адзіным «экспериментам» на аглядзе і можна лічыць гэтую знаходку вельмі ўдалай, нараіць іншым кіраўнікам пашыраць рэпертуар за кошт такіх нумароў.

Заявілі аб сабе на поўны голас таксама ўдзельніцы і жодзіцы. Першых вызначае імкненне да сучаснай аркестравай мовы — каларытнай, востра-рытмічнай. У іх рэпертуары «Надарожжа ў Масальск» і «Гульскі самавар» В. Купрэвіча, «Залатая вясень» Я. Глебава.

Аркестр з Жодзіна (кіраўнік А. Новікаў) вылучаецца сваім інструментальным складам. Аснова яго — домрава-балалаечны састаў з баянамі, але ёсць і скрыпкі, і духавыя інструменты, і цымбалы, прычым, у цікавым спалучэнні. Гэта дало магчымасць расквеціць музычныя творы новымі фарбамі. Таму так удаля і непаўторна прагучаў «Раманс» А. Туранкова, дзе саліравалі кларнет (Н. Лосеў) і скрыпка (Л. Пазняк). Ярка, жарталіва была выканана «Сельская полька» П. Кулікова. У маладога калектыву вялікія творчыя магчымасці.

Добрае ўражанне зрабілі аркестры Слуцкага РДК (кіраўнік Г. Гімбіцкая), г. Барысава (кіраўнік П. Сівец), Заслаўскага ГДК. З аркестраў домрава-балалаечнага саставу найбольш паспяхова выступіў аркестр Пухавіцкага РДК (кіраўнік В. Рамановскі). Добры рэпертуар, майстэрства, творчая ўпэўненасць гавораць аб сур'езных адносінах да справы.

Лепшым з ансамбляў на аглядзе быў, безумоўна, ансамбль з Салігорска (кіраўнік Л. Радзюкі). Невялікі па колькасці (усяго 8 чалавек) калектыв вабіў выключнай зладжанасцю, чысцінёй і адточанасцю кожнай музычнай фразы, кожнага нюанса. Мякка, раздумліва прагучаў «Вячэрні пейзаж» Я. Глебава, добра была выканана «Канцэртная п'еса» Харытонава.

Цымбальныя аркестры на аглядзе

прадставілі Дзяржынскі раён і Барысаўская фабрыка піяніна.

Аркестр Дзяржынскага раёна (кіраўнік І. Грамыка) — вядомы ўжо калектыв са стабільным саставам і ўласнымі традыцыямі. У яго рэпертуары ўдала спалучаюцца творы класікі і савецкіх кампазітараў з беларускай народнай музыкай, мясцовымі найгрышамі і фальклорнымі мелодыямі. Разам з тым, выклікаюць сумненне некаторыя асаблівасці інструментальнага саставу, у прыватнасці, адсутнасць кантрабаса. Функцыю баса выконваюць басовыя цымбалы, але гук у іх глухаваты.

Вельмі прыемнае ўражанне зрабіў цымбальны аркестр Барысаўскай фабрыкі піяніна. У калектыве іграюць рабочыя фабрыкі, кіруе ім майстар Б. Прохараў.

НА АГЛЯДзе — САМАДзейныя АРКЕСТРЫ МІНШчыны

Рэпертуар нескладаны, п'есы невялікія: «Беларуская вясельная полька» Б. Захара, «Ой, у полі ніўка» і «Шумныя бярозы» Р. Пукста, вальс «Летуценні» В. Андрэева, але выкананы яны былі хораша, а настроём. У гэтага аркестра на дзіва дасканалая чысціня строю і выканання.

Удзельнічаў у аглядзе і калектыв, які стаіць як быццам асобна ад іншых — ансамбль дудароў Капыльскага РДК (кіраўнік С. Рончык). Такі калектыв адзіны ў рэспубліцы. Аснову яго складаюць дудкі чатырох ладоў, ёсць таксама цымбалы і баяны. Гук дудак вельмі своеасаблівы, напеўны, дае магчымасць непаўторна выконваць беларускія працяглыя песні, адмысловыя найгрышы. Рэпертуар дудароў вельмі арыгінальны, большую частку твораў напісаў для іх кампазітар Іван Кузняцоў, якога з калектывам звязвае даўняя творчая садружніцтва. Гэта такія творы, як «Капыльскія дудары», «Беларуская замалёўка», «Купалінка», «Песня дудароў», «Капыльскія лірычныя». Трэба адзначыць, што на цяперашнім аглядзе дудары выступілі значна лепш, чым у час I Усеаюнага фестывалю. Ансамбль выраза па колькасці ўдзельнікаў. Набыты новыя цымбалы, ёсць добрыя касцюмы. Галоўнае ж — значны творчы рост. Праграма была выканана чыста, зладжана, у добрым тэмпе, характары. Немалая заслуга ў гэтым і пастаяннага кансультагта ансамбля П. Каўрыгіна, які неаднаразова выязджаў у калектыв з метадычнай і практычнай дапамогай.

На аглядзе выступілі тры баянныя аркестры.

Найбольш цікавым быў аркестр Старадарожскага РДК (кіраўнік В. Кісялёў). Па-першае, па саставу: разам з баянамі, акардыонамі тут уключана труба, фартэпіяна, гітара-бас і вялікая група ударных інструментаў. Гэта значна пашырае гукавыя магчымасці, дае багацце тэмбраў, фарбаў. Аркестр з поспехам спраўляецца з такімі складанымі творами, як «У дарогу» Шалаева, «Смерць героя» і «Апафеоз» з музыкі да кінафільма «Ма-

ладая гвардыя» Шастаковіча, «Музычныя замалёўкі Кубы». Дарэчы, апошні твор (для акардыона з аркестрам), у якім выкарыстаны характэрныя кубінскія ударныя інструменты, быў выкананы надзвычай сакавіта і ярка.

Але сапраўдным упрыгожаннем агляду было выступленне народнага аркестра народных інструментаў Стаўбоўскага РДК (кіраўнік Э. Лямбовіч). У калектыве 35 чалавек, прычым гэта не толькі жыхары Стаўбоў, але і вёскі Скамарошкі, што знаходзіцца непадалёк. Вялікі рэпертуар аркестра (у ім 67 твораў) на дзіва разнастайны: тут руская і замежная класіка, цікавыя творы савецкіх кампазітараў, выдатна зробленых апрацовак народнай музыкі. Але галоўнае — кожны твор выконваецца з сап-

раўдным майстэрствам, глыбінёй, амаль на прафесійным узроўні.

Здзіўляе, што гэты выдатны калектыв амаль не выязджае з канцэртамі. Паслухаць такі аркестр — вялікае задавальненне для кожнага аматара музыкі і ў вёсцы, і ў сталіцы.

Адным словам, агляд выявіў шмат цікавага ў развіцці нашых аркестраў народных інструментаў. Разам з тым, мне б хацелася выказаць шэраг заўваг.

Пачнём з інструментальнага саставу. Большасць прадстаўленых на аглядзе калектываў былі домрава-балалаечнымі, але ў некаторых з іх вельмі неўраўнаважаны ансамбль: адсутнічае кантрабас, неапраўдана павялічаны асобныя групы ва ўрон іншым, неакрэслена роля фартэпіяна, Рэдка сустракаецца беларускія драўляныя дудкі, жалейкі. Няма фантазіі ў камплектаванні ударнай групы: амаль не ўжываюцца лыжкі, бразготкі, трашчоткі. Іх прымяненне значна ўзбагаціла б гукавую палітру аркестравай тканіны.

Здзіўляе той факт, што на аглядзе мы чулі толькі два цымбальныя аркестры. А між тым, у 18 музычных школах вобласці ёсць клас цымбалаў. Гэта значыць, што ёсць спецыялісты-выкладчыкі, ёсць выпускнікі-цымбалісты. Чаму ж так мала ў нас цымбальных аркестраў? Практыка паказала, што цымбальныя аркестры карыстаюцца вялікай любоўю ў слухача не толькі ў нашай рэспубліцы, але і за яе межамі. Такія калектывы, як народныя аркестры з калгаса «Рассвет» Пастаўскага раёна, з Асіловіцкага і Смаргонскага РДК, з'яўляюцца гонарам Беларусі. Думаецца, што і Мінская вобласць можа мець такія калектывы.

Выявілася на аглядзе і нізкая кваліфікацыя дырыжораў. Вось чаму некаторыя аркестры выступілі ніжэй сваіх магчымасцей. Думаю, што АДНТ павінен увесці ў практыку сістэматычныя семінары кіраўнікоў аркестраў з абавязковымі практычнымі заняткамі па дырыжыраванню, прыгаворваючы да работ у семінарах вядучых дырыжораў Мінска. Такія семінары цікава было б праводзіць на ба-

зе аднаго з лепшых аркестраў (напрыклад, таго ж Стаўбоўскага). Гэта дало б магчымасць удзельнікам семінараў удасканаліць сваё ўменне на індывідуальных занятках, і папрацаваць з добрым аркестрам.

Што датычыць рэпертуару калектываў, ён, безумоўна, стаў больш разнапланавым і цікавым. Але беларускія творы па-ранейшаму прадстаўлены бедна. У вышкі адна палова калектываў іграе «Танец» з «Палескай сюіты» Я. Глебава, другая — «Галоп» з оперы «Калічэй ружа» Ю. Семіякі. Кіраўнікі тлумачаць гэта тым, што мала выдаецца партытур беларускіх кампазітараў менавіта для самадзейнасці. Што ж, гэта так. Вось і хацелася б запрасіць нашых кампазітараў пісаць творы і для аматарскіх калектываў з улікам іх тэхнічнага ўзроўню.

Вельмі добра было б, каб у канцэртных праграмах аркестраў прысутнічалі і арыгінальныя ўзоры народнай музыкі. Міншчына вельмі багатая па фальклор. І кожны музыкант павінен памятаць, што адзін з яго пачынаў абавязкаў — збіраць, захоўваць і несеці людзям спрадвечнае музыкальнае багацце свайго народа. І каму ж у першую чаргу выконваць народную музыку, як не народным аркестрам?

Цельга не спыніцца і па сцэнічных касцюмах аркестравых калектываў, бо добры знешні выгляд садзейнічае і больш поўнаму ўспрыняццю выступлення. На жаль, не ўсе гэта разумеюць. У некаторых калектываў касцюмы некалькіх, сумныя, нейкага цёмна-шэрага ці цёмна-сіняга адцення. Часта ў адным калектыве жаночыя касцюмы з мужчынскімі не спалучаюцца ні па стылю, ні па колеру. Не вызначаны нацыянальны каларыт: калі б не ведаў, што агляд праходзіць на Міншчыне, так і не здагадаўся б, што калектывы беларускія.

У касцюмах для аркестравага калектыва, на мой погляд, ёсць свае асаблівасці, звязаныя ў першую чаргу з тым, што ў час свайго знаходжання на сцэне музыкант трымае інструмент, які закрывае частку касцюма. А калі гэта баян — так і значную частку. Таму ў касцюме павінен быць найбольш эфектнымі рукаві, якія мэтазгодна ўпрыгожыць вышыўкай, карункамі. Спераду ж блузкі ці камізэлькі павіны быць простымі, неадмысловымі. У жаночым касцюме, асабліва ў доўгіх сукенках, трэба ўпрыгожваць ніз. Тут падойдуць цудоўныя беларускія арнаменты, тасма. Важна і колеравае раціненне касцюмаў. Для аркестравага калектыва вельмі падыходзяць усе адценні жоўтага, залацістага, карычневага колераў, якія добра спалучаюцца з колерам драўляных народных інструментаў. Добра выглядаюць белы, блакітны, ярка-зялены і чырвоны колеры. Розныя бліскаўкі прышываюцца непажадана. Іх бліск адцягвае ўвагу.

У заключэнне хацелася б адзначыць, што 5—6 гадоў назад Мінскую вобласць лічылі «неаркестравай», і не без прычыны. Цяперашні агляд паказваў інашэ. Шмат таленавітых людзей жыве на Міншчыне, добра захоўваюць яны бацькоўскія традыцыі, удасканалююць адзін з любімых жанраў нацыянальнага мастацтва — ігру на народных інструментах. І вельмі добра было б, каб такі агляд стаў на Міншчыне традыцыйным.

В. ТРАМБІЦКАЯ,
выкладчык кафедры аркестравага дырыжыравання Мінскага інстытута культуры.

АД КРЫНІЦ НАРОДНЫХ

Урачыста і святочна праходзіў на Брэстчыне агляд фальклорна-этнографічнага мастацтва «Песні роднага краю». У ім прынялі ўдзел каля 500 фальклорных калектываў, сваё майстэрства дэманстравалі звыш сямі тысяч артыстаў-аматараў. Лепшыя калектывы і асобныя выканаўцы выступілі на занальных аглядах у Кобрыве, Баранавічах, Пінску і на заключным канцэрте ў Брэсце, які адбыўся на сцэне абласнога драмтэатра.

З бадзёрай песняй, у яркіх нацыянальных касцюмах у суправаджэнні вясковага аркестра прайшлі на сцэну калек-

тывы калгаса «Новая Крыніца» Пружанскага і вёскі Валішка Пінскага раёнаў. Самабытнасцю, невычэрпнай фантазіяй вызначаліся іх выступленні.

Нібы палявымі кветкамі зацвіла сцэна. Гэта ў вышываных нацыянальных вопратках выйшаў хор калгаса імя Дзяржынскага Баранавіцкага раёна. Незабываемае ўражанне зрабілі выступленні фальклорных калектываў вёсак Гайнінцы Ляхавіцкага, Вайская Камянецкага, калгаса імя Мая. Драгічынскага раёнаў. У іх выкананні пранікнёна прагучалі старадаўнія народныя мелодыі і песні.

Высокай сцэнічнай культура, яркая самабытнасць — гэтыя рысы ўласцівыя калектыву палявоў вёскі Клятня Пінскага раёна. Самадзейныя артысты дэманстравалі сваё майстэрства ў Маскве перад дэлегатамі VII Сусветнага музычнага кангрэсу.

Маці і трое дзяцей — у такім саставе выступіў сямейны квартэт Кот з вёскі Хатынічы Ганцавіцкага раёна, які быў шчодро ўзнагароджаны ападысментамі. З поспехам выканаў «Беларускую польку» другі сямейны калектыв — інструментальны квартэт Паўлоўскіх з Баранавіцкага раёна. Знамянальна

тое, што менавіта ў сем'ях з пакалення ў пакаленне перадаюцца сакрэты майстэрства ігры на двух- і трохрадных гармоніках, цымбалах, скрыпцы, бубне.

...Мы — у вясковай хаце. Рыпачы верацёны, мільгаюць вязальныя спіцы ў руках жанчын. Ціха льецца старадаўняя песня. Раптам у хату ўрываюцца пераборы гармоніка, вясёлыя галасы мужчын і хлопцаў. Пачынаюцца пажэжынскія выаоркі з прыпеўкамі і танцамі.

Лаўраат рэспубліканскага тэлеконкурсу «Вясёлка» фальклорны калектыв «Пажэжынка» з вёскі Пажэжын Маладэчскага раёна створаны дванаццаць гадоў назад. З таго часу ён нязменна ўдзельнік святаў ура-

джаю, дажынак, вяселляў, якія праходзяць у родным калгасе «Шлях да камунізму».

— З праграмы пажэжынцаў маю ўвагу прыцягнулі самабытныя танцы «Ойра» і «Матлёт», якія, як сцаярджаюць пажылыя людзі вёскі, танцавалі яшчэ іх бабулі і дзядулі, — гаворыць мастацкі кіраўнік народнага ансамбля танца «Радасць» Брэсцкага гарадскога Дома культуры А. Вароб'ёў. — І вось, пасля сцэнічнай апрацоўкі, «Ойра» і «Матлёт» увайшлі ў фальклорна-этнографічны малюнак «Дажынак», з якім наш ансамбль выступаў у Польшчы, Італіі, а цяпер збіраецца ў творчую паездку па краінах Міжземнамор'я.

З самага першага дня існавання ў «Пажэжынцы» прымаюць актыўны ўдзел З. Ігнацік, М. Барысюк, А. Раманюк. 75-гадовай ўзрост для іх — сапраўдны творчы росквіт.

На канцэрте былі паказаны і вясельныя абрады, якія выканалі жыхары сёлаў Дзятловічы Лунінецкага, Лелікава Кобрынскага і калгаса імя Леніна Ляхавіцкага раёнаў.

Заклучны канцэрт свята стаў парадам народных касцюмаў. Хоць адзначыць іх багацце, непадабенства ў афармленні.

Агляд засведчыў, што фальклорнае мастацтва на Брэстчыне актыўна развіваецца.

М. КАЗЛОВІЧ.

У ТОЙ вечар тэлебачанне вяло трансляцыю з мінскага Палаца спорту; шоў заключны канцэрт Першага ўсесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных. Выступалі салісты і мастацкія калектывы, і кожны новы нумар праграмы ўносіў яшчэ адну яркую фарбу ў гэтую бліскую палітру народнага мастацтва...

Прозвішча наступнай выканаўцы я не дачула. Яна выйшла на сцэну ўпэўнена, з нейкім пачуццём годнасці. Здавалася, яна не хвалюецца зусім... Першым гуні аркестра — і палілася мелодыя Глінкі. Самадзейная спявачка

традыцыйнай дэкадзе самадзейнага мастацтва, якую праводзіў Палац культуры Беларускага прафсаюза. Яна выканала раманс А. Даргамыжскага на словы А. Пушкіна «Юнак і дзяўчына». Гэта, напэўна, вызначыла і далейшыя сустрэчы Чабурко-спявачкі з цудоўным светам класічнай вакальнай музыкі. У гэтым плане ў яе ўжо назапашаны немалы рэпертуар. У яго ўваходзяць рамансы П. Чайкоўскага, М. Глінкі, А. Даргамыжскага, М. Балакірава, Э. Грыга, старажытныя рускія рамансы А. Гурылава, А. Варламава, П. Булахава, оперныя арыі — арыя Вані з «Івана Сусаніна» Глінкі, арыя Далілы з оперы «Самсон і Далаіла»

ЯЕ ЦУДОЎНЫ СВЕТ

пела арыю Вані з оперы «Іван Сусаніна». Я слухала гэты прыгожы голас — з якой пранікнёнасцю вяла спявачка свой музычны маналог, як добра карысталася яна вакальнымі фарбамі, якія знаходзіла нюансы для найбольш яркай і пераканаўчай перадачы вобразаў і настрою музыкі! Залі гарача прыняла выступленне выканаўцы.

Было гэта год назад... Потым я даведлася пра імя спявачкі — гэта была Тамара Чабурко. Захацелася сустрэцца з ёю, пагаварыць, яшчэ пачуць яе голас, даведацца, як прыйшла ў музыку гэта дзяўчына, чым яна займаецца, аб чым марыць.

Мы сустрэліся на адной з рэпетыцый у Палацы культуры Беларускага прафсаюза. Тамара ішла на сустрэчу з музыкай, як на вялікае свята: яна ўся свяцілася, была вельмі ажыўленая. Надумалася: вось як тонка, эмацыянальна, з трапяткім хваляваннем рыхтуецца яна, можа, усяго на паўгадзіны ўвайсці ў свет цудоўнага, у свет музыкі. Але ці ўсёго на паўгадзіны? Не, музыка з ёю заўсёды. У гэтым я пераканалася, калі гаварыла з Тамарай, калі слухала яе на рэпетыцыі, на канцэртах. Музыка з ёю, музыка — у сэрцы і душы.

А раніцай Тамара Чабурко спяшаецца ў клініку — яна працуе ў 6-й клінічнай бальніцы ўрачом-лабарантам у біяхімічнай лабараторыі. Тамара любіць сваю работу, аддае ёй многа сіл і часу. Але музыка — не другое прызначэнне, з ёю яна — амаль увесь свой вольны час.

Калі пачалося захапленне музычным мастацтвам, мастацтвам наогул? Даўно, яшчэ ў школьныя гады. Тамара захапілася балетам, танцавала ў гуртку Дома пінераў, марыла паступіць у харэаграфічнае вучылішча. Але жыццё распарадзілася па-свойму... Пасля заканчэння школы яна паступіла ва ўніверсітэт. Заняткі захапілі Тамару, была цікава, хоць і нялёгка. Даводзілася многа часу аддаваць кігам, лекцыям, заняткам у лабараторыі.

— Помню, на чацвёртым курсе ўніверсітэта — было гэта пасля Кастрычніцкіх свят — я наважылася прыйсці ў вакальную студыю Палаца культуры Беларускага прафсаюза — расказаць Тамара. — Туды ў студыю праводзіла заняткі па вачу Маргарыта Наумаўна Цемчанка. Я доўга не рашалася пець сама, больш слухала іншых. Праз год у студыі пачаў выкладаць саліст Беларускага тэатра оперы і балета заслужаны артыст БССР Барыс Венямінавіч Нікольскі. Я сур'ёзна захапілася вакалам, з першых месяцаў работы прымала ўдзел у канцэртах...

Яе першае выступленне адбылося ў маі 1971 года — Тамара ўдзельнічала ў

К. Сэн-Санса, песня Марфы з «Хаваншчыны» М. Мусаргскага, трэцяя песня Лея з оперы М. Рымскага-Корсакава «Снягурчак». Трэба дадаць сюды яшчэ народныя рускія песні, песні савецкіх кампазітараў В. Левашава, І. Дунаеўскага, А. Новікава, Ю. Семянікі. Рэпертуар проста як у сапраўднай прафесійнай спявачкі. Ён пастаянна панаўняецца.

— Я вельмі люблю класічную музыку. І я шчаслівая, што маю магчымасць даследваць яе непасрэдна, як выканаўца. Зараз працую над новымі для мяне творами — развучваю рамансы Шумана «Прысвячэнне», Шуберта «Малітва», Кюі «Царскасельская статуя», Абза «Раніца туманная», «Пацалунак» Ардзіці... У кожным з іх свой асабісты пастычны свет, свая асабістая музычная інтанацыя...

Два разы на тыдзень Тамара займаецца па вачу з Б. Нікольскім. Ходзіць на заняткі з вялікай ахвотай і кожны раз, калі вяртаецца дадому, адчувае, як перададзена яшчэ адну маленькую прыступку ў свет прыгожага. Адзін раз у тыдзень даводзіцца сустракацца з канцэртмайстрам Наталіяй Аляксандраўнай Чыжовай. Тут таксама ідзе напружаная работа па шліфоўцы музычнага тэксту, характары музыкі... І так — дзень за днём, месяц за месяцам, год за годам — разам з музыкай. За гэты час Тамара Чабурко выступала ў многіх канцэртах — і не толькі ў Мінску. Выязджала ў Рыгу, Каўнас, Ленінград, пела ў Гродне, Магілёве — у парках, палатах культуры, на розных канцэртных пляцоўках.

Чацвёрты год Тамара з'яўляецца і салісткай ансамбля скрыпачоў Палаца культуры Беларускага прафсаюза, якім кіруе Барыс Моткін. Яны ўдала звышлі адзін аднаго — спявачка і ансамбль самадзейных музыкантаў. Іх творчыя кантакты прыносяць выдатныя вынікі...

Нядаўна я зноў сустрэлася з Тамарай Чабурко на рэпетыцыі, захацелася даведацца, што яна зараз спявае. Тамара пела рамансы «Ах, калі б я раней ведала» М. Глінкі, «Кахаю цябе» Э. Грыга, «Ці я ў полі ды не траўкай была» П. Чайкоўскага. Разам з Наталіяй Аляксандраўнай Чыжовай яна зноў і зноў паўтарае асобныя фразы, услахоўвалася ў музыку зноў захаплялася яе характаром...

А зусім недаўна Тамара выступіла ў канцэрте ў мінскім Доме кіно. Быў святочны вечар. Людзі слухалі яе, самадзейную спявачку Тамару Чабурко. Яе голас — цёплае, прыгожае, моцнае мецца-сапрапа — гуцаў свабодна і ярка.

Алена РАКВА.

ВЕЧАР АКТРЫСЫ

У Цэнтральным Доме работнікаў мастацтваў у Маскве адбыўся вечар, прысвечаны творчасці народнай артысткі РСФСР, вядомай выканаўцы песень народаў нашай краіны Ірмы Яўнзем. Прыхільнікі гэтага выдатнага таленту, прапагандасты народнай творчасці, адзначылі 80-годдзе з дня нараджэння артысткі. Віталі яе ў гэты вечар і госці з Беларусі.

Старшыня вечара, народная артыстка РСФСР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Н. Казанцава і музыкант Л. Гарохава падкрэслілі, што вытокі творчасці І. Яўнзем ляжаць у Беларусі. Яна нарадзілася ў Мінску і пражыла ў гэтым горадзе многія гады. Яшчэ ў 20-х гадах артыстка ездзіла па Беларусі і збірала ў раёнах узоры фальклорнай песні. Пэўны час І. Яўнзем была салісткай пры Першым БДТ (цяпер Акадэмічны тэатр

імя Янкі Купалы), потым па накіраванню Наркамата асветы БССР была паслана для ўдасканалення майстэрства ў Маскву. Беларускія песні, як яна сама адзначала, для яе сталі адпраўным пунктам для паглыбленага вывучэння песеннай творчасці народаў СССР. Яны трывала ўвайшлі ў яе канцэртны рэпертуар. З імі ўсе гады свайго жыцця яна выступала ў многіх краінах свету.

З успамінамі на вечары падзяліліся дзеячы мастацтваў, якія асабіста ведалі Ірму Патроўну Яўнзем, і яе вучні з розных рэспублік Савецкага Саюза. У запісах прагучалі песні з яе рэпертуару, у тым ліку любімыя беларускія. Жыццё і творчасць нашай зямлячкі прысвячаецца новай кнізе, якая неўзабаве выйдзе ў Маскве.

С. МІЛ.

Сцяпану МАЙХРОВІЧУ — 70

Вядомаму беларускаму крытыку і літаратуразнаўцу Сцяпану Майхровічу спаўняецца 70 гадоў. У сувязі з гэтым праўленне Саюза пісьменнікаў БССР наірававала юбіляру прывітанне, у лям гаворыцца:

«Дарагі Сцяпан Казіміравіч!

Горача віншуем Вас, вядомага крытыка і літаратуразнаўцу, з 70-годдзем з дня нараджэння.

Вось ужо больш за сорак год Вы працуеце ў галіне беларускай савецкай крытыкі і гісторыі літаратуры. За гэты час Вамі напісана шмат манграфічных нарысаў і артыкулаў па праблемах беларускай літаратуры, даследаванні пра фальклор. Вашы манграфіі пра Ф. Скарыну, В. Дуніна-Марцінкевіча, Ф. Багушэвіча, Я. Лучыну,

М. Багдановіча вядомы сярод навукоўцаў і філалагаў. Свае новыя працы Вы прысвяцілі жыццю і творчасці нашых су-

часных пісьменнікаў Івана Шамякіна і Янкі Брыля.

Некалькі год Вы ўзначальвалі Дзяржаўнае выдавецтва БССР, імела часу аддаць газетнай працы. Ведаюць Вас таксама як антыўнага ўдзельніка партызанскай барацьбы ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Ваш баявы шлях адзначаны ордэнамі і медалямі Савецкага Саюза і Польскай Народнай Рэспублікі.

Жадаем Вам, дарагі Сцяпан Казіміравіч, добрага здароўя, шчасця, новых творчых здзяйсненняў.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далацецца да гэтых віншаванняў і жадае Сцяпану Казіміравічу доўгіх год жыцця, новых творчых поспехаў.

НЯСТОМНЫ ПРАЦАЎНІК

Часта з ім можна сустрацца на выставках выдавецтва. То ён, задумлены, як быццам ірышчану рассялены, нясце рукапіс чарговага даследавання на строфі, часам залішне прыдзірлівы суд рэцэнзентаў і рэдактараў, то, вясёлы і радысны, ідзе з новай кнігай, якая яшчэ пахне свежай друкарскай фарбай.

Гэтакім чалавеку споўнілася 70 год.

Сцяпан Казіміравіч Майхровіч адносіцца да ліку старэйшых даследчыкаў роднай літаратуры. І не толькі старэйшых, але і найбольш стараных і плазавітых. Да свайго юбілею ён прыходзіць са значным здабыткам — дзесяцігам кніг. Такім багатым пёнам працы можа пахваліцца не кожны анадэмік.

Вельмі шырокае кола даследаванняў нашага юбіляра. Падобнай шырыні творчых інтарэсаў і зацікаўленасці можа толькі пазіўдзіцца. Прытым, Сцяпан Казіміравіч сплунчае працу над літаратурнай розніца эпох (гэт, напэўна, дае сябе знаць захаваўся былога манасвольскага рабятніка, які прымыў рабіць некалькі спраў адразу). Амаль адначасова ён піша пра «Слова аб

палку Ігаравым» і Францыска Скарыну, Максіма Багдановіча і Янку Брыля, пра літаратуру сярэднявечнага і Івана Шамякіна.

Зайздросная мнагастайнасць.

Пра юбіляра можна сказаць тое самае, што гаварыў калісьці М. Багдановіч пра В. Дуніна-Марцінкевіча. Многа пішучы і друкуючы кнігі па старажытнай, новай і сучаснай літаратуры, Сцяпан Майхровіч шмат у чым садзейнічае яе папулярнасці сярод шырокіх колаў чытачоў.

Дзейнасць кожнага пісьменніка і тым больш літаратуразнаўца неабходна ацэньваць па тым, што ён зрабіў, якое новае, свежае слова сказаў чытачу. Кнігі Сцяпана Майхровіча пра В. Дуніна-Марцінкевіча, Янку Лучыну і асабліва яго «Нарысы беларускай літаратуры XIX стагоддзя» разам з вядомымі працамі В. Барысенкі і М. Дарчанні пакалі пачатак прынцыпова новаму падыходу да ацэнкі нашай літаратуры папярэдняга стагоддзя. І ня хіба сабе ў нечым яны сёння ўстарэлі, у святле новых фактаў у чымсьці недакладныя, але кожны, хто знаёмы з працамі крытыкаў - вульгарызата-

раў 30-х гадоў, ведае, што то быў вялікі крок наперад. Без таго, што зрабілі ў пачатку 50-х гадоў нашы старэйшыя літаратуразнаўцы, не маглі б быць такімі плённымі пошукі іх калег пазнейшага часу.

Усеабдымнасць даследавання матэрыялу дае вучонаму магчымасць сказаць пра многае, але менавіта гэта тоіць у сабе і небяспеку. Сучасны ўзровень літаратуразнаўства, у тым ліку і беларускага, надзвычай высокі. Першапачодцы даўно прайшлі — па ўсіх шляхах і сценках і пачынулі прыкметны след. Ісці па гэтых шляхах неабходна заанава, больш глыбока і пранізнана прачытаць помнік або творчасць мастака слова. Праўда, можна бацьчы сваю задачу і ў папулярнасці ўно і вядомага, адрытага папулярнікамі і іншымі сучаснікамі. Думаецца, наш юбіляр сэнс свайго дзейнасці бачыць у гэтым апошнім. І з гэтага пункту погляду і трэба ацэньваць вартасць яго прац.

У дзень слаўнага юбілею пандадаем Сцяпану Майхровічу добрага здароўя, юначлага натхнення і вялікай радасці здзяйснення творчых задум.

Юльія ПШЫРКОУ.

ЁН ПЕРАКЛАДАЎ КУПАЛУ

Да 75-годдзя з дня нараджэння Міхаіла СВЯТЛОВА

Пры ўпамінанні імя Міхаіла Святлова, бескарыслівага рыцара паэзіі, у людзей святлюецца творы, цільней становіцца на сэрцы. Якога б ў роўну ні быў чытач, ён заўсёды знаходзіць у яго творах водгук на свае думкі, пачуцці. Гэта тлумачыцца тым, што кожны рабод паэта, як значыць С. Грахоўскі, «адліты з чыстага серабра, ён зіхачыць і звінчыць, хвалюе, радуе і натхняе». А вось словы П. Панчанкі: «Жывая, чалавечая святлоўная плазмія не адышла ў гісторыю і не адыдзе. Яна проста неабходна і нам і нашым дзесяці».

Для М. Святлова было характэрным абстрактнае пачуццё братэрства. Ён з вялікай цікавасцю сачыў за равіццём братніх літаратур савецкіх народаў, падтрымліваў усё лепшае з іх здабыткаў. Праз усё жыццё пранёс ён цёплую любоў і да Беларусі, заўсёды быў жаданым госцем на нашай зямлі, а па творах Купалы, Коласа, Александровіча і Чарота адрываў прыгажосць і самабытнасць беларускай паэзіі. М. Святлоў любіў вершы П. Броўкі, П. Глебі, А. Кулешова, М. Танка, П. Плячкі, слываваў з многімі беларускімі паэтамі. Адна-

часова з Э. Багрыцім, С. Гардзеевіч, М. Галодным, У. Раждзественскім ён стаў адным з першых прапагандастаў нашай літаратуры сярод усесаюзнага чытача.

З асаблівым натхненнем М. Святлоў перакладаў Я. Купалу, творы якога прываблілі яго значнасцю зместу, выразнасцю формы, непарыўнай сувязцю з лёсам роднай зямлі. Ён быў першым перакладчыкам паэмы «Безназоўнае», вершаў «Будзь смелым!», «Не ўздыхай», «Груган». «З новым годам!», «Старыя анопы», «Беларусі ардананоснай», «Сонцу». Адным з першых звярнуўся да слаўтай паэмы «Над ракою Арсай». Наогул, у асноўным яго цікавілі паслякстрычніцкія Купалавы творы. Пераклады — іх друкаваліся ў трыццятых гадах у газетах «Известия», «Гудок», «Рабочий», у часопісах, анталогіях і альманахах.

Набатам агучалі Купалаўскія радкі, што заклікалі рашуча крышчыць лацугі няволі, не ведаючы страху ў змаганні. У перакладзе верша «Будзь смелым!» М. Святлоў перадаў унёслае гучанне верша «З новым годам!», у лям Купала вітаў новае жыццё, выказаўшы веру ў

паспяховае здзяйсненне запаветных думак народа пра шчасце ў свабоднай ад прыгнёту эксплуатацыйнай краіне. Найбольш удалым атрымаўся пераклад верша «Сонцу». У ім захавана тое, што звычайна называюць духам арыгінала. Змест, настрой, інтанацыя перанесены ў поўнай адпаведнасці з аўтарскай задумай і ле здзяйсненнем.

Паэт асабіста ведаў і пазнаваў Купалу. Яны неаднойчы сустракаліся ў Маскве, Мінску, Тбілісі. З болем даведаўся ён пра заўчасную смерць песняра Беларусі, чый незабыты вобраз назаўсёды захаваў у свайго памяці. Прыздзячыць у сталіцу нашай рэспублікі, прыходзіў у Літаратурны музей Купалы, каб паклаціцца да паэта, творы якога лічыў непадуладным часам, таму што яны зрабіліся часткай гісторыі той зямлі, на якой нарадзіліся.

М. Святлоў належачы таксама перакладаў Я. Коласа, М. Чарота, А. Александровіча, П. Панчанкі. У сваю чаргу многія з яго твораў цудоўна загучалі па-беларуску. Іх перакладзілі М. Іанкі, А. Званак, Я. Семянон і іншыя.

Цімох ЛІЛКУМОВІЧ.

ХЛОПЧЫК быў белгаловы і басаногі, як і ўсе вясковыя дзеці. А вочы — блакітныя, з тым адценнем яснай цеплыні, якім бывае неба ў сонечны летні дзень. Выганяў кароў у чатыры гадзіны раніцы, калі лугі яшчэ засцілалі бэзавыя туманы. Пранізаныя ружовымі промянямі, яны клубіліся і таялі. І хлопчык, заварожаны, назіраў, як узнімалася сонца. А аднойчы раптам закрыў яго цёмны дыск. Устрывожаныя коні абліліся ў гурт, а каровы разбегліся. У смарагдава-зялёнай імгле патапулі лугі і дрэвы. Было зацьменне. А хлопчык у гэтай незвычайна колераў хацеў разгадаць нейкую тайну... Тры вялікія вярбы за ваколіцай, знаёмы выгін рэчкі Брагінікі, белыя буслы над галавой — усё здавалася яму дзіўным. Уменне здаўляцца. Ці не яно нараджае мастака? Ці не яно не дазваляе пагаснуць чыстай яснасці позірку? І ці не яно, сплаўленае цяпер з мудрасцю мастака, нарадзіла нядаўна напісаных палотны «Вераснёўскія туманы» і «Роздум»?

Ніхто не мог прадбачыць, хаця былі ўжо размалёваныя старонкі яго школьных эшыткаў, што стане мастаком-педагогам, жывапісам і манументалістам, заслужаным дзеячам мастацтваў Беларусі Гаўрыла Харытонавіч Вашчанка.

...Але бліжэй, значна бліжэй, чым гэта будучыня, аказалася бяда. Нізка над вёскай пранёсся самалёт з чорнымі крыжамі! Тут і закончылася дзяцінства. А калі застаналася зямля пад ботам фашызму, тады лясны схавалі жыхароў палуючых вёсак. Там, на лясных сьвежках, сустрэліся патокі бежанцаў з партызанамі.

Мастак з дзяцінства любіў гэтыя сосны. Яму здавалася, што і яны, як і народ, паўсталі супраць ворага. І праз шмат гадоў, будучы ўжо ў зеніце творчай сталасці, калі хадзіў па родных лясах, бачыў усё тая ж сосны... Тады і з'явілася адна з лепшых яго карцін — «Балада пра мужнасць».

У 1945 годзе семнаццацігадовы Юнак сустрэў перамогу. Вярнуўся разам з сям'ёю на тое месца, дзе была вёска. Тры дні засталіся ад Чыкалавічаў. Капалі зямлянкі, аралі на каровах. А ў канцы лета паехаў Гаўрыла ў Гомель і наступіў у чыгуначны тэхнікум. І хто ведае, можа, і не было б мастака, калі б не прачытаў ён

аб'яву аб наборы навучэнцаў у Кіеўскае вучылішча прыкладнага мастацтва. Юнак і ён маюць стаць мастаком. Рапцёне прыйшло нечакана. Адправіўся ён не дамоў, а ў Кіеў. І не было ні цені сумнення. Тут, у Кіеве, мараў і мэтай яго жыцця стала манументальнае мастацтва.

І, нарэшце, у 1961 годзе, калі адкрыўся ў Беларускім дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце факультэт прыкладнага і дэкаратыўнага мастацтва, Вашчанка быў запрошаны ў Мінск. Стаў педагогам, выхаваннем моладзі, арганізатарам навучальнага працэсу. Праз некалькі гадоў упершы-

крыца. Выбар тэмы, каларыт, стыль і манера малюнка — усё вынік гэтай сутнасці...
Ярка самабытнасць характару, здольнасць да пачуцця, лад мыслення і яго глыбіня вызначаюць мастака, а зараджаюцца яны ў раннім дзяцінстве. Пры ўсёй шырыні творчага дыяпазону — карціны, манументальныя роспісы, вітражы, акварэлі — мастака пазнаеш па лірычнасці натуре, філасафічнасці розуму, па пэтычнай ліры, якая гучыць то ціха, то ўрачыста, узнікаючы да шырокіх абагульненняў.

Першай работай, якая прынесла задавальненне, быў нацюрморт з кветкамі... Здавалася б, чаму такі ж самы нацюрморт не мог быць напісаны ў Малдавіі? А ўсё — у самаадчуванні, у набытай разняволенасці духу, якая і дазволіла так востра выявіць імкліваю свабоду мудрагеліста пагнутых сцяблоў і пшэчотны шок палёскаў... Нацюрморт быў не проста адлюстраваны. Ён быў створаны. І стаў экзаменам пластычнага майстэрства на сталасць. Экзаменам жа на духоўную, ідэйную сталасць стаў палескі цыкл маляўнічых палотнаў. Са шчыльным хвалеваннем наведваў мастак родныя мясціны. І пазнаваў іх. І не пазнаваў. Узняліся на знаёмых прасторах нафтавыя вышкі, выраслі новыя гарады, змянілася аблічча сёл. Але ўсё тая ж напеўная мова, тая ж, быццам ікананічныя, прадаўгавата акруглыя твары жанчын і велічная постаць, тая ж белыя буслы з магутным размахам крылаў, вытанчана акантаваных чорнымі пер'ямі. І магутнае дрэва сярод прастораў — такі характэрны і выразны матыў палескага пейзажу!

Вашчанка шмат працуе ў натуре. Піша эцюды. Але калі бярэцца за работу над карцінай, на эцюды — упэўнены ён — нельга глядзець. Нельга на палатне паўтараць іх — не будзе тады карціны. Трэба выказаць больш, чым бачыць вока, сказаць аб самым добрым і самым цудоўным, што зразумела сэрца. Натурны матэрыял трансфармуецца ў колер і пластыку карціны — новага, і знаёмага, і незвычайнага, створанага мастаком, свету. Палотны «Маё Палессе» — «На Палесці», «Палеская песня» і «Песня дуба», «Восень». У іх захопленасць і інтанацыі ўсхваляванага задушэўнага маналогі аб багатай і добрай зямлі. Мастак

пераконвае мовай жывапісу, сваім сонечным, цёплым каларытам. Але раптам — «Сакавік», які дыхае і свежасцю снегу, і прадчуваннем шчасця... У серабрыста-сінім мільгаценні «Легенды», як міраж, застыла над ціхім начным сямом постаць юнака — увасабленне памяці аб заўчасна загінуўшых. Але адлюстраванне рэальнае, можа быць, нават партрэтнае. І міражом здаецца сямом над велізарным небам... На такім дваякім успрыманні пабудавана эмацыянальнае ўздзеянне карціны.

Работа ў манументальным і станковым жывапісе ідзе ўвесь час паралельна. Знойдзенае ў карцінах і перапрацаванае, яшчэ раз пераасэнсаванае, уваходзіць у роспіс, а назапашаны вопыт думкі і майстэрства ўскладняе і насычае плынь творчага працэсу.

Роспіс «Зямля Светлагорская» — гэта свайго роду складаны сплаў палескага цыкла, узабагачаны светаадчуваннем Індустрыяльнага і касмічнага веку і ажыццёўлены ў сістэме вобразаў-алегорыяў. Убачана на заводзе шквалакна стала незвычайным, набыло новы сэнс і значэнне. Бліскучыя ніці, якія пераскакуюць прастору прадзільнага цеха, у роспісу разыходзяцца ад цэнтра, ад фігуры прадзільніцы, якая ўвасабляе маладосць і стваральныя сілы рэспублікі. І яны ўжо не проста ніці, а сувязі светабудовы, промні, якія пранізваюць бязмежную прастору ў адзіны бег у часам... Юнак з кнігай ля возера, буслы, коні, жанчына з хлебам ля абеліска — гэта задуманыя лірычныя наведы, па-майстэрску ўплеценыя ў патэтычную тканіну твора.

Тэму светланосных промняў мастак развівае ў вітражах Дома кіно. Яны блізкія і кінамастацтва, і сутнасці матэрыяла. Сонечнае святло, пранікаючы праз колеравае шкло, стварае магутную пол'фанію. Яна прыглушана, нібы прэлюдыя, гучыць у вузкіх шыбах першага паверха, набірае сілу і разрастаецца ў сімфонію велізарных «сруж» верхняй актавай зямлі. Гэта жывапіс. Але не пэндзлем і фарбамі, а святлом — тэхнічай, адроджанай цяпер беларускімі манументалістамі ў класічных формах паянага вітража.

Беларускія жывапісцы ўспомнілі яшчэ адну старую і забытую тэхніку. Жывапіс воску і поліма — энкаўстыку. Ва-

МА-НА-ЛОГ

Пасля заканчэння Львоўскага мастацкага інстытута Вашчанка імкнуўся на Беларусь. Але абставіны склаліся інакш. Давялося ехаць у Малдавію. Там трапіў у гасціннае і актыўнае асяроддзе маладога творчага Саюза мастакоў. Быў энтузіязм, павага, дружба, прызнанне яго як таленавітага жывапісца. І ўмовы працы найлепшыя. Не хавала толькі аднаго — Беларусі.

Прырода ўсюды па-свойму цудоўная і кожны народ па-свойму цікавы. І многія мастакі ўпрыжываюцца ў чужых мясцінах. Вашчанка не з іх. Ён а тых, хто без роднай зямлі не здольны да творчасці.

— Паездзем, бывала, на эцюды з Міхаілам Грэку, — успамінае Гаўрыла Харытонавіч. — Пішам разам малдаўскае сяло. У яго што ні эцюд — Малдавія, яе дух, характар, каларыт. У мяне — усё правільна, здавалася б, а Малдавіі няма. Усё бяляка, вяла, пуста. Не адчуваў сябе мастаком. Не хацеў падробкі, а шчырасці не атрымлівалася...

но з'явіліся маладыя манументалісты, якія атрымалі адукацыю ў рэспубліцы. Гэта адбылося і на выбары тэм, на пластычным і эмацыянальным ладзе іх выяўленчай мовы. Пачала складацца ўласная, беларуская школа манументальнага жывапісу. І заслугу Гаўрылы Харытонавіча тут цяжка пераацаніць.

Прафесійны навык педагога відаць у самой яго манеры глядзець студэнцкія работы: у скрыжаваных на грудзях руках і нахленай галаве, у сканцэнтраванасці нетаропкіх рухаў, у такой жа нетаропкай, са старажыным адборам самых патрэбных слоў мове, нарэшце, у добрай пільнасці позірку.

«Паказаць хібы студэнцкай работы — гэта ж мала, — раздумвае Вашчанка. — За ўсялякай работай, няхай сабе вучэбнай, стаіць аўтар, асоба маладога мастака. Я задаю сабе пытанне — хто перада мною — трагік, комік, гумарыст, лірык ці рамантык? Я павінен перш за ўсё зразумець сутнасць асобы. І тады данамагчы ёй рас-

ШЫРОКА і вольна на ўсе чатыры бакі ад Белай вежы расцінулася Камлянецкая зямля. Мясціны тут асабліва здаровыя, можа, таму і людзі тут асабліва — ветлівыя і шчодрыя, як сама Белавенская пушча. Ну, а прыгажосць Белавенскай пушчы не можа не іраніць нават самае чэрствае сэрца. Тутэйшыя жа людзей, бадай, менавіта прырода зрабіла ўспрымальнымі да цудоўнага, надзяліла на дзівя тонкім густам. У самай глухой лясной аёсцы ўбачыш такія рэчы (асабліва выражаныя з дрэва), што дзіва даешся.

Нідзе, мабыць, у Беларусі народная разьба па дрэве не дасягнула такога ўзроўню майстэрства, як у Камлянецкім раёне. І гэта тлумачыцца, відаць, не столькі наяўнасцю самога матэрыялу, колькі непаўторным водарам тутэйшых мясцін.

Трэба было мець асабліва эмацыянальны настрой душы, каб увечары, пасля работы, выразаць любімай дзівучыне прасніцы, ды такую, што, глядзячы на яе цяпер, праз пяцьдзесят, а то і больш гадоў, адчуць подых юнацтва, свежасці і любі. У пачатку стагоддзя выразаў Мікалай Кучынскі для Марыі Грыцук з вёскі Хадосы прасніцу да калаўрота «Сад і вясна» — інакш і не назавеш яе. Надзвычай гарманічная сама форма дошкі з закругленым верхам і хвалістым ніжнім краем. А сама дошка пакрыта санавітым геаметрычным і раслінным арнаментам, вынананым з ювелірна-данладнасцю. Знізу ўверх ідзе піраміда, лямку яшчэ са-

ТАМ, ДЗЕ БЕЛАЯ ВЕЖА...

лярны знак — шасціпалёскавая разетка. Піраміда вынанана найтанчэйшай выемчатай разьбой, на разетцы — разьба-пазногцепадобная. Але больш за ўсё ўдаўся майстру раслінны ўзор, які запаўняе прастору паміж пірамідай, разеткай і ірландскай дошкай. Крыху больш сціплая, але гэтай жа адмысловай разьба на прасніцы, зробленай Люкой Кавальчуком з вёскі Падомша. Форма прасніцы інакш — прамавугольная, з адцягнутымі верхнімі і ніжнімі вугламі; інакш і кампазіцыя: па вуглах — салярныя разеткі, у цэнтры — квадрат, выкананы трохграннавыемчатай разьбою; стылізаваныя кветкі і хвойныя галіны дапаўняюць малюнак.

Найбольшага росніту разьба дасягнула ў 20—30-я гады. У раёне захавалася шмат работ таго часу, усё яны дакладна датаваныя і падпісаныя ініцыяламі майстроў або гаспадароў. Цяпер яшчэ жывуць людзі, якія працавалі ў тых гадах. Напрыклад, Васіль Дамітравіч Кавальчук. Не толькі ў Падомшы, але і ў навакольных вёсках пра яго гавораць з павагай. Зрабіў ён не больш дзесяці прасніц, але паводле расказаў аднавяскоўцаў, прыгажосці незвычайнай. На жаль, у вёсцы не захавалася ні адной яго работы. Але некалькі гадоў назад адна яго прасніца была накіравана на

выстаўку ў Камлянец. Потым яна пабывала ў Мінску, Рызе, Ленінградзе і трапіла ў Маскву на ВДНГ. Адтуль прыехалі рэзчыку медаль і прэмію, а ў пісьме адміністрацыі выстаўкі павадзяла, што ўзнагародзіць яго прасіў адзін з іраўнікоў Кампарты Францыі, лямку з усёй энцапіцыі больш за ўсё спадабалася работа камлянецкага майстра.

У вёсках раёна ў многіх дамах дагэтуль стаіць ірсоны і калаўроты. Прадзец пераважна пажылыя жанчыны, карыстаючыся старымі прасніцамі. Толькі ў вёсцы Чарнакі бачыла я прасніцы, выразаныя параўнальна нядаўна. Узор іх не вызначаецца сіладанасцю, аднак жывучасць старажытнай сімвалікі адбіваецца ў тым, што абавязкова на іконнай прасніцы ёсць салярны знак. Традыцыі народнай разьбы не зніклі, хоць і пераінчаліся.

Камлянецкі раён — раён «сувенірна». Шматлікія гошці наведваюць Белавенскую пушчу, і кожнаму хочацца набыць што-небудзь на памяць пра своеасаблівы край. Тут адкрываецца філіял Брэсцкай фабрыкі мастацкіх вырабаў, які павінен аб'яднаць тыкачы і рэзчыкаў. А аматараў мастацкай разьбы па дрэве тут шмат і сярод дарослых, і сярод дзяцей. Вучаць

сёмага класа Хадоснай школы Валерыя Грыцун расказаў: «Наш настаўнік фізкультуры добра выразае коней, аленяў. Ён сам рэжа і нас вучыць. Я хачу працаваць пасля школы ў пушчы і рэзаць усіялякія паню».

Складаюцца новыя традыцыі народнай разьбы. Яна мае не утылітарнае, а чыста дэкаратыўнае значэнне. Самыя распаўсюджаныя матывы — прырода. Непаўторны жывяльны свет пушчы і, вядома ж, белавенскі зубр натхняюць мастакоў усіх узростаў. З зубра пачынаў сямікласнік Валерыя Грыцун, зуброў у самых разнастайных позах бачым на работах вопытнага майстра, настаўніка Дамітравіцкай школы Уладзіміра Качаноўскага.

Цяпер у народнай і самадзейнай творчасці зноў намялаецца паварот да утылітарнасці. Часткова гэта дзікуецца і сучаснай модай на рэчы народнага мастацтва. У Дамітравічах у хатах можа сустраць драўляныя панелі, упрыгожаныя разьбой, прыгожыя разныя вешалкі, а ў Качаноўскага — нават розныя кампазіцыі з карцінаў, бяроза-

вага напу, грыбоў-трутавіноў і аленевых рагоў. Яны таксама маюць практычнае прызначэнне. Напрыклад, зрабіў ён дзівосную настольную лямпу. Падстаўкай служыць зрэз капа — бярозавага нацёку. Ножка лямпы — кавалек бярозавага стала з парастамі ўнізе, а плафон зроблены з брасоты. Утульна працаваць і чытаць пры такой лямпе, многія гараджане не адмовіліся б набыць падобную, але... фабрыцы мастацкіх вырабаў патрэбны зацверджаныя ўзоры, а Уладзіміру Балаяўскаму, чалавечу невычэрпнай фантазіі, сумна рабіць нават дзве аднолькавыя рэчы. Лепш зрабіць новую, напрыклад, гэтую, дзе плафонам служыць велізарны выдэублены знізу, а зверху пакрыты лакам грыб-трутавік.

Качаноўскі мастацкай разьбою захапіўся ўжо ў сталым узросце, пад уплывам месцовых традыцый. Гэтая зямля, якая абуднае мастацкія здольнасці, не можа не нараджаць людзей, якія імкнучыся стаць прафесійнымі мастакамі. Марыць закончыць мастацкае вучылішча і вярнуцца жыць і працаваць у пушчу выпускнік Дамітравіцкай школы, цяпер салдат Савецкай Арміі Уладзімір Чыновін. Свае скульптуры ён падглядзеў у прыроды. Ён што хочаш можа выразаць з кавалка дрэва, але асаблівае задавальненне прыносіць яму матэрыял, у якім сама прырода намяціла нейкія контуры, падала ідэю. Мастак добра выкарыстоўвае

шчанка ўжыў яе ў роспісу «Асвєтнікі». Тут зноў выкарыстаны матыў промняў, але ў новай інтэрпрэтацыі. Разыходзячыся внізу ўверх, яны нагадваюць старонкі раскрытай кнігі. Велізарнай кнігі пазнання, леталісу гісторыі народа, асветы і кнігадрукавання. У ёй мастак стварыў цудоўныя манументальныя партрэты Сімяона Полацкага, Сямёна Буднага, Францыска Скарыны, Алаізы Пашкевіч. Іх вобразы — сімвал нацыянальнай годнасці і нацыянальнай культуры.

Манументальныя творы Вашчанкі паслядоўна выконваюць адзіную творчую праграму. «Зямля Светлагорская» — гэта сказ пра сучаснасць. Афармленне Дома кіно — нібы сімфонія святла і прыгажосці. «Асвєтнікі» падобныя ўрачыстай одзе пра мудрасць. Раскрыты розныя аспекты духоўнага быцця. Розныя і звязаныя. Як звязаны ва ўяўленні людзей з даўніх часоў і да нашых дзён — святло, прыгажосць і мудрасць. Разумеючы гэтыя нябачныя сувязі, мастак-манументаліст становіцца як бы доўдама сваёй сістэмы светабудовы.

Прызнаны майстар манументальнага жывапісу, Вашчанка не можа не пісаць станковыя палотнаў. Яны дэталююць выказанца больш свабодна, расказваю і таму, напэўна, асабліва неабходныя яму, тонкаму і ўдумліваму лірыку. У яго карцінах заўсёды ёсць адценне таямнічасці. Быць можа, яно — ад адчування бязмежнасці свету, пазнання і самой істоты чалавечай.

У нядаўна напісанай карціне «Дняло» адлюстраваны два юнакі — два розныя характары. Адзін — вобраз дынамічны, дзейсны. Другі — сузіральны летуценнік. Яны заўзята спрачаюцца, хочучь знайсці нейкую ісціну. Палатно шматзначнае. Гэта дняло двух герояў карціны аб адносінах чалавека да свету. І дняло мастака з моладдзю. І вечны днялог майстра з жыццём. І напружаны маналог яго ўласнай думкі. І маналог гэты ніколі не здаецца закончаным, таму што выказанца да канца немагчыма. А за сказаным заўсёды стаяць бясконцасць...

Э. ПУГАЧОВА.

прыродныя колеры. Вось карычневая рыбіна, лаяя наструмена рэвца ў марскія хвалі. Грабені хвалі белы, а самы край цягнейшы, нібы ад пяску, ускальмучанага са дна. Удаецца юнаку і жанравая скульптура. Ёй уласціва народнасць, наўна-непасрэдны позірк на свет. Любоўна зроблены, напрыклад, па-стух з лютыйнай. Старынін дзядуля сядзіць на пеньку, абабраючыся на кіеў. А вось таксама селянін, але зроблены інаш: моцна, напружана. Скульптура называецца «Праклен» (па матывах вершаў Янін Купалы). Юнак любіць выкарыстоўваць нават для складаных кампазіцый прыродны матэрыял, стараецца не нарошчваць формы. Дуплістая налада з цёмнай карой стала натуральнай падставай для фігуры селяніна, парастак — цэлам, а белая драўніна жывой асіны — як белая лыжная адзенне.

Можна яшчэ шмат гаварыць пра народных мастакоў, пра майстроў інкрустацыі з вёскі Жылчы, пра школьнікаў, якія захапляюцца выпальваннем і выплоўваннем.

Моцна стаяць на зямлі Белая вена. Багата талентамі Беларэжская зямля.

Л. ГАНЧАРОВА.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказае глыбокае спачуванне пісьменніку Ванізарэму НІНІФАРОВІЧУ з выпадку напаткаўшага яго вялікага гора — смерці бацькі.

Паважанае Мар'я Якаваўна! Нямаю ўжо часу таму назад па тэлефоне Вы вельмі асцярожна папыталіся, ці не мог бы я хоць колькі слоў сказаць пра Ілью Гурскага. Вы заспелі мяне звычайна: у мяне яшчэ не астыла адчуванне, што гаварыць пра яго можна толькі як пра жывога. І раптам усё, што ты ведаў пра чалавека, стала як бы нейкай недарэчнасцю ці няпраўдаю. І я сказаў, што хачу трошкі пачакаць.

Як праходзіць усё на свеце, прайшло нарэшце і гэтак маё здранцвенне.

Ілья Гурскага я ведаў даўно, недзе, мабыць, з дваццаць дзевятага ці трыццатага года. Але вельмі здалёк, проста па чутках, што ёсць такі чалавек, доволі малады, але ўжо бывалы: прайшоў рабочую загартоўку на Абухаўскім заводзе ў Петраградзе, ваяваў на розных франтах супроць ворагаў Савецкай дзяржавы і быў паранены, цяпер робіць у наркамасветы на пасадзе старшыні галоўмастацтва.

І аднаго разу, памятаю, у Дом пісьменніка зайшоў незнаёмы чалавек. Пісьменнікі там тапталіся часта, бадай што, ўсіх іх я ведаў, а гэтага не бачыў ні разу. Шчуплы, стройнай постаці, з інтэлігентнымі, тонкімі рысамі твару. У лёгкім цёмным паліто. Ціхім, але як бы спрактыкавана-дзелавым голасам ён некага папытаўся і прайшоў далей, у бакавы пакой. І нехта сказаў:

— Ілья Гурскі. Драматург. Потым паяўляўся ён у Доме часцей і часцей. Ішоў час, у тэатрах ставіліся яго п'есы, ён жа па-ранейшаму працаваў на адказных пасадах, звязаных з мастацтвам, тэатрам, літаратураю. Перад гэтым, памятаю, нейкі час рабіў галоўлітам. Але скажу, што найбольш яркі вобраз Гурскага таго часу ў маёй памяці звязаны з Вамі, Мар'я Якаваўна. Лепш кажучы, не звязаны, а падкрэслены Вамі. Гэта, калі аднаго разу ў той жа Дом пісьменніка Гурскі зайшоў з Вамі.

Перш за ўсё я быў здзіўлены тым, што ён зайшоў з жанчынаю, бо мне ён уяўляўся толькі адзінокай. А другое, што жанчына аказалася неват яго жонкаю, пра гэта тут жа як ветрам, прабегла чутка. Не дзіва, што я глядзеў на Вас як зачараваны. Вы стаялі поруч з ім тоненькая, пышна-светлавалася, зусім-зусім маладая, падобная на вясну. Ці на музыку. Толькі вочы — не мяккія. Нават строга. І тут жа зноў, бог ведае якім ветрам, прабегла другая чутка, што Вы — настаўніца. Гэта кінула зусім іншае святло і на Гурскага: нечакана яно то ўбачыў, не то ўявіў, што ён таксама настаўнік. Усё ў ім ад гэтай добрай прафесіі: і ціхаўдумлівая гаворка (мне заўсёды здавалася, што яму нялёгка выгаварыць першае слова), і манера трымацца, і нават пісьменніцтва — аддзец сабе людзям. Мне падумалася, што абое вы, мабыць, вельмі шчаслівыя людзі.

З таго часу, як Гурскі стаў рэдактарам «ЛіМа», гэтая прафесія замацавалася за ім на ўсё жыццё. Па сутнасці, з таго часу і я больш блізка пазнаўся з ім, бо таксама рабіў у «ЛіМе» У тых далёкія часы рэдакцыя месцілася на другім паверсе Дома пісьменніка ў двух пакоях: большы пакой — агульны, а за ім — куткавы — рэдактарскі кабінет.

У рэдакцыі нас працавала трох: Міхал Блісцінаў, Барыс Мікуліч і я. Нашым абавязкам было рабіць газету ад пачатку да канца. Мы арганізавалі матэрыял, апрацоўвалі яго або пісалі самі, рабілі макет версткі, вычыталі. На Блісцінаве, апроч таго, ляжалі абавязкі сакратара, ён прывозіў нам і зар-

плату з выдавецтва; на мяне — стыль. Чацвёртым чалавекам была машыністка Соня Ялава, якая мяне скрозь дзівіла, што друкавала бясконцаю аўтаматнаю чаргою, любіла рабіць гэта пад дыктоўку і глядзела не на шрыфт, а ў адзінае наша вечна замурзанае акно, хоць тое ўпіралася ў глухую мураваную сцяну суседняга дома.

Траха не забыўся: у рэдакцыі быў яшчэ адзін чалавек — Міхась Модаль. Ён рабіў намеснікам рэдактара, на яго клопа-

паў Янка Скрыган і вельмі незвычайна паводзіў сябе. На запытанні, чаму ён гэтак незразумела і цяжка піша, ён адказаў: «Вам трэба дарасці да таго, каб умець чытаць мяне». І настаўнікі праслі абмеркаваць Скрыгановы паводзіны сярод пісьменнікаў.

— Што ж ты там нарабіў? — папытаўся Гурскі не то са шкадаю, не то з трывогаю глядзячы на мяне.

— Я ў Любані ніколі не быў,

Ян. СКРЫГАН

ТРОШКІ ДАЛЕКІХ ЗГАДАК

це ляжалі ўсе перадавіцы, але з найбольшаю ахвотай ён спецыялізаваўся на тэатральных рэцэнзіях і аглядах.

Ілья Гурскі прыходзіў на работу акурата, па строга заведзеным парадку. Калі меўся дзе затрымацца па справах, пра гэта гаварыў загадзя. Паўтаўшыся, звычайна пытаўся, ці няма якіх нядобрых навін, іх, вядома, не было, і ён, не спяшаючыся, праходзіў у кабінет. Ён ніколі не спяшаўся: ні ў гаворцы, ні ў рабоце, і гэтая манера роўнага, спакойнага, але ўпэўненага рытму перадавалася і нам.

Не ведаю, як дома, у сям'і, але на рабоце Гурскі быў простым, даступным і строім. Я не памятаю выпадку, каб у нас, у рэдакцыі, у прысутнасці рэдактара, была нейкая панібратская размова з жартамі, або, як гэта часта бывае, з анекдотамі. Прыватнай блізкасці ён не дапускаў. Прынамсі, мы адчувалі, што службовае і асабістае пры ім ніяк не можа кантактавацца. Затое я не памятаю выпадку, каб ён на каго накрычаў, зрабіў каму вымову, пакрыўдзіў каго. Не скажу, каб у нас ужо ўсё ішло ідэальна, бывала, што запозніўся дастаць матэрыял, не паспееш апрацаваць яго. Ілья Гурскі выслухае і папытаецца:

— А што ў нас ёсць на замену?

Не ў «вас» скажа, а ў «нас», як бы лічачы і сябе хаўруснікам нашай непаваротлівасці. Такія хвіліны нам былі цяжэй за вымову.

Адзін нязручны выпадак я асабліва памятаю, бо нейкім чынам ён зачэпляў і мяне. Я напісаў артыкул пра апрацаванне, як звычайна маракуючы на крытыку за яе абыякавасць да самага старажытнага жанру літаратуры. Артыкул выйшоў доўгі, на цэлую старонку. Каб ажывіць яго, намерыліся даць нешта нахвост ілюстрацыі: разбіць раздзельчыкі зарысоўкамі, мастак Анатоль Волкаў зрабіў востры, даціпны шарж на мяне. А калі назаўтра ўзялі ў рукі газету, на старонку нельга было глядзець, да таго яна была шэрая, нудная, сляпая. Усё афармленне таямніча знікла, і бог ведае хто прыдумаў такое тупое тлумачэнне; на нашу газету не хапіла цынку. Даён колькі Гурскі хадзіў цёмны, панілы, нам хацелася праваліцца скрозь зямлю. Нас гняло самае прыкрае ўсведамленне: мы не спраўдзілі яго паверкі на нас.

Аднаго разу Гурскі пазваў мяне ў кабінет і паказаў вельмі невясёлае пісьмо. Настаўнікі з Любані пісалі, што днямі ў іхнім мястэчку, у клубе, высту-

— сказаў я, аглушаны няпраўдаю гэтага пісьма.

— Як так? — адразу патушыўшы ў вачах трывогу, папытаўся Гурскі.

— У Любані я ніколі не быў, — цвёрда і ўжо весела паўтарыў я. — Але цяпер вельмі хацеў бы пабыць, разам з вамі, каб і вы, і тамтэйшыя настаўнікі ўпэўніліся, што ў іх быў не я, а нейкі шарлатан.

У Любані я напярэдзе ніколі не быў, і мне вельмі хацелася, каб Гурскі сказаў: — Ну што ж, з'ездзім, пераканамся, — і каб мы зараз жа паехалі.

Але ён сказаў зусім не тое:

— Ну то ідзі спакойна працуй, нікуды нам ехаць не трэба, — сказаў ён.

Сустрэўся я з Гурскім праз многа гадоў, але так, што таго перапынку як бы і не было. У Доме пісьменніка збіраўся прэзідыум саюза, Гурскі павітаўся і сказаў:

— Ты от што, можа, маеш што друкаваць, то прынось да нас, у «Беларусь».

І першым жа аправаданнем «Дакументальная рэвізія» я даў яму клопату. Па невялікім часе, як яно было надрукавана, нехта з рэдакцыі пазваніў, каб я зайшоў да іх.

Гурскі сядзеў у светлым пакоі, за доволі ладным, цяжкім, на тых часы модным ампірным сталом, пастаўленым трохі наўскасяк, каб зручней падапа з акна святло. Спакойна павітаўся, спакойна палажыў перада мною пісьмо, надрукаванае на машыцы не надта роўным шрыфтам.

Начальнік гродзенскага кантрольна-рэвізійнага ўпраўлення вінаваціў рэдакцыю часопіса, што яна надрукавала шкодны матэрыял. «Автор стараецца протягнуць мерне тых элементаў хозяйственніков, якія стареюцца распоясаванымі ігноріраваць правітэльныя рашэння», — гаварылася ў пісьме. «І не такіяны к очерку ілюстрацыі, в частности та, что показываает перед зеркалом Марину Борисовну и на втором плане ревизора, у которого только и дела, что любоваться тем, как она приводит себя в порядок», — гаварылася далей.

На той час я быў добра дасведчаны ў бухгалтарскіх і рэвізорскіх справах, выпісаў часопіс «Бухгалтерский учет», у якім глыбока, тактоўна і разумна асвятляліся пытанні бухгалтарскага ўліку і рэвізорскай практыкі, і таму сказаў Гурскаму:

— Дазвольце я сам напішу адказ таварышу начальніку гродзенскага КРУ.

— Я, браце Яне, — сказаў Гурскі, — попрасіў цябе зайсці

не таму, што спужаўся пісьма, а каб сказаць табе дзякуй. Не часта бывае, каб мастацкае слова актыўна ўмяшалася ў жыццё. Менавіта гэтаму я рад. А калі табе хоцацца самому адказаць на чыноўніцкую фанэбэрыю, дык зрабі ласку.

Найбольш блізка мы пазнаёмліліся з Гурскім на ніве літаратурнай. Рэч у тым, што я быў рэдактарам яго рамана «У агні», калі ён друкаваўся ў Дзяржаўным выдавецтве, а потым трылогіі «Вецер веку» — у часопісе «Полымя». Яна друкавалася некалькі гадоў засаб самастойнымі раманамі: «Мір хацінам», «Улада Саветам» і «Народжаная бурай».

Вось тут, прызнаюся, Мар'я Якаваўна, мы працавалі з Гурскім не надта лагодна. Як вядома, аўтарскія і рэдактарскія ўсталяванні не заўсёды ўмеюць лёгка паразумецца. Прыходзілася і спрачацца, і або нешта дарабляць, або нечага цурацца. Нашы сустрэчы падобны былі на бясконцыя дыскусіі, ад якіх заўсёды бывае і прыёмна і мулка. Гурскі не любіў саступаць, прынамсі, не спяшаўся ўжывацца ў нейкае непрадбачанае меркаванне, і гэта мяне, скажу шчыра, падабалася. Бо часамі бываюць такія аўтары, якія дазваляюць правіць сябе як хочаш, абы толькі рукапіс быў хутчэй падпісаны ў друк. Гэта, звычайна, вельмі пасрэдныя аўтары, у іхніх рукапісах, бадай што, ніколі няма таго, што трэба абараняць.

Як ва ўсякай творчай рабоце, бывалі ў нас і грахі. Адзін такі грэх Вы, мабыць, добра памятаеце, Мар'я Якаваўна. Гэта, калі ў нас асталіся апошнія раздзелы рамана «У агні». Назаўтра быў выхадны дзень, і Гурскі сказаў:

— Дарэгі Яне, не хочацца, каб прападаў цалюткі дзень, прыходзь заўтра да мяне дадому. То, можа, мы і скончым.

Вы тады жылі на вуліцы Якуба Коласа, кабінет у Гурскага быў вузенькі, як калідор, месціўся ў ім толькі пісьмовы стол ды канапка. Мы пасядзелі доўга і вельмі плённа: і прапрацаваліся, і наспрачаліся, і да ачмураўня накурывіліся.

— Ну вось, — сказаў Гурскі, — ускакая добрая справа патрабуе і добрага афармлення...

Гэта ж скрозь так бывае, што ўсякае рэдактарства мае свой традыцыйны канчатак, толькі ніхто пра гэта не піша: не дай божа, каб пра мяне, грэшнага, казалі, што я грэшнік.

Я не буду апісваць, Мар'я Якаваўна, нашай працы далей, за вашым сталом, скажу толькі, што яна ішла куды веселей і ахвотней...

Потым Гурскі баяўся пускаяць мяне аднаго дадому. Але на вуліцы мы пераканаліся, што абодва яшчэ дужыя хлопцы, і паволі, з добрым роздумам, я пайшоў адзін. Балазе ўночы не відно, як хто ходзіць...

Вось і ўсе далёкія згодкі, Мар'я Якаваўна. На адной з кніг Ільі Гурскага, якія стаяць у мяне на паліцы сярод іншых дарчых кніг, ёсць такі надпіс: «На добрую памяць. Ад услава сэрца. Шчыра дарую. Ілья Гурскі».

Не магу не сказаць пра сёмае дарагое, што ён мне падаваў: патрэбу шмат у чым быць падобным да яго. У чысціні пацучыў, перакананна і ўчынкаў. Ён быў глыбока партыйны. І ў гэтым мяне хочацца быць падобным да яго.

Пра гэта я сказаў яму самому ў вельмі харошы, урачысты для яго дзень, калі ў рэстаране «Беларусь» ён сабраў сяброў на сваё сямідзесяцігоддзе, і поруч з ім, у сваёй ужо не веснавай, а восенскай мілай красе сядзелі Вы, Мар'я Якаваўна, і мы падымалі за ваш чалавечы характэр вельмі вельныя чаркі.

Салавей **РАЗБОЙНИК**

ПАРОДЫЯ

Уладзіслаў **ЯКУБОУСКИ**

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

ПРАБЛЕМНЫ НАРЫС

Дзейнічаюць:
Удовін Сын
 Дванаццацігалоўны Змей з гапкай пад пахай павольна і важна крываўляе ў рэдакцыю. Выгляд у яго, бы каго перамог. Удовін Сын выходзіць з рэдакцыі.

Змей (спыняе Удовінага Сына). Удовін! Ты гэта куды сабраўся? Я ж да цябе. Гаворка ёсць.

Удовін Сын. Якая гаворка?

Змей. Нарыс змастачыў. Трэба, каб ты яго пачытай. Для вашай рэдакцыі, я лічу, гэта амаль што знаходка, ён аздобіць ваша выданне. Глыбокі і дужа праблемны мой нарыс. Мой нарыс — сам гром з перуном. (Падкідае папку). Надрукуецца, дык ваша выданне будзе нарасхват, чытачы з рукамі яго вырвуць.

Удовін Сын. Ну, навошта ж рукі вырываць?

Змей. Гэта я тач, да слова. А нарыс цудоўны, сапраўды мастацкі. (Працягвае папку). На, пачытай. Пачытаеш — пазайздросціш.

Удовін Сын. Зойдзем у рэдакцыю, бо няёмка нам чытаць на вуліцы, хоць і геніяльныя творы.

Змей (вельмі рады). З прыемнасцю зайду.

Удовін Сын і Змей ідуць у кабінет. Змей садзіцца за стол, разгортвае папку, вымае свой нарыс (пяцьсот старонак).

Удовін Сын. Чытай, Гарынавіч, што ў цябе там за штука?

Змей. Не кожны аўтар гэткую рэч адчыбуць. Называецца мой нарыс «Дворнік Надворнік». Люблю, калі мае героі маюць сціплыя прафесіі, сціплыя заняткі.

Удовін Сын. Чытай.

Змей (чытае). Зіма — не лета, як і лета не зіма. Зіма ніколі не можа быць падобнай на лета, якая б яна ні была. Нават самая цёплая зіма не можа быць падобнай на самае халоднае лета. Летам, няхай сабе будзе яно і самае халоднае, а зірнеш вакол сябе — усюды лісточкі шэпчацца, трава лезе з зямлі, нават праз асфальт прабіваецца, лезе, аж пішчыць, а лезе. Ну, як? Добры лірычны мазок?

Удовін Сын. Чытай, чытай далей.

Змей. Я ж казаў, што цябе мой нарыс зацікавіць. (Чытае). А зімой? Зімой не тое. Зімой табе ні лісця, ні травы, адны вераб'і ды вароны. Але не маркоціцца Надворнік. Ён — дворнік перадавы. Мала такіх дворнікаў. Яго партрэт вісіць у домакіраўніцтве зімой і летам, вясной і ўвосень. (Адарваўся ад рукапісу). Ну, як?

Удовін Сын. Чытай.

Змей (працягвае). Вісеў яго партрэт і ў гэтую, дужа снежную зіму, калі мороз даходзіў да тэмпературы мінус дваццаць пяць градусаў ніжэй нуля па Цэльсію.

Удовін Сын рагоча ў рукаў.

Змей. Ты чаго? Не цікава хіба?

Удовін Сын (спахліўся). Вельмі цікава. Чытай далей.

Змей (чытае). Выйдзе стары дворнік Надворнік на двор, акіне яго сваім гаспадарскім руплівым вокам, а кругом снегу-снегу! Гурбы, што тыя Кардыльеры. Ці мала за ноч намяце!

— Не, лапатай тут нічога не зробіш,—бывала, скажа ён сам сабе. — Што б гэта было, каб не было навукова-тэхнічнага прагрэсу?

Удовін Сын (перабівае). А дзе ж тут праблема?

Змей. Праблема — на відavoк... Тут узаемаадносінны снегаачышчальніка-скрабача і дворніцкіх лапаты і мятлы. Зразумеў?

Удовін Сын. Добра зразумеў. Чытай, чытай яшчэ.

Змей. Усё чытаць?

Удовін Сын. Чытай усё.

Змей. Дык на гэта ж дужа многа часу трэба.

Удовін Сын. Чытай, вельмі цікава, яшчэ чытай.

Змей. Мой жа нарыс дужа вялікі. Я проста не змагу столькі чытаць. Духу не хопіць.

Удовін Сын. А ў чытачоў хопіць духу?

Змей вылупіў вочы.

Літаратурны запіс Р. Яўсеева.

НЕ ПРАСПАЎ

Кружыла ноч у карнавале,
 І колы радасна гулі.
 А дзе суседні моцна спалі,
 Ніжк працінуцца не маглі.

Мар'ян **ДУКСА**.
 Са зборніка «Прыгаршчы суніц».

Аднойчы ехалі мы лесам,
 Прасцей, плылі праз каламуць
 Сучасным лайнерам-экспрэсам,
 Які «Інарусам» завуць.

Пад коўдру бы, бо час быў
 позні,
 Ды спаць не можа бор нямы.
 Перад вачамі беглі сосны
 Адуль, куды ляцелі мы.

Кружыла ноч у карнавале,
 І колы радасна гулі.
 А дзе суседні моцна спалі,
 Ніжк працінуцца не маглі.

І тут змікіў я раптоўна:
 У сне — дарэмна час ляціць.
 І вершаў прыгаршчы накорлаў
 На зайздрасць тым, хто многа
 спіць.

А. **КУДЗЯН**.

Васіль ЖУКОВІЧ

КАЛАМБУРЫ

ВАР'ЯНТ УГОДНІКА

Перад начальнікам нямеў:
 лепш дагадзіць не ўмеў.

ІЛЮЗІЯ

Аспірант хацеў пра мову
 напісаць транкат-прамову.
 Калі сеў за стол пісьмовы,
 зразумеў, не знае мовы.

СЛАВА НАЗЕ

Ён з дапамогаю галоў
 забіў нагою пяць галоў.
 Галоўны сталі ўсе ў чаргу
 праславіць спрытную нагу.

Андрэй ЛЕШЧАНКА

ПАШАНЦАВАЛА

— Ура! Мне ёсць у п'есе роля,
 Там я і талент свой знайду.
 — Ты — за галоўнага героя?
 — Ды не: каня яго вяду.

РОБАТ

Мы доўга абмяркоўвалі, што
 зрабіць у нашай канторы, каб,
 нарэшце, рытмічна і своечасова
 выконваць план. Не памагалі
 ніякія нарады, загады: па ацэнцы
 вышэйшай установы мы заўсёды
 займалі апошняе месца.

Урэшце наш мясцовы рацыяналізатар
 прапанаваў гаспадарчым спосабам зрабіць
 робата-чыноўніка. Адзін аддзел
 падрыхтаваў галаву, другі —
 рукі, трэці ногі, чацвёрты корпус.
 Усе часткі мы звязалі шнуром,
 паставілі разеткі, рознымі правадамі злучылі яго
 з асобнымі аддзеламі і пачалася
 эксплуатацыя. Проста дзіва,
 робат дзейнічаў безданорна,
 і вынікі яго працы перавысілі
 нашы чаканні. Мы пачалі
 жыць бесклапотна.

Кожны звальваў на яго свае
 заданні, і ў нас было многа
 свабоднага часу. Мы хадзілі ў
 горад, каб у кафэ пагутаваць са
 знаёмымі, той-сёй выбягаў на
 ранішнія сеансы ў кіно, жанчыны
 гойсалі па магазінах, дырэктар
 задавалена паціраў рукі, бо планы
 выконваліся своечасова, і ўсе атрымлівалі
 прагрэсіўну.

Мы не забывалі і робата. Час ад часу да яго
 прыходзіў нават майстар, каб сё-тое
 падкруціць, памяншаць той ці іншы
 правадок, а галоўны інжынер
 неаднойчы ляпаў яго па корпусе.

Ды вось аднойчы робат спыніўся і —
 ні тпру ні ну. Мы лму лілі ў рот
 натхненне, мясцом заахвочваў яго
 воклічамі, дырэктар штосьці шаптаў
 на вуха, супрацоўнікі імкнуліся
 пусціць у ход яго рукі і ногі,
 а ён так заўпарціўся, што нават наш
 рацыяналізатар не змог разварушыць яго.

Нарэшце мы разгневаліся і
 вырашылі разабраць яго, ліквідаваць.
 Калі мы развзлалі шнуркі,
 разнялі на часткі, то аказалася,
 што ў сярэдзіне сядзіць ледзь
 жывы наш рэфрэнт Скрыбна.

— Гэта ўжо занадта! — абурліліся мы,
 — Гэтак нас падвёў!
 — наракалі ўсе супрацоўнікі.

— На звальну яго! — пачалі
 крычаць найбольш заўзятая.

І мы неадкладна звольнілі яго.
 Няхай нягоднік не прыкідаваецца
 робатам.

Пераклад з польскай П. СТЕФАНОВІЧ.

Жонка: — Ніякіх снаргаў! Не ты першы і не ты апошні...

Уладзімір **БАГДАНОВІЧ**

МОЙ БЕДНЫ АМУР

У сіверыку было ціха, як у спальні. Недазе шорхалі па асфальту машыны, перанатваліся хвалі людской гамонкі, а тут сікалі перад лаўнай зухаватых вераб'і і пахла ліпавым цветом.

Парасонаў чытаў «Футбол — Ханой» і хмурнуся. Любімая футбольная каманда зноў праіграла, а трэнер пісаў пра тэарэтычныя распрацоўкі, якія вось-вось прынясуць поспех.

Нешта светла-ружовае апусцілася побач, Парасонаў глянуў убок. На лаўцы сядзела малое, зусім голае, з крыльцамі на спіне, кучаравае, як малады баранчык. Тут жа былі складзены ў нучу чалчан са стрэламі і лун.

— Не перашкодзіў? — спытала малое басам.

— Месца хопіць, — буркнуў Парасонаў. — А чаму ты, хлопчык, голы бегаш?

— Які я вам хлопчык, — не задаволена адказала малое. — Я Амур з працоўным стажкам.

— Кінь глупства! — спахмурнеў Парасонаў. — Дарослым хлусіць нельга, хіба мама табе не казалася?

— Ды Амур я, Амур, — цяжка ўздыхнула малое. — Далібог, Амур.

— Даўнае імя. Хаця цяпер сустрачэш і не такое. Але чаму ты голы? Сорамна, хлопчык...

— Я не ведаю сораму. Ды і

наогул: так патрабуе інструкцыя.

— Што ты разумеш у інструкцыях, беднае дзіця, — сумна ўсміхнуўся Парасонаў.

— Інструкцыя трэба прытрымлівацца, разумець яе неабавязкова, — растлумачыў Амур. — Напрыклад, мне забаронена прытыкаць стрэламі старых. А хіба старому нельга заклахацца? Гэтага я не разумю, але... інструкцыя!

Парасонаў глянуў па банях. Не па гадах разумнае і голае дзіця пачынала непаноіць яго. Але ў сіверыку больш нікога не было... «От, бацькі, — раззлаваўся Парасонаў, — малое збегла, а ім хоць трава не расці...»

— Ці возьмем такі пунт, — бубніў Амур, — стралу трэба пуснаць спачатку ў мужчыну, а затым у жанчыну. А як ты адрозніш па сённяшняй модзе? Так і луплю, каго не стрэну. Ды нарысці хлопцамі, вушы мне аказаліся хлопцамі, вушы мне накруцілі. На аўтобусным прыпынку нацэліў прыгожую маладзіцу. Толькі хацеў стралу пусціць, як натоўп кінуўся да аўтобуса. Прамазаў, шыбу разбіў, ледзь уцёк... Цяжкая стала працаваць, павярце.

Парасонаў склаў штотыднёвік, устаў, рашуча ўзлў малое за руку.

— Ну, хопіць! Гавары, дзе жыеш, я цябе адведу дамоў. Не крываўі, плач не дапаможа. Бач ты, Амур-Купідон... Тэлевізар менш глядзець трэба, так тваім бацькам і скажу. Пайшли, пайшли!

— Таварыш Парасонаў, добры дзень, — пачуў ён жаночы

голас. Азірнуўся. Побач стаяла Іраіда, знаёмая буфетчыца. Парасонаў толькі хацеў прывітацца, як Амур вырваў руку і тут жа знік.

— Даўно вас не відно, — гаварыла Іраіда. — Заходзьце, сёння чэскае піва падкінуць. Ваша любімае...

Амур сядзеў на вяршальне ліпы і цэліўся ў Парасонава Іраіду.

— Што гэта? — усклікнула буфетчыца. У блузцы, з левага боку тырчала страла. — Глянцце, і ў вас!

Парасонаў сханіў абедзве стралы, лягнуў імі па калену, і шпурнуў у ўрну.

— Блазната, — злосна прамармытаў Парасонаў. — Да пачынення, шануюна Іраіда!

— Завітайце на піва, — праспявала буфетчыца і яны разышліся.

Амур сядзеў на ліпе і плакаў як сапраўднае малое.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦН КП Беларусі.

Індэкс 63856

АТ 17160.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месніна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела ірытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар **Алесь АСПЕНКА**.

Рэдакцыйная калегія:

Заір **АЗГУР**, Ефрасіння **БОНДАРАВА**, Барыс **БУР'ЯН**, Мікола **ГІЛЬ** [адказны сакратар], Уладзімір **ГНІЛАМЕДАУ**, Юрый **ГРЫГОР'ЕУ**, Канстанцін **ГУБАРЭВІЧ**, Васіль **ІВАШЫН**, Віктар **КАВАЛЕНКА**, Аляксандр **КАПУСЦІН** [намеснік галоўнага рэдактара], Уладзімір **НЯФЕД**, Нічыпар **ПАШКЕВІЧ**, Аляксей **ПЫСІН**, Міхаіл **САВІЦКІ**, Барыс **САЧАНКА**, Язэп **СЕМЯЖОН**, Юрый **СЕМЯНЯКА**, Мікола **ТКАЧОУ**, Юлія **ЧУРКО**.